

ЧАСТИНА I

1

Спека вже три дні. Сьогодні ступив у розтоплений асфальт, і черевик застряг у ньому. (Ношу трохи завеликі черевики).

– Гасько! – чую, гукнув Семен.

Дівчина, що мчала автом, на мить глипнула в мій бік. Заскреготіли гальма, і до авта підбіг Семен. З променистих очей Гаськи струменіла радість. Семен відкрив дверцята.

– А я що? – спитав я, підбігаючи з черевиком у руці.

Ми їхали широкою вулицею, опісля Гаська звернула в переулок і далі помчала алеєю поміж дерев, що саме квітнули голубим квітом.

"А що, якби встромити пальці в її розкуйовджену чуприну", – подумав я, але сказав:

– Усякі тітки кажуть, що я романсую з тобою!

– Знаю, – відповіла Гаська, – і перестерігають мене перед тобою.

– Га-га! Бачу, що люди добре знаються на моїх прикметах! – засміявся я і подумав: "Чому це тітки цікавляться тільки нашими справами або виставами крамниць?"

Щодо цього другого випадку раджу кожному приглянутися до тих тітусь, як їм блищать очі, коли розглядають усякий хлам! Я думав, що це звичай із старого краю, який вони принесли з собою разом з вишивками й варениками. Традицію плекають! Але дядько Павло, почувши від мене цю думку, постукав мені пальцем у чоло. Дивує мене теж, що вони згадують з надзвичайним хвилюванням ті їхні табори в Німеччині, в яких сиділи кілька років. Давно це було, чи не сорок літ тому, а може й вісімдесят. А вони, ті тітки, хоч сотка в них (медицина!), як зійдуться, то тільки про їжу й табори. Мушу поглянути в бібліотеці, що там діялося в тих таборах, коли люди так довго згадують їх, наче якесь надзвичайне щастя.

– Бо проводили час на ледарстві та плітках! – відповів на мій запит дядько Павло.

Проте не вірю йому; знаю, що дядько несамовитий цинік. При цьому тримаються його штубацькі витівки.

Гаська має Семена, але відпирається цього. Кинула в мене пачкою сушеної картоплі, коли я спитав її, чи на постійно. Семен і я живемо на кошт дядька Павла. Семен учиться чогось і працює важко (навіть по ночах), а я "відомий" непотріб. Так говорять про мене тітки. А дядько сказав одного разу:

– Може б ти записував те, що діється в світі?

Це був натяк на дивний факт, що я написав декілька новел, і їх помістив

торонтський "Гомін України"; це газета, яка виходила яких сорок років як тижневик, а тепер стала нарешті щоденником.

"Непогана пропозиція", – подумав я, проте відповів згорда:

– У світі не діється нічого!

Це мало означати, що я стою вище подій, які, власне, не є подіями, а так собі, буденними історіями людей та держав.

Ми заїхали під садибу Гасьчиних батьків. Я пішов до гаражу почистити черевик, при цьому глипнув на дівчину. Дуже добре виглядає у вузеньких штанах і маленьких черевичках. Вона підхопила мій погляд.

– Не цікавлюся дівчатами, що мають хлопців! – кинув я і пішов у гараж.

У вітальні Семен саме вітався з мамою Гаськи, пані Іриною. Я завжди дивувався, що в Гаськи така молода мама. Медицина, певно!

Дівчина кинулася у фотель і сягнула до порцелянової чашки з дактилями.

– Не їж перед обідом! – звернула їй увагу мама.

– До обіду ще далеко! – відповіла Гаська.

Цей діалог я чув уже тисячу разів. Тільки раз трапилось таке, що вона не сягнула по дактилі.

– Ти, може, хвора? – спитав я з лукавою турботою.

На це Гаська скинула черевик і жбурнула в мене.

– А бабуня? – спитала Гаська.

– Уже йде. А ви, хлопці, залишіться на обід! – докинула пані Ірина.

– Залишуся! – відповів Семен. – Ми вже так умовилися з Гаською.

– Багато ви умовляєтеся, про що я нічого не знаю.

Гаська гризла дактилі і переглядала нове число літературного журналу, що саме принесли з пошти.

– А ось, мамо, в журналі друкують твої поезії, а ти теж нічого мені про це не згадуєш!

– Бо вас поезії не цікавлять. З поезією до вас, як до стіни!

– Це правда, пані Ірино, – обізвався Семен, – я таки нічого не розумію в поезії. Ось ви пишете, наприклад, про шепоти, що скачуть, як сталеві вістря. Може таке бути? Хто це зрозуміє?

Пані Ірина звернулася до Семена:

– Я вже вам пояснювала. Щоб розуміти, відчувати поезію, треба її вивчати. Коли ви нарисуйте мені математичну формулу на негативний електрон, це для мене те саме, що для вас поезія.

– Мамо, не нарисуйте, а напишете!

– Мені все одно, для мене це незрозумілий рисунок!

У кімнату ввійшов батько Гаськи й привітався з нами.

– Починаємо цілком зайву розмову про поезію і математику! – пояснила пані Ірина.

– То хіба я докину щось з модерної архітектури й матимемо готову салатку для інтелекту!

Батько Гаськи був відомим інженером, чиї химерні конструкції будівель мали славу дуже сміливих спроб створити новий стиль двадцять першого віку, для відміни від мануфактурного стилю минулого століття.

- А ще коли взяти до уваги, що Гаська студіює хемію... - докинув Семен.

- Мабуть, я не скінчу студій! - заговорила із свого фотеля Гаська, не відриваючи очей від журналу.

- Це буде велика втрата для науки! - із смутком у голосі сказав інженер і зідхнув. - Але що вдіємо? Одружишся з Семеном - і досить з тебе!

- Пгі! - почулося з фотеля.

- Це мене дуже радує! - обізвався я і з утіхи затер руки. - Я теж не скінчив нічого, буде нас двоє!

На мої слова ніхто не звернув уваги.

- Ще не знати, чи Семен має намір одружитися з Гаською! - заговорила пані Ірина.

- Ніхто з тих шалавил і не згадує про це.

- Тоді знайде собі іншого! - погідно відповів батько.

- Непотрібно мені іншого! - обізвався фотель.

- Перестань їсти дактилі! - це пані Ірина.

- А ти, Семене, мовчиш? Це ж про твою долю йдеться! - ніби серйозно спитав інженер.

- А я тут при чому? Це справа Гаськи, я маю інші турботи.

Пані Ірина сплеснула руками:

- Ну й молодь! А ось бабуня!

Бабуня, як звали її, хоч вона була прабабкою, прийшла саме від фризієра, і зразу почала нарікати, що в неї болять ноги, бо далеко йти від фризієра до місця, де запарковане авто.

- Давніше ми ходили цілими днями, а тепер через ці авта так відвикли, що й пару кварталів мучить.

Семен засміявся:

- Розкажіть, бабуню, про ваші так звані старі часи. Це буде цікавіше.

Затихли; знали, що для бабуні це неабияка приємність - розповідати бувальщину, заглибитися у свій далекий від дійсності світ. Бабуня часто розказувала історії свого життя, і всі знали їх уже напам'ять. Усе ж часом траплялося, що бабуня розповіла щось нове. Я люблю слухати такі неписані історії, тож викресав з себе рештки поваги і слухав.

- Цього разу це відноситься до вас, діти! І я колись мала хлопця, орел був, не хлопець! І ми ніяк не могли домовитися. Не ставало часу. Стільки справ було тоді, як не його ув'язнили, то мене, а врешті знаєте з книжок про ті часи. Прийшла війна, і все пішло як у кип'ятку. То похідні групи, то дивізія і партизани-повстанці... Твій прадідусь пішов до української дивізії, і як їхав під Броди, ми наспіх повінчалися...

- І не вернувся! - прошепотіла Гаська.

Бабуні станули сльози в очах:

- Згинув. Ви це знаєте.

Я пильно дивився на бабуню. Вирішив описати цю сцену старих споминів.

- Але не це я хотіла вам сказати. Я працювала далі в революційній організації, жила підпіллям, пробивалася через фронт, не раз з таємними наказами, не раз і з пістолем... знаєте - ОУН!

- І з малою Марійкою! - не втерпіла Гаська.

- Це твоя бабуня Марійка! - промовила старенька. - Опісля життя на чужині - нелегке було...

Замовкла, поглянула на всіх, не проминула і мене. Усміхнулася:

- А тепер я щаслива, коли бачу вас біля себе. А ти, Семене, закарбуй собі в пам'яті те, що я не раз розповідаю. Твердим бути, вперто до мети йти, не зважаючи на...

- Час! - встрянув я.

Бабуня презирливо глянула на мене.

- Не вдавай дурного! Ти добре знаєш, про що хочу сказати!

Звернулася до Семена:

- Ти нагадуєш мені мого хлопця. Такий самий мовчазний і впертий. А часи не стали кращими. Ще далі наша далека батьківщина в неволі. І тепер, як колись, в'язниці, заслання, а разом з цим підпілля і небезпечна робота.

- Я з усім цим не маю нічого спільного, - дивлячися вбік, промовив Семен. - Я фізик, і більш нічого.

- Я тебе не питаю, тому не маєш причини відповідати! - відказала бабуня. - Я таких пізнаю на перший погляд!

- Яких? - поцікавилася Гаська.

- Тихо сиди, мала! - забурмотіла бабуня. - Я люблю ясні справи. Гаська часом кине слово-два про тебе, але щось залишається недоговорене. Ви всі щось ховаєте від мене. Наприклад, що ти взагалі робиш, Семене?

- Він фізик! - відповів я за Семена.

- Це я знаю, і знаю теж, що ти непотріб! - відповіла мені бабуня, і на такі слова щирої оцінки я з признанням притакнув головою.

- Я фізик, бабуню! - підтвердив Семен. - Моя ділянка - атоми і трохи міжпланетарні лети.

- І з цього можна жити?

- Декому можна. Мені ще ні. Але я маю невеличку фабрику, в іншій країні.

Семен говорив спокійно, але кожний відчував, що звирюється неохоче.

- В іншій країні? - здивувалася бабуня. - То чому ти живеш тут?

- Я часто виїжджаю туди, а фабрика наладнана так, що й без мене все в порядку.

- Таке не може бути! - різко відповіла бабуня. - Хто не доглядає свого господарства, скоро його втратить. Ну, але це не моя справа.

Вона встала:

- Вибачайте за мої слова, - виправдувалася, - але в мене такий уже характер!

Вона пристанула перед Гаською:

- Твого предка замучили москалі, твій прадід згинув у бою з ними. І я не була байдужою, виконувала те, що мені наказували командири підпілля. І я хотіла б бачити, що традиція боротьби живе в нашому роді. Твій батько, Гасько... ну, про присутніх не говорю, але ви, молоді, повинні пам'ятати, що боротьба за свободу – це найцінніше завдання людини!

- Святі слова, бабуню! – схвильовано заговорив Семен і замовк.

Гаська відірвала зір від журналу і пильно глянула на нього.

- Старі погляди! – поправився Семен, коли бабуня вийшла з кімнати. – Але не можна відмовити їм певного романтизму.

- Слова бабуні правдиві! – промовив інженер. – І нам слід включитися в боротьбу нашого народу.

Розклав руками:

- Тільки як?

Ніхто не відповів на цей запит. Навіть я мовчав.

- А я знаю! – заговорила Гаська.

- Чуєте, яку розумну доню маю? – повагом обізвався інженер.

Я злорадно захихикав.

2

Я стояв з Гаською перед цукернею і намовляв її зайти на каву.

- Тут найсмачніші тістечка, відомі на цілий світ! – захвалював я.

До нас підійшов Семен.

- Сьогодні від'їжджаю! – сказав. – І не знаю, коли повернуся. Може, напишу тобі кілька слів.

Сказав це до неї, а не до нас.

Гаська підійшла до нього і поклала долоню на його плече. Приємно дивитися на двох закоханих. Шкода, що я самотній. Боровся я героїчно, щоб позбутися цієї самотності, але нічого не вдіє: для одних дівчат шкода було часу, а інші мною не цікавилися. І так минає час, але не роки рахуються в житті, а події і переживання.

- Куди їдеш? – спитала Гаська.

- Далеко, кілька тисяч кілометрів звідсіля.

Стояла близько нього з легко відкритими губками і голубила поглядом його постать. Він здавався мені тепер одним з давніх упістів або дивізійників, коли вони прощалися з дівчатами. Правда, не знаю нікого з тих часів з-перед більш півстоліття, але я виробив собі про них чітко окреслений погляд з історичних романів.

- Шкода, а то я відвідала б тебе. Або написала б листа. Хочеш?

Пестив пальцями її волосся.

- Хочу. Пиши на цю адресу.

Подав їй клаптик паперу з нашвидку накресленими рядками. Не глянувши, всунула його в кишеню штанів. Усміхнулася до нього:

- Бабуня нас не розуміє, правда?

- Бабуня нас розуміє. В її словах велика правда. Ми не можемо жити як ось ці!

Вказав рукою на юрбу, що викотилася з підземки і тепер зникала розбризками в дверях монументальних будинків. Попри нас спішили за своїми справами чужі, байдужі люди.

- Ми мусимо бути інші. Маємо інші завдання, величні і для цього світу небуденні. Інша справа, чи ми їх виконуємо як слід!

Стиснув її руку.

- Мушу йти, літак не ждатиме!

- Ходи зі мною! - звернувся до мене. - Погуторимо ще по дорозі.

Я глянув із смутком на Гаську.

- Нещасна доля! - сказав я до неї і старався при цьому зробити якнайбільш жалюгідне враження. - Раз мав нагоду піти до цукерні з гарною дівчиною, і це мені не вдалося.

Ми піднялися ліфтом до його мешкання.

- Я міг ще трохи залишитися з Гаською, але хотів поговорити з тобою! - сказав Семен, закриваючи подорожню валізку.

- Дивуюся тобі, другої Гаськи нема на світі!

Я сам захопився моїми словами такої великої похвали.

- Чи ти помітив, які дурні обличчя в інших дівчат?

Семен не відповів, сів навпроти мене й почав з іншої теми:

- Слова бабуні не сходять мені з думки. Ті всі наші предки, що їх катували, що втрачали роки молодости на засланні, що їх вбивали! Предки, що кидали вигоду і своїх коханих та йшли боротися... Чи не думаєш, яка малеч ми всі в порівнянні з ними? Це предки, які бажали великого, захитували підставами ворожої імперії, творили історію.

Мені прийшло на думку, що добре було б випити по чарці, і я скоро обвів поглядом кімнату. Даремно, ніякої пляшки не було. Такі міркування чув я вже не раз, і вони викликували в мене чорні смутки, які я старався якнайскоріше відігнати. Але Семен, замість продовжувати, попав у сантимент і почав розповідь про своє життя.

- Наш рід пішов у чужину, бабуня, мама Гаськи. І тепер ми, нащадки, тут. Кажу: наш рід, зрозумій - не рід посвоячених, а рід борців, рід людей одного світогляду, однієї динаміки, одних думок. Що знаю я про моїх предків? Нічого певного, перекази, що затираються в пам'яті, одне прізвище в історії боротьби, одне з-поміж тисячі інших. Хіба списати легенди, поки не забудуться? Я від дитинства не відчував недостач. Завжди пам'ятаю заможний дім дядька Павла, де я виховався і виріс.

Замовк на хвилину, а я подумав про цього дивака дядька, що завжди ставився до нас як рідний батько, а ми з подивом дивилися на нього. З подивом тому, що він був інший від усіх, і не старався пристосуватися до вирівняної безобличної маси, що нас оточувала. Навпаки, і нас навчав, щоб і ми старалися бути іншими, не подібними до "всіх", щоб завжди плекали свою духову окремішність. Тут мушу пояснити, що я попав у це товариство відносно недавно. Мав п'ятнадцять років, коли згинули мої батьки у

катастрофі. Я залишився сам і, пам'ятаю, великий страх огорнув мене перед світом. Тоді написав до мене дядько Павло. Приїхав і взяв до себе. Хотів вивчити мене на атомового фахівця, але, на щастя, це йому не вдалося. Мене потягало мистецтво, я рисував і писав, кепсько і ні до чого. Дядько не дорікав, здавалося, навіть не цікавився мною, коли я перейшов вивчати малярство в академії, кинув по одному році, перейшов на літературу і теж кинув ради однієї дівчини. Познайомився з нею на вечерницях, ми мали на головах чудацькі шапки, а в головах алкоголічні випари; серед вереску і музики я здобувся врешті сказати їй те, що мріяв. Але дівчина виявилася заміжньою, а крім цього відомою поеткою. Вона завела мене до свого чоловіка, що був видавцем. Скоро ми поринули в дуже розумну розмову, в якій я висловлював нібито мої вироблені і тверді погляди на літературу, з яких він опісля насміхався просто мені в очі. З цієї історії вийшла наша велика приязнь, тим більше, що його Зоя віком могла бути щонайменше моєю мамою. Але навчання я покинув, потрохи писав короткі оповідання, а тепер засів до повісти; це видавець намовив мене на "широкі полотна". На це все дядько не казав нічого і потурав мені, але всі інші, зокрема "тітки", однозгідно ствердили, що я нероба й непотріб.

- Однієї весни повіз мене дядько в іншу країну, - почув я голос Семена. - Над нами шуміли пальми, дядько витирав піт з чола і тягнув соломинкою віскі з содою. А вечором ми сиділи в бамбукових кріслах на терасі великого готелю. Тубільці співали за гаєм свої монотонні пісні, а дядько почав: "Прийшов час сказати тобі, як було і як має бути. Ти хлопець великий, скільки тобі? Шістнадцять? Тож розповім тобі про рід твій, про твої завдання".

Ці Семенові слова насторожили мене. Саме я від деякого часу цікавився цілим нашим комплексом: дядьком, що мене прийняв до себе, Семеном, що промовчував багато, коли я починав його розпитувати, і взагалі цілою неясною атмосферою, яка мене оточувала.

- Наче не з цього світу було дядькове оповідання. - Семен сів вигідніше й закупив цигарку. - Ніколи не забуду тих подій, про які говорив мені дядько, невідомих мені. Мій рід, як виходило з його слів, старий і заслужений від довгих століть. Хто цікавий, міг би знайти не одне в давніх архівах нашої батьківщини або в писаннях учених людей. Це тривалі речі! Мої предки були серед хмельничан і серед мазепинців, багато років тому один з них згинув в обороні Києва під Крутами, інший вилікувався з ран, але загинув роками від туберкульозу, аж згас на чужині. Один був пізніше старшиною повстанської армії, а один виховався від немовляти в домі заможного свояка. І цей свояк, - глянув на мене Семен, - це твій предок з бічної лінії, і тим самим ми теж свояки, хоч наче б десятий кіл у плоті, як колись казали в нас.

- Славно! - скрикнув я. - Таку вістку треба належно вшанувати!

- Ти вже напевно собі вшануєш, а поки що слухай далі, бо час іде, а я не можу спізнитися на літак. Отож, цей свояк не був багатієм з роду...

- Спекулянтom був! - перебив я, щоб пояснити ситуацію.

- Еге ж. Доробився на війні, його син помножив майно тисячократно, а внук ще

більше.

- О, варто познайомитися з цим внуком! - скрикнув я.

- Це дядько Павло!

Я закам'янів з дива. Такий багатій!

Семен розповідав далі. Довідався від дядька, що батько Семена пішов перед роками на рідні землі з таємним завданням і не вернувся. За нього відправили панахиду на чужині.

Це мене схвилювало. Я з болем помітив, як у двох словах скривається велика трагедія української людини: що там людини - цілих поколінь! Велике завдання боротися за народ, одна невдача, а з цим катування, самотня смерть у муках, а для світу? Убогі слова: не повернувся!

Дядько Павло зрозумів поклик роду. Це не безбатченки невідомого початку, а спільнота крові, у якій віддзеркалюється ієрархія нації.

- Тепер розумієш, чому дядько заопікувався тобою і мною? Щоб старинний наш рід ішов далі у майбутнє гідно і чесно. Ієрархія нації!

Я рвучко підвівся з крісла. Закружляв по кімнаті, вклавши руки в кишені. Ці слова, неясні ще, влили в мене якусь неймовірну силу, може, снагу до чогось невідомого, може, гордість, що і я маю завдання, яких у цьому моменті не вмів ще собі з'ясувати.

Семен приглядався мені хвилину.

- І я тоді слухав з запертим віддихом, не розумів багато, але відчував щось величне, що вливалось мені в душу. Події, про які говорив мені дядько Павло, стрясали мною і змушували слухати далі з заціпленими устами. Я знав уже, що від тієї розмови і мені доведеться виконати завдання, великі і гідні ієрархії нашого роду!

Згодом дядько частенько говорив зі мною, повторяв свою розповідь, наповняв її подробицями і жадав, щоб я зберіг таємницю, бо світ довкола не такий, щоб чванитися таким справами перед людьми. Раз, рахував дядько на пальцях, хто тебе зрозуміє, коли розповідатимеш про предків і рід старинний? Чужинці, що самі роду не мають, і до тих справ ніякої ваги не прикладають? Що нецікаві їм предки в могилах, бо що на них заробиш? А по-друге, продовжував дядько, треба зберегти таємницю тому, бо все це не розповів я тобі для розваги, а для великого діла, гідного твоїх предків.

- А що робить дядько Павло, чим він займається? - спитав я нетерпляче Семена.

- Отож відтоді і я почав над цим думати і приглядатися з цікавістю до дядька. Що він робить? Чим живе? А дядько кермував своїми фабриками, багато подорожував, відбував наради із своїми директорами. Але поза цим цікавився до якоїсь - мені в той час невідомої - міри новими здобутками науки. Мав свою наукову робітню, де працював над новими винаходами з ділянки атомової енергії на самій грані цього знання. Про ці справи ніхто не знав, і я ніколи не чув, щоб дядько з кимось ділився своїми поміченнями. Так проходили роки. Коли я покінчив середню школу, дядько сказав мені, що я повинен студіювати якусь науку в університеті. Я не знав, яке звання собі вибрати, але коли дядько настоював, щоб я таки подумав і рішився, я відповів, що мрію про те, щоб стати гідним... Ієрархії. Тоді дядько поцілував мене в чоло і сказав, що

сподівався від мене такої відповіді.

- Певно! - підтвердив я.

- І так я вчився фізики, хемії, зокрема ж вивчав ділянку атомової енергії, а згодом дядько завів мене до своєї робітні, скритої від цікавих очей у кількох великих кімнатах. Тут дядько впровадив мене у питання гравітації, магнетизму й інших досі не розв'язаних питань, та відкрив мені свої осяги. Після десятків років упертих обрахунків і дослідів, йому поталанило відкрити джерело гравітації, отже сил, які викликають притягання мас у природі. Розумієш вагу цього винаходу?

- Ні, - відповів я.

- Отож слухай і мовчи, хоч би й катували тебе на смерть! Це все розповідаю тобі з доручення дядька. Про ці справи знаємо тепер тільки ми три. І ніхто інший не сміє довідатися!

Я затиснув уста. Таке надзвичайне довір'я до мене, непотреба! Майже дурня в очах інших! Мене огорнув страх.

- Чи ти свідомий, яку силу ми маємо?

Семен стояв переді мною, йому горіли очі.

- Силу більшу від атомової енергії! Силу, перед якою дрижатиме хоч би найбільша імперія світу! І якої, крім нас, ніхто не має!

Наче велике світло загоріло в моїй душі. Я зрозумів! Кинувся до Семена й розцілував його на радіощах. Забігав по кімнаті і знову схопив його в обійми. Попав у якесь шаленство, аж Семен схопив мене цупко за руки.

- Заспокойся, селепку! Сядь спокійно! Слухай далі!

Силою вмотивував мене у фотель.

- Дядько говорив далі, що тепер спокійно може жити. Він людина літня, і нікому невідомо, коли Провидіння покличе його туди, звідки нема повороту. А тепер він спокійний. У надійні руки поклав ціль свого життя. І тоді ми випили по чарці.

Семен відкрив шафуку у стіні і вийняв пляшку та чарки. Налив, ми мовчки випили.

- Від того часу я працював уперто і, мушу признатися, добився неабияких успіхів. Новий світ гравітації давав мені можливості відкривати щораз то нові закони, широко відкрилися перед нами брами великого невідомого. І ми скерували зусилля в одному напрямі. Тільки в одному! У напрямі, за який поклали своє життя наші предки!

Ми знову випили по чарці і закусили. Мене обсіли сумніви.

- А при чому тут я? Не то математики, але й звичайних рахунків не знаю, чим же я зможу вам прислужитися?

Семен глянув на мене.

- Дядько добре знається на людях. Ми обидва з ним не дамо собі ради. Наше завдання тобі відоме, але поза тим нам буде потрібно тебе. Власне, потрібна нам думка тіток про тебе: непотріб! Та про це поговоримо іншим разом.

Він поглянув на годинник.

- Мусимо їхати на летовище. Підвези мене туди. А ще хочу тобі сказати таке: уся ця справа вимагає від мене жити самотньо, не мати друзів, одним словом, робити

враження дивака. Щастя, що місто велике, і кому діло до мене? Хто має охоту цікавитися мною? Але ти не повинен змінити свого способу життя, поведися, як досі.

- Слава Богу! - зітхнув я полегшено.

Семен простягнув мені руку.

- Тільки одне: мовчати! Зрозумів?

- Не потрібно два рази говорити. Я знаю, хто я! - гордовитим тоном промовив я.

- Ієрархія? - засміявся Семен.

- Ієрархія! - відповів я незвичайно поважно.

(Я забув написати, що називаюся, на жаль, Панкратій, а кличуть мене Паньком).

3

Після трьох тижнів я одержав вістку, що Семен вертається. Я виїхав на летовище в щасливому настрої.

"Щоб радість життя була повною, - думав я, їдучи автом, - потребу дівчини. Але звідки її взяти?"

Говорив я на цю тему з однією тіткою.

- Ти ніколи не одружишся! - сказала твердо.

- Чому? - спитав я лагідно. - Чей же в книжках пишуть, що завжди кожний знайде свою кожную.

- А ти книжок не читай, тільки слухай мене. У книжках усякі дурниці пишуть!

З дальшої розмови виявилось, що це тому, ніби жодна мене не схоче, бо я непотріб. Га-га-га!

Літак прилетів точно, і ми мчали прямо до дядька.

- Наказ виконав. Можемо починати! - це були перші слова Семена.

Цілком зрозуміло, що я не знав, ні який наказ він виконав, ні що можемо починати.

- Сідайте! - сказав дядько і, взявши із стола щось у роді мікрофону, заговорив: - Три мокки і три коньяки!

- Це щось нове? - поцікавився Семен.

- О, так! Знаєш, я для відпочинку розважався смішними винаходами. Це атомовий кухар!

За хвилину відкрився невеличкий отвір у стіні, і з нього висунувся піднос з замовленими напінками.

Ми смакували розкішну каву і ще розкішніший коньяк. Опісля дядько закупив сигару, вмонтував вигідно в м'якому кріслі, і тоді Семен почав розповідати.

- Завод невеликий, яких двадцять робітників. Адміністрація добре налагоджена. Машини найновішого типу. Пропрошують металеві збірники масовою системою, розміром від п'яти до двадцяти літрів.

- Околиця?

- Невеличке місто, чужинців мало. Руського духу не чути. Ще ні один москаль туди не заходив.

- Можна здружитися з жителями міста?

- О, так! Я сам познайомився з шефом департаменту внутрішніх справ, людина привітлива і права. Рауль зветься.

- Околиця міста? Край?

- Гори, рівнини слабо заселені. Автострад три, доріг небагато.

- Є ще інша металева індустрія?

- Є, але не багато.

Дядько в задумі димив сигарою. Мені було дивно, навіщо мене сюди покликали, коли я ні знавець бляшаних збірників, ні географ. Може, і спитав би їх, але дядько почав:

- Поїдеш туди, купиш завод і залишишся там два-три роки. Треба придумати щось, бо люди будуть розпитувати, куди ти дівся. Це я вже щось затію. Може, ми нібито посварилися, і ти пішов собі від мене геть, або я нагнав тебе, побачимо. Маєш яких друзів, яким ти повинен сказати, що покидаєш місто?

- Ні-і. Ні, не маю.

Дядько відчув вагання в голосі й насторожився.

- Семене, кажи правду!

І звернувся до атомового кухаря:

- Три кави і три коньяки!

Це мені сподобалося.

А до Семена:

- Ти мені кажи правду! Гаська?

Семен підвів брови.

- Гаська! - відповів дивним голосом.

На щастя, атомовий кухар обслуговував швидко, і ми вже сьорбали гарячу каву.

- Пам'ятай, Семене, відсьогодні між нами не може бути ніяких недоговорень, ніяких притаєних справ. Ворог має засоби без обмежень, і такі ж можливості. А нас є поки що тільки три, - він глянув на мене, - і нікого більше. Напевно знайдуться ще інші противники у світі. Мусимо бути надзвичайно обережні! Мусимо знати один про одного все, до найменших подробиць!

Семен притакнув, і я за ним, хоч не був певен, чи дядькові слова відносилися теж до мене.

- Далі, встановиш на заводі безпеку проти підслуху і підгляду електронною системою. Не забувай, що давніше і стіни мали вуха, а сьогодні то й крізь них бачити можна. Провір діяння наших самовистрільних пістоль і не забувай, що вони наша таємниця. На здоров'я!

- А тепер справа твоєї Гаськи! - сказав дядько і призадумався. - Це справа в наших умовах нелегка. Але маєш щастя, хлопче, бо дівчина з доброго роду. Можна не одне довірити. І хто знає, чи не добре було б... гм... нас три таки замало до такого діла!

Він глянув на мене допитливим зором, наче б розраховував, до чого я, непотріб, можу йому в цьому випадку пригодитися. Я трохи охляв був від довгого сидіння, тож

негайно наструнчився, прибрав енергійний вираз обличчя, та, на жаль, запізно, бо дядько вже звернувся до Семена:

- Там, на заводі, ти будеш сам, а це теж недобре! Ну, побачимо, побачимо! Не знаєш, чи її батько дома?

- Не знаю, ми просто з лєтовища!

Я не втерпів:

- А, може, і я до чогось придумаю вам...

Дядько навіть не глянув на мене:

- На тебе ще прийде час!

Це було все. Не розумію, пощо покликали і мене на цю нараду, хіба щоб випити з ними коньяку й кави.

Другого дня ми удвох пішли до Гаськи. Дівчина стрибнула до Семена від несподіванки й повисла з радості на його раменах. А я стояв сам і не знав, що з собою зробити. Приловив себе, що посміхаюся недоречно.

- Здорові були! - сказав до нас інженер і далі заглибився над своїми планами.

А Гаська лепетіла:

- Знаєш, Семене, що мої батьки придумали сьогодні? Вперлися, що я повинна пізнати інші країни й народи, отже слід мені студіювати в якомусь закордонному університеті. А мені не хочеться!

"Ага, - подумав я, - уже знають про Семена. Хочуть налагодити так, щоб розлука не була дуже болісна".

Семен зітхнув:

- Прийшов я тобі сказати, що мушу виїхати у тропічну країну. Дядько вклав великі гроші в металеву індустрію і висилає мене туди.

Гаська обвела Семена здивованим поглядом.

- Як? Твій дядько має стільки фабрик і ще придбав одну більше?

- І я питав його про те. Для доповнення сітки, - сказав. - Мушу їхати.

Віддула губки.

- Надовго?

- На рік-два!

- О, це не довго, час скоро біжить, - завважив я.

А інженер, не відводячи погляду від паперів, вмішався в розмову:

- Це добре складається. Гаська теж поїде за кордон на студії. Не завадить їй побачити трохи іншого світу.

- Коли йдеться про мене, то я його бачив доволі! - прищурих очі Семен. - А куди їде Гаська?

- Ми ще не рішили, врешті, це не пильна справа.

Я хотів сказати, що добре було б, якби Гаська поїхала в те місто, що й Семен, але не встиг, увійшла бабуня, і Семен розповів їй новину.

- Їдеш від нас? А що старий на це?

- Який старий?

- Та твій дядько!

Інженер розреготався над планами:

- Який старий, бабуню? Таж він набагато молодший від вас!

- Що таке верзеш? Ти моїх літ не числи, бо й так помилишся! Ви всі якісь диваки тут. Самі товчуться по світі, і ще дитиночку Гасю намовляють. Серце моє чує, що це затія того старого, дядька твого!

Від того дня Семені мав ще менше часу, як досі.

Часом і я бував з ними, коли дядько Павло випитував Семена, наче на іспиті. Але разом з цим і розповідав про своїх знайомих, описував їхній вигляд, привички і вдачі, і мені здавалося, що, зустрівши когось з них, я міг би пізнати їх від першого погляду. Одного разу він спитав Семена:

- А ця твоя Гаська яка, вперта може, завжди хоче поставити на своєму?

- Не знаю, не думаю, - непевно відповів Семен.

- Як не знаєш, то перевір! Ми мусимо знати все, розумієш? Щоб передбачити реакцію людини. Вміє тримати язик за зубами?

- Не знаю.

- А, може, ти взагалі її не знаєш? Як це так? Іди, іди і перевір. Наприклад, скажи їй, що підете в кіно, а перед самим будинком скажи, що ти роздумався. І знову видумай собі щось таке химерне. А завтра скажеш мені, як вона реагувала.

- Я вже можу сказати! - підхопив я. - Просто не хотів би бути в той час Семеном.

Дядько тільки покивав головою.

Такі досвіди над вдачею Гаськи ніяк не сподобалися Семенові, але дядько був твердий, і Семен виконував його накази без спротиву. А коли Семен переповідав поведінку Гаськи, а я ще й підтверджував, дядько не ховав свого вдовolenня.

- Каже тобі правду в очі? Це добре! А тверда і вперта - теж добре! Ну, побачимо!

Цим "побачимо" завжди кінчалися їхні чи наші розмови. Врешті, одного дня дядько вирішив:

- Сьогодні вночі поїдеш. Не прощайся з дівчиною, я це поладнаю. Щоб ні одна жива душа, крім нас трьох, нічого не знала. Ні до кого не пиши, хіба тільки до мене, і то тільки за моїм дозволом. Будемо порозуміватися короткими хвилями.

По хвилині продовжував, відчуваючи, що винен якісь пояснення.

- Вірте мені, хлопці, я маю причини зберігати всі засоби обережності. Мої останні досліді, а головню пошукування за особливими сирівцями, мабуть, звернули увагу ворога. Треба нам звикати до якнайсуворіших вимог обережності, хоч, може, вони і важкі.

Підійшов до сховку в стіні й вийняв звідти папери.

- Твої документи. Вони правдиві, тільки ім'я та прізвище не ті.

Про чимало справ нагадував ще дядько, та врешті простягнув руку:

- Ідіть уже, ідіть!

Коли ми сідали в авто, я оглянувся. У вікні стояв дядько Павло й дивився нам у слід.

Одного дня я стрінув дядька у "Просвіті". Він глянув на мене з-під окулярів:

- Ти що робиш? - спитав.

- Нічого! - відповів я, не згадуючи, що від тижнів сиджу як заклятий над писальною машинкою.

- Ти хворий, - мовив дядько, - засиджений якийсь. Завтра поїдеш до Семена.

- Чого? - здивувався я. - Та це два дні дороги літаком!

- До цього з двома пересадками на провінційних летовищах. Одне з них особливо небезпечне, підмокле, і там чимало випадків. Отже матимеш цікаву подорож.

Летовища були сухі й бетоновані, і два дні пізніше я вже вітався з Семеном.

- Прислав мене до тебе дядько, і не знаю, пощо, - заговорив я, розглядаючись по фабричному бюро.

- Нічого цікавого тут не бачу. Звичайні бюрові машини, стукіт машин з фабричної зали, крісла й фотелі для директорів. Як і скрізь...

Після обіду Семен розповів мені про свою працю, і повів по будинках заводу. Головний будинок був модерної конструкції і від автостради вражав своєю параболічною кривизною фронту. Перший поверх цілком осклений, а стіни викладено кольоровими плитами з пластичного матеріалу.

В'їзд до будинку попри клумби чудесних тропічних квітів, з-поза яких ледь помітно видніли мармури входу до просторого холу. Будинок був новий, і ніяких змін у ньому не потрібно було робити, але Семен мав свої задуми і впродовж кількох місяців позмінював багато. І так унизу пристособив кімнати для лабораторійних дослідів, а перший поверх призначив на свої бюро та приватні мешкання. З великої світлиці ми вийшли на обширну терасу, з якої виднів далекий простір, пальмовий ліс і скелисте побережжя з білими гривами морських хвиль. З бюро ми зійшли у фабричну залу, в якій тихо шуміли модерні машини, а кілька робітників обслуговували електронні споруди заводу. Ось так виглядав цей модерний будинок, призначений для однієї з небагатьох індустрій легкої промисловости. Що я можу більше сказати про завод? Нічого! Не розуміюся на техніці, і не дуже вона мене цікавить.

Ми зайшли у велику кімнату, влаштовану наче розкішний салон.

- За хвилину маю виконати останній експеримент, - промовив Семен, - і ти будеш його свідком.

Глянув на годинник. Ми підійшли до великого стола з блискучою поверхнею. Семен вказав мені крісло побіч себе і натиснув невидний гудзик. У кімнаті звільна потемніло, а стіл почав світити зеленкуватим лагідним світлом. З-під його плити поволі виступили зариси великої мапи.

- За сімдесят секунд починаю, - промовив Семен, - а точність потрібна тому, що мій дослід контролює одночасно дядько Семен.

- За тисячі миль звідсіля? - здивувався я.

- Тисячі і десятки тисяч миль тут не мають значення. Ми орудуємо далеко більшими просторами.

Хвилину ми мовчали, і коли минув призначений час, Семен натиснув невеличку підойму. На мапі як стій появилася яскрава точка, маленьке, як голівка шпильки, світельце. Воно почало порушатися по мапі, і я завважив, що ним кермує Семен при допомогі невеличкої чорної коробки. Світляна точка порушалася то швидше, то повільніше, міняла напрям, зникала з обсягу мапи й поверталася назад. Часом на мапі затиралися контури рік і гір, особливо довкола світляної точки, то знову вона ставала дедалі чіткішою, наче б ми наближалися до поверхні землі. На короткий час я побачив віття дерев, якусь річку, невеличке село тубільців-індіан, білу лінію шосе, і знову все віддалювалося, маліло, зариси землі покривали білі клуби хмар, так само, як бачимо краєвид з літака. Врешті Семен спрямував світельце в сторону моря, вода наближалася з шаленою скорістю, на мить я побачив морські хвилі, усе враз замазалося і світляний пункт зник.

- Усе в порядку! - обізвався Семен. - Хай потопає в морі, ніхто її не знайде!

- Що це? - спитав я. - Фільм якийсь, чи що?

Тоді Семен розгорнув газету, що лежала на столику, і дав мені прочитати новинку:

Сан Хуан. Як подає тутешній інститут дослідів простору, від деякого часу наші контрольні апарати реєструють невідомі тіла, що виконують нескоординовані рухи над нашим континентом. Вони можуть постійно міняти висоту і скорість, а всі позначки вказують на те, що ними кермує якийсь невідомий центр. Після кількох годин вони пропадають над океаном. Можна догадуватися, що ті ракетоподібні тіла малих розмірів - це остання стадія проб, що їх переводить якась таємнича установа. В останніх днях маємо вістки, що ці малі ракетки появилися теж над іншими континентами.

Офіційні чинники багатьох держав заперечили нам, що вони переводять будь-які досліді цього роду. Дивна поява залишається надалі невиясненою.

Семен натиснув ногою малу підойму, і скляна плита стола вкрилася металом. Перед нами стояв порожній бюровий стіл з ясним алюмінієвим верхом.

- А тепер поговоримо з дядьком, - усміхнувся.

А я ще далі не міг сказати ні слова. Одне було мені тепер ясно: ракетки, якими турбуються уряди держав, випускає Семен!

Він підійшов тепер до екрану на стіні і включив вмикач. Появилися блимаючі світельця, і враз я побачив дядька Павла. Сидів за столом у своїй кімнаті й радісно споглядав на нас.

- Здоров, Семене! Дуже добре пройшла проба. А ти, Паньку, що кажеш на це? - звернувся до мене.

- Нічого, - відповів я. - Я ще й досі вражений тим, що бачив!

Дядько закупив сигару.

- Привикай, привикай, ще не таке побачиш! А що нового у вас? - звернувся до Семена.

- В порядку! Продукуємо, працюємо, замовлення маємо, відборці платять, одним словом, матимемо гарні прибутки.

- Це мене радує! - відповів дядько. - Але на одне хочу тобі звернути увагу. Бачу, що

ти сидиш у бюрі в спортовому одягу. Пам'ятай, що в службових годинах треба одягатися пристойно. Це помагає дуже в торговельних справах.

- Дядьку, дядьку! - усміхнувся Семен. - Ти забуваєш, що в тебе інший час, а в мене інший. Ми вже давно після службових годин.

- А справді, я забув! - зніяковів дядько. - Що ж, помилився! Таке рідко мені трапляється.

Було видно, що дядько збентежений своєю помилкою. Тож Семен перекрутив вмикач, лампочки засвітили червоним світлом, і він сказав:

- Тепер нас ніхто не може підслухати! Отож мушу похвалитися. Кермування ракетою без закиду! Усі труднощі поборені!

- Приємно почути, вітаю з успіхом! Я сам бачив тепер, що все проходить справно. Одне тільки: як читаю в пресі, за твоїми ракетами шукає цілий світ. Зваж, газети не пишуть усього! Треба припускати, що всі інститути досліду просторів об'єдналися для спільного розшуку.

- Не знайдуть! - самопевно відповів Семен. - При найменшій небезпеці знищу ракети!

Дядько остережливо заговорив:

- Пам'ятай, Семене, що знання поступає вперед, над новими винаходами працюють тисячі фахівців, а про їхні успіхи не знайдеш у публікаціях. Чимало нових апаратів тримають у таємниці. Читав уже про ультра-радар? Ні? Отож існує вже апарат, що виловлює рухи дуже дрібних тіл у просторах. Дальший крок - це досягти такі тіла швидкими малими набоями, знищити їх, або - що гірше - зловити і стягнути на землю.

Семен притакнув.

- Від кількох днів проводжу свої дослідження над пустинями. Довів до того, що можу стежити над землею наче б з висоти кількох метрів. Хвилинку, дядьку, погляньте!

Семен не чекав згоди дядька. Я поміг йому підняти поверхню стола так, щоб дядько міг її бачити.

- Тепер випускаю ракету!

- Перевір електронну завісу! - остеріг дядько.

Семен глипнув на невеличку апаратуру.

- Ніхто не може нас ні підслухати, ні підглянути. А втім, я забезпечився перед усякими несподіванками. Коли б хтось таки включився, автоматично вимкнеться наша розмова і починає діяти заслонна алярмова система.

Семен приспособив кількома рухами апаратуру скляної плити стола. Появилися невиразні смуги, згодом почав пересуватися краєвид.

- Бачите, дядьку?

- Бачу. Це горби, ось хати, ріка.

- Тепер знижу політ ракетки і звільняю швидкість. Ми над центральною Африкою.

Картина стала ще чіткішою. З гущі пралісного підшиття вистрілювали високі пальми. Травами мчало стадо антилоп, здалеку видніли круглі хижі муринської оселі.

- Це якась забута околиця! - дивувався дядько.

- Годі подумати, щоб сьогодні в Африці існували такі нецивілізовані племена.

- Ех, якби я скермував ракетку в глиб Радянського Союзу, ти побачив би куди гірші оселі!

Семен кермував ракеткою вздовж ріки, а вона то звільнювала свій лет, то мчала з такою швидкістю, що на екрані тільки й миготіли невиразні жовто-зелені плями. Деталі землі почали зникати, появилися великі географічні конфігурації, цілі пасма гір, ріки стали крученими ниточками, зникали міста, і земля видимо набрала кулястої форми.

- Висота п'ятдесят тисяч метрів! - пояснив Семен. - Летимо далі вгору!

Я спостерігав це видовище з запертим віддихом. Здавалося, що це не ракета, а я лечу у безпросвітні простори, з яких видніли континенти й океани, наче на малому глобі. Ось появилася Європа, вона поволі разом з африканським масивом оберталася вправо, появилися обидві Америки, а згодом знову Тихий океан. Наша планета маліла й маліла, її обриси стали невиразні, замрячені.

- Це атмосфера, - пояснив Семен.

Та ось ракета почала опускатися знову на землю. Росли виміри глобу, виразніше почали виступати зариси суходолів. Океаном плив корабель, що залишав за собою смугу білої піни, на мить майнули морські хвилі, і враз усе зникло. Семен вимкнув апарат.

- Ракета спочиває на дні моря. Невеличка експлозія виключає, щоб вона будь-коли виплила на поверхню води. Кінець!

Дядько задумався.

- Здійснюються наші задуми! - промовив тихо. - Шкода тільки ракетки!

- Не маємо іншого виходу! - відповів Семен. - Я міг би стягнути її назад, але це небезпечно. Могла б потрапити в непокликані руки тих, що її шукають. Не можемо ризикувати, це втрати враховані на конто наших проб. Гірше те, що кожного разу втрачаємо цінну кількість погінного матеріалу.

- Так! Маю невеликі тільки припаси. Мінеральних сирівців для продукції K7 мало, і їхня видайність невелика. Те, що маємо, я випродукував продовж багатьох років. Шукати сьогодні за рідкісним мінералом стає небезпечно. Боюся, що вже звернули увагу. Казали мені, що хтось викупує непотрібний досі рідкісний мінерал невідомо для якої цілі, бо ж він невжиток. А коли почнуть його досліджувати, можуть потрапити на те, що й ми: на силу, яка усуває гравітацію. Це знищило б усі наші плани.

- Хіба, - додав по хвилині, - пошукати б нам K7 деінде.

- Деінде?

- Еге ж, не на нашій планеті. Місяць, наприклад, не має магнетичного поля. Яка причина - не знаємо. Може, тому що нема в ньому заліза, але теж можливо, що там є мінерал, споріднений з K7. Це тільки здогад.

- Я вже певен, що полечу на Місяць! - засміявся Семен.

- І я! - додав я знічев'я та й сам зразу ж злякався такої думки.

- Може, на Місяць, а може, ще даліше! Нічого ми не знаємо. Подорож на Місяць не така цікава, обидві експедиції, що їх досі вивінувала міжнародна організація,

повернулися з негативним вислідом. Нічого цінного не знайшли, і тому готують польоти на інші планети. Це нам на руку. Треба б причалити для безпеки на невидній стороні Місяця, щоб навіть випадково ніхто нас не міг завважити. Прослідити фільтрами для темних випромінювань поверхню за покладами мінералів для виробу К7. Треба...

Дядько говорив наче б до себе. Розвивав плани та проблеми, аналізував питання безпеки, висловлював здогади й сумніви.

- Ідеться про те, щоб поклади були на поверхні Місяця. Закладати там копальні немислимо. Усе доведеться дослідити на місці.

Дядько запалив погаслу сигару.

- Можливо, наші припаси доведуть нас до нашої мети. Тоді міжпланетарний політ стане зайвим. Подумаю ще і вирішу! Побачимо!

- Побачимо! - засміявся Семен, повторюючи звичне дядькове слово, що означало кінець розмови.

І таки час було кінчати розмову. Семен прохав поздоровити Гаську і її сім'ю, я долучився до привіту, і ми вимкнули апарат.

- Несамовиті історії! - заговорив я до Семена.

- Поволі входитимеш у ці наші справи і побачиш, що вони не тільки несамовиті, але й дуже небезпечні. На кожному кроці нам грозитиме смерть. За велику справу. Якщо ти готовий... як це написано в старих книгах? Як закликали козаків до війська полковники Хмеля? - Семен потер долонею чоло; врешті пригадав собі: - "Хто хоче, щоб його за віру Христову, за отчизну на паль вбивали, четвертували, вплели в колесо, жажливо мучили і стяли, хто хоче горло для тих святих справ віддати, хто цієї смерті не боїться, хай іде з нами!"

Звернувся до мене:

- Якщо ти, Паньку, готовий, якщо ти хочеш...

Я виструнчився:

- Так, я з вами. Наказуй!

Ми стиснули один одному долоні.

Я залишився сам. Блукав по перелісках, роздумував. Уночі опанував мене страх. Ану ж уб'ють мене справді? Катуватимуть? Не знав, хто міг би це робити, але коли тобі вибивають зуби, факт є фактом, і не має значення, хто це зробив. Гинути, коли перед моїм молодим життям забави, дівчата? Згодом ці думки кудись провалились, і на місце страху в мені появився геройський настрій. Рішений на все, я заснув спокійним сном.

5

Ми завернули автом на широке міжконтинентальне шосе і помчали щонайвищою швидкістю. Провадити авто без обмеження швидкості - це моя пристрасть! Тож я видобув з важкого Семенового воза, що тільки міг: 300 кілометрів на годину! Віз тільки злегка погойдувався на ледь помітних нерівностях асфальту, і мені здавалося, що не їду по

землі, а пливу в повітрі. Під містом ми стрічали ще численні авта, але чим далі мчали в глиб країни, тим самотніше ставало шосе. Біля нас пролітали плоскі порожні пампи, пустинні околиці і праліси, непрохідні пущі, повні верескливих мавп та папуг. Здалеку видніли і ось уже наблизилися червоні верхи гір, небосажних хребтів, скелястих і гострих, наче викресаних потужним, несамовитим приладом у велетенські кольорові брили. Ми їхали у незаселені простори, дикі і первісні, де ніхто не в силі нас слідити ні підслухувати.

Семен дрімав цілу дорогу, був виснажений працею останніх тижнів. І мені пригодився б відпочинок, коли б я думав категоріями мого попереднього життя. Але сьогодні не те: я звик уже спати ледве кілька годин, товктися по незайманих нетрях, вилазити на дикі скелі, а в кімнаті дослідів провірювати простір, розшукуючи підозрілі хвили і негайно міняючи наші. Нас шукали всі держави світу. Ставало дедалі тісніше у просторах, розмови з дядьком ми мусіли обмежувати до найважливіших тільки вимін думок. Ми мали ракети більших вимірів, а складові частини до них виробляли ночами в заводі Семена.

Я зменшив скорість авта. Семен прокинувся й ввімкнув особливий радаровий прилад. Я глипнув на екран. У віддалі кількох сот кілометрів ні позаду нас, ні перед нами не було живої душі. Ось ще хвилина, і я повернув у глиб зелені. Тут ми заховали авто так, що з шосе не було його видно, і рушили в ліс. За кілька годин ми опинилися над глибоким проваллям. Ген унизу плила велетенська ріка, яка губилася у непрохідних пралісах. Але нам ніколи було втішатися чудесною природою. Ми подалися швидким кроком майже незримою кам'яною стежкою вздовж провалля.

За невеликим виступом скелі ми зупинилися. Аж тепер я помітив, що Семен несе подовгасту скриньку, яку саме тепер відчинив. У ній лежали довгі вузькі ракетки. Звільна наставляв Семен перстені на їхніх голівках: 50, 30, 10, 5. Провіривши якісь дрібні прилади, він впустив ракетки у вижолоблені в скелі приміщення для них.

Ми верталися середньою скорістю. Надходив вечір, небо зайнялося яскравими кольорами, і здалеку замерехтіли внизу тисячі світел міста. Ми не мали потреби в'їжджати у місто. Завод був розташований у підміській горбкуватій околиці, сусідами були люди, які бажали відпочити від великоміського гамору і в цій дільниці мали свої котеджі.

У кімнаті ми вглибилися у фотелі. Семен покликав прислугу й замовив вечерю. Примкнув очі. Останні тижні вичерпали нас до краю.

– Але завдання виконали на час! – промовив Семен, неначе відчуюючи мої думки. – Після вечері зголосимо дядькові: ми готові!

Я мовчав. Напівугруз у фотелі і сам не знав, коли здрімнувся...

Раптом я схопився. Те саме зробив Семен. Під дверима почулася гостра перепалка слів, чути було голос слуги і якийсь інший, подражнений, тонкий. Я сягнув до кишені. Зброя як завжди була наготові. Рвучко відчинилися двері, і в кімнату, наче штовхнений незримою силою, влетів слуга, захитався і ледве вдержався на ногах, в останній хвилині вхопившись рукою за одвірок.

А за ним появилася Гаська. Обличчя багряніло в неї від люті, я не мав часу спам'ятатися, як почув здивовано радісний голос Семена:

- Гаська!

- А Гаська! Я! Чому це не впускають мене до тебе? Які тут порядки?!

Вона грізно глянула на старого слугу.

- Три вечери! - наказав Семен, і слуга вийшов.

- Мене прислали сюди на університетські студії! Як тобі це подобається?

- Мені не подобається! - з місця відповів я.

- Негайно мушу знайти тобі мешкання.

- Яке мешкання? Я буду жити тут!

- Де тут? - це Семен.

- Де тут? - це я.

- Тут, у вас. Маєте шість кімнат?

- Маю.

- Три будуть для мене. Дві з балконом, одну з видом на гори.

- Ага! - скрикнув я. - А нам що залишиться?

- Дві з видом на вулицю, одна з видом на фабрику! - відповіла Гаська.

- То ти вже й встигла розглянутися! - злобно завважив я й заперечив: - Таке не може бути!

- Побачимо! - заспокоїлася вже Гаська. - Дактилі маєте для мене?

Семен без слова відчинив буфет і подав Гасьці коробку добірних овочів.

Приглушено задзвонив телефон. Семен підняв слухавку, очима вказуючи мені другу. Це в нас так завелось, завжди хтось з нас слухав розмову, бо могли бути важливі справи, які треба б послухати другому, або записати на стрічку. Гаська орієнтувалася в нових умовах негайно, вона приклала до вуха третій мікрофон.

Я почув голос.

- Семен?

- Так!

- Тут Рауль. Як буде? Прийдеш до мене?

Семен глянув на годинник. Це Рауль, шеф департаменту і його приятель, пригадував йому, що вони умовилися на сьогодні.

- Прийду напевно, тільки не знаю коли. Як дівчина в хаті, ніколи не знаєш, коли зможеш вийти.

Гаська вигідніше вмостилася у фотелі, підобгавши ноги під себе.

- Яка дівчина? Що в тебе за чудасії?

- Дівчина й годі! Приїхала відвідати мене, і тепер маю клопіт. Каже, що буде тут студіювати.

- Тебе?

- Теж.

- Прийди з нею! Гарна?

- Гарна. Ще більше як гарна!

- Розумію. Чому вдаєш, що ти невдоволений з її приїзду? То, може, відкладемо нашу зустріч?

- Гаразд! Іншим разом!

Семен відклав слухавку.

- Дядько вже тут?

- Ще ні. Я їхала дуже скоро. А дядько не вище двісті кілометрів. По-старому.

Годину пізніше з нами розцілювався дядько Павло.

- Поклич Гаську!

- Гаську? На нашу нараду? - здивувався Семен.

- Поклич! Вона приїхала допомагати тобі. Перед нею не маємо ніяких таємниць.

Семен помовчав.

- Як бачу, ви затіяли змову проти мене! Ставите мене перед факти.

- Не було часу повідомляти тебе про це, та й про багато інших справ.

- Ви, дядьку, чим приїхали? Не бачу авто, а Гаська сказала, що ви приїхали пізніше тому, що їхали поволі, по-старому.

- Може, по-старому, але розумно. Гаська взяла експрес-таксівку, а я поїхав звичайною, та ще й бічними дорогами. Об'їхав завод, приглянувся довколишнім будинкам. Треба ж знати, яке наше сусідство!

Увійшла Гаська.

- Западає ніч, а тут ідеться про якісь таємничі речі! - сказала. - Стягни віконниці, Семене!

- Непотрібно. Ця скляна стіна має таку прикмету, що зсередини видно все, що назовні, як крізь звичайне скло. Зате знадвору не побачите нічого.

- Можемо починати. Кожне діло слід добре обдумати й на час почати. А цей час саме прийшов.

Я порушився у фотелі, щоб вигідніше слухати. Поки дядько розклав якісь папери, царила тиша. Десь у сусідстві забрехала собака, прошуміло авто, і знову залягла тиша.

- Чи наші космічні ракети готові до акції?

- Готові! - відповів Семен.

- Отож, хочу вас повідомити, що поневолені народи, а насамперед Україна, готові до дії. Коли будемо зволікати, можемо прогавити цілу справу. Довкруги нас звужується перстень ворога. Скоріше чи пізніше, таки на нас натрапить. Так звані вільні держави ради спокою дозволяють Москві шукати нас на своїх територіях, і ворог кинув десятки тисяч вишколених шпигунів.

- Врешті, - продовжував дядько, - вчені наближаються до питання гравітації. Скорше чи пізніше знайдуть її закони, а ми втратимо нашу перевагу. З цих та інших причин я за те, щоб ми починали нашу дію. Вона й так підготована до деталей. А разом з цим слід скріпити безпеку наших людей. Думаю, що незабаром і сюди завітають московські "специ" по металургії, як вони себе називають. Обережність стає konieczністю. Слід вас повідомити, що ворог підходив уже до мене, і я є під його незамітним доглядом. Тому я вирішив зникнути на якийсь час, і для цього придумав

собі використати публічну думку про мене: я дивак! А від дивака недалеко до нешкідливого божевілья. З такою опінією багато дечого можна прикрити й виправдати. Але це поясню вам пізніше.

- А як стоїть справа з припасами К7? - спитав Семен. - Що буде, як нам забракне цього сирівцю? Хто знає, чи Москва піддасться за першим ударом?

- Напевно ні! - відповів дядько. - Кожна держава, що існує довгий час, має свою еліту в політиці, війську, дипломатії. І ця еліта вірить, і мусить вірити, що її держава вічна! Що вона може переходити різні зміни, може поносити поразки, але її існування ніколи не є zagrożене. І тому Москва не піддасться за першим ударом. Недоцільно теж, щоб викликати повстання з самого початку. Навіть потрібно остерегти перед завчасним виступом в Україні й інших поневолених країнах.

- Ото ж то, що ж зробимо, як нам забракне К7?

- Дію мусимо почати, розумно розтягаючи її на довший час! Знесилювати ворога на переміну ударами і спокоєм, непевністю, протягуванням. Це тактика. А в перерві між однією і другою дією пошукаємо сирівців. Вони мусять бути в просторах!

- Гм! - посумнівався Семен.

- Не маємо виходу! - заговорив знову дядько. - Мій відборчий апарат подає мені дивні випромінювання. Не маю певности, але обережність не зашкодить. Мусимо, Семене, знищити один завод за Уралом. Підозріваю, що там переводять досліди над гравітацією, і хто знає, чи саме не з К7!

- Коли так, - примирився Семен, - тоді це інша справа!

Гаська слухала пильно їхньої розмови, але тепер надула губки:

- Якщо ви мене запросили на цю нараду, то, будь ласка, починайте з початку. Я нічого не розумію, про що ви говорите!

- Ми готуємо дію проти Москви за визволення нашої батьківщини! - пояснив дядько. - Дію сильну, ударну, і вона нам мусить удатися. На це маємо всі дані. Ідеться про те тільки, щоб не зробити тактичної помилки. А подробиці розповім тобі пізніше. Москву змусимо поступитися до її справжніх кордонів. Хай собі існує далі, але ні одного поневоленого народу! Для цього ми маємо силу, досі нікому невідому. Вона зветься К7. Наша трудність - це малі припаси цього матеріалу.

- Замалі! - справив Семен.

- Правда, замалі. Але ждати не можемо.

- А звідки їх узяти? - запитала Гаська.

- З Місяця! - відповів дядько.

- Це байка чи правда? - вражено запитала Гаська.

- У кожній байці є трохи правди! - сказав дядько.

- Справа в тому, - пояснив Семен, - що ми сподіваємося знайти К7 на Місяці. Або на іншій планеті. Перевірити нам з Землі годі, бо викриваючі прилади не діють на такі віддалі.

- Так чи інакше, - докинув я, - ми готові до лету у Всесвіт.

- А готові ми тому, що погінну силу маємо в запасі. Ракета, чи радше прилад до

лету, готовий і захищений у безпечному місці. Маючи К7, можемо без труднощів від'язатися від Землі і будь-якого іншого небесного тіла, і так само легко причалити. Для нас не існує тут питання, яке для інших є дуже важким і якого ще не розв'язав ніхто!

- А як з фотами? - спитав дядько.

- Все гаразд. Зараз запусимо ракету, - відповів Семен. - Вони готові до вистрілу. Можемо слідувати за її летом.

Він дав мені знак рукою, і я пристосувив усе, щоб ми могли вигідно спостерігати літ ракети. Семен запусив її електронним приладом. Це була одна з тих, що ми їх заховали у скелі.

Я погасив світло, і на скляній плиті появилася світляна точка.

- Починає автоматично фотографувати, - пояснив Семен. - Стягну її назад, і знайдемо опісля спеціальним приладом.

Перед нами пересувалися ліси і міста, ріки і гори, врешті заголубіло море.

- Океан, - пояснив Семен. - Тепер прискішу літ ракети.

Гаська із здивуванням дивилася, як Семен не тільки кермував ракетою, але міняв її висоту.

- Фотографує удень і вночі! Працює ультрачервоним світлом великої потужности. Докладність образу просто неймовірна.

- Еспанія! - скрикнула Гаська, пізнавши контури іберійського півострова.

- І Україна! - докинув Семен після кількох хвилин.

Він змінив курс лету і зменшив висоту.

- Москалі відкриють її радаром! - остеріг дядько.

- Хай! - легковажно відповів Семен. - У радарі залишиться тільки легкий слід по ній. Скорість шалена.

- Москва! - заговорив дядько.

Семен обнизив літ ще більше і зменшив скорість. Перед нами пересувалися вулиці, довгі черги кам'яниць, нарешті появилася Червона Площа. Пересувалися звільна будинки Кремля і його вежі, ракета перейшла цілком низько повз будинок МВС, окружила кілька кварталів і знову вийшла на Червону Площу.

- Тепер цілком певно помітили її радаром!

Семен захихотав:

- Можна уявити собі переполох московської банди у Кремлі!

- Надзвичайно! - захоплювалася Гаська.

- Такою ракетою можемо вцілити де забажаємо! - заговорив дядько. - Тільки треба помістити в голівці невеличкий ладунок вибухової відміни К7, і більш нічого.

Я згасив прилад і засвітив світло.

- Вийдім трохи на терасу! - промовила Гаська, схвильована тим, що тут чула й бачила.

Погодилися радо, кожний-бо відчув потребу широких просторів, глибокого віддишу й рівноваги духа. А найбільше я.

- Вирішено! - закінчив дядько. - Подробиці обговоримо - і за діло!

На терасі ми всі мовчали. Може, тому, що ніч була така таємнича, може, з поваги перед великим ділом і невідомим майбутнім. Зорі грали яскравими вогнями, і простори були напоєні якоюсь незбагненою містерією.

6

"До уряду СРСР!

УЛЬТИМАТУМ

1. Продовж 30 днів усі вояки, урядовці і служба безпеки московської національності мають покинути Україну і території з етнографічною українською більшістю. На їх місце мають повернутися (на кошт московської республіки) всі українці, що розсіяні по цілому СРСР, включно з в'язнями й засланими на важкі роботи.

2. Продовж 30 днів московський уряд має зголосити в Організації Об'єднаних Націй своє рішення, що московська республіка не зацікавлена поневоленими тепер народами, які мають право проголосити свою незалежність.

3. Продовж 90 днів і після створення тимчасового українського уряду відбудуться в Україні вибори.

4. Новий вільний уряд України устійнить висоту відшкодувань, які московська республіка заплатить за довголітній визиск України та за індивідуальні пошкодження українців більшовицькими експериментами, нелюдською поведінкою, ув'язненнями, виселеннями та іншими втратами на здоров'ї і майні.

5. Дозволяємо, щоб московська держава існувала далі в своїх етнографічних кордонах, які будуть установлені конференцією вільних держав колишнього СРСР, під умовою, що московська територія буде окупована об'єднаними військами тих народів до часу, поки московський народ, репрезентований своїм тимчасовим урядом, а) не зверне всіх національних скарбів інших народів, загарбаних продовж століть і б) не виявить доброї волі співжити з визволеними народами.

До урядів усіх держав світу!

ЗВЕРНЕННЯ

Звертаємо увагу, що кожна держава, яка виступатиме проти розчленування московської імперії, проти незалежності України та інших народів і проти точок, поданих в ультиматумі, наразить на небезпеку пошкодження, а в тяжчих випадках - знищення. Те саме відноситься і до організацій, які бажатимуть пошкодити інтересам поневолених тепер народів.

До населення України!

ЗВЕРНЕННЯ

У наших руках знаходиться незвичайна сила природи, невідома досі ні одній нації світу. Згідно з традиціями української нації і її змаганнями до свободи, усю цю силу віддаємо на услуги визволення народів з-під панування нелюдського московського

імперіалізму. Закликаємо українську націю вичекати спокійно висліду наших змагань, щоб не наразити національного організму на зайві втрати. Усім народам, що в цю пору живуть на території української нації, запевняємо безпеку і право дальшого перебування в Україні.

Боротьба з жорстокою московською імперією є важка, і тому вимагає незвичайної уваги в усіх наших намірах і точності в їх здійсненні. Боротьба йде за вартості, які виключають будь-які переговори і компроміси.

Шістка ОУН"

Десятки тисяч цих летючок у мікророзмірах розкинули таємничі літаючі прилади над Києвом, Москвою і над столицями західних держав. Населення не могло відчитати їх змісту, до цього потрібні були особливі побільшуючі апарати. Але ті, до кого в летючках зверталася таємна "Шістка ОУН", продовж кількох хвилин відчитали їхній зміст. Затаїти подію було неможливо: літаючі прилади принизилися над дахи домів, з ревом сирен окружали кількакратно міста, а тоді, рвучко змінивши напрям на прямовисний, зупинялися хвилину непорушно, викидали летючки й автоматично розривалися на дрібний пил.

Загуло й зашуміло в світовій пресі. На перших сторінках появилися відбитки летючок, народ розкупував щоденники, сенсацію і хвилювання підбичовували коментатори газет.

Лондонська преса, наприклад, докладно описувала появу таємничих літаючих приладів, називаючи їх ракетами. Над самим центром Лондону, а теж Нью-Йорку, Берліну, Москви та інших визначніших міст світу появилися вони із страшним свистом, який приглушував вуличний рух. Розкинувши летючки, ракетка експлудувала, а докладні розшуки за її останками не дали ніякого висліду. Сила вибуху була така велика, що розшматувала ракетку на мікроскопічні частинки, які згоріли в повітрі на попіл. Преса стверджувала, що люди, які підписали летючки, справді опанували невідому силу природи і непокоять нею світ, спрагнений спокою і миру.

Москва мовчала. Врешті після кількох днів агентство ТАРС заявило коротко, що над територією СРСР не появилися ніякі ракети, ні летючки, і ціла історія є провокацією, придуманою українськими націоналістами, ворогами поступу й миру, які мають мету знищити дружне співжиття народів СРСР і приязні стосунки уряду з іншими народами світу.

- Так?! - скипів Семен, коли Гаська покінчила читати газету з комунікатом ТАРС. - Добре! Переконаємо всіх, що москалі брешуть!

- Що робиш? - запитав дядько.

- Ще не знаю, поміркую!

- Як бачимо, Москва не легко здається! - подражнено докинув я.

- Чого я тут сиджу? - схопився дядько. - Їду додому. Треба готувати останні партії

К7!

- Багато маємо? - спитав я.

- Вистачить, щоб знищити Москву!

На летовище відвіз дядька Семен. Коли повернувся, Гаська завважила:

- Я споглядала за вами. Ти мчав щонайменше 250 кілометрів! Налякав дядька!

- Та ні, він сам підганяв мене. "Скоріше, скоріше, чого боїшся?!" - приговорював мені цілу дорогу. Він правий, почали ж ми справу...

Гаська глянула уважно на Семена й на мене:

- Слухайте, хлопці, чим можу допомогти вам?

- Тепер нічим! - відповів Семен.

- Нічим! - гідно додав я, наче б у цій історії я грав найважливішу роль.

- Прийде час, будемо працювати разом. Будь мені в цьому добрим другом!

Не звертаючи на мене уваги, він поклав руку на її стан і глянув глибоко у вічі. А Гаська (такої я її ще не бачив) схилила голівку на його плече! Не промовили ні слова, але навіть я вже знав, що і в найгірших умовах Гаська буде з нами!

Повних два тижні в цілому світі, крім московської тюрми, тільки й писали та говорили про летючки. Пресові агентства висували різні здогади, навіть і такі, що вся ця історія - це московська провокація. А сама Москва склала цілу вину на українських націоналістів, хоч відомо, що вони ніякої сили в західному світі не мають, про них мовчать, вони непопулярні: замість докласти сил до спільного зусилля для світового миру, вони цікавляться тільки своїм народом і постійно викликають несмак своїми виступами проти російської потуги.

А з СРСР приходять вістки про тиху й уперту боротьбу українців проти московського режиму. Вигідніше, однак, не писати про це, щоб не наражувати собі цієї східної потуги.

Дехто знову догадувався, що це був жарт, може, студентів, що студіюють технічні науки, а згодом потрохи вичерпалася уява дописувачів. Ось на боксерській арені смертельний випадок, то знову злодії дуже хитро обікрали банк.

- Семене! - залунав з другої кімнати голос Гаськи. - Ти що, дрімаєш?

- Ні, хочеш поїхати на прогулянку?

- Ні, я питаю, що далі?

- Як то що далі?

- А наша акція? Задрімали, чи що?

Семен підсміхнувся до мене.

- Ходім до неї! - сказав.

Ми пішли в кімнату Гаськи.

- Ми обидва з Паньком придумали таке: поки дядько пришле чи привезе К7, ми можемо почати діло з останками наших припасів. Послухай!

І він розповів наш план, який ми склали довгими ночами останніх двох тижнів.

Гаська захопилася ним. Підстрибнула радісно і, огорнувши його обличчя долонями, поцілувала в сам ніс.

- Що ти? - зареготав я. - Ти вже забула, де цілують?

Гаська спритно висмикнулася з Семенових обіймів, підбігла до мене і теж поцілувала мене в ніс.

- Дякую! - ввічливо промовив я.

- А то буде сенсація в світі!

- Сенсація не має значення, - відповів Гасьці Семен. - Важливіша користь! Ми мовчали два тижні. У Кремлі ждали, хвилювалися, не спалося і не "куталось", одним словом - непевність. Адже не дуже приємно чекати, коли на голову звалиться атомово бомба, та ще не знати чия, і не знати, чи зразу не розвалить цілого комплексу злочину й брехні, яким є СРСР. Отож напевно щось придумали проти нас.

- Проти нас?

- Ну, ніби проти тих, що кинули летючки. Шукатимуть нас. Ось у столичних газетах уже замовкли про летючки. За цим піде й інша преса. Наче б порадили їм. Мовчанка. Тиша! А коли мовчать, значить, щось готують!

- Хто? Захід?

- Захід ні, але Москва. Їздили дипломати сюди і туди, складали візити амбасадори, і, думаю, домовилися більш-менш так: ви, капіталісти, мовчіть, не цікавтеся цією справою. Це наше внутрішнє питання. І ми його поладнаємо!

- Віриш, що погодилися на таке?

- А чому ні? Встрявати в справи поневолених народів завжди грозить війною. Хто наставлятиме голову? А ще як Кремль погрозить злегка, погодяться навіть співдіяти проти нас.

- Важко повірити!

- А все ж! Уступки в користь Москви продовж десятиліть доказують, що треба бути готовими на такий випадок. Мене це ніяк не заскочить! А тепер одягнися - і в дорогу! Подорож триватиме кілька годин. Їдемо в гори.

Другого дня телеграми принесли нову сенсацію: над головними містами Європи й Америки появились знову таємничі ракети, і знову із свистом і експлозією розкинули летючки. Газети коментували, що свисти і рев сирен мали на меті звернути увагу населення, а разом з цим і демократичної преси.

- Московську вимогу мовчати, - пояснив Семен, - в умовах демократії не завжди можна виконати. Тут нема ні терору, ні страху. Про появу ракет мусять писати, коли десятки тисяч людей про них знає.

Він розклав газету й подав мені:

- Провір, чи зміст летючок правильний!

Я читав уголос:

- *"У страху за своє існування Москва наказала мовчати про появу наших звернень на території СРСР. Хоч у більшовицькій пресі нічого про це не писали, все-таки різними шляхами ця вістка рознеслася по країнах, окупованих Москвою. Вільна преса не зареагувала на московську брехню, нібито над СРСР ніякі ракети не появились.*

З уваги на це повідомляємо:

15 червня наша ракета проявиться над СРСР, а саме над Владивостоком. Звідти, регулюючи її висоту і швидкість, керуватимемо її так, що кожної години вона пролітатиме над більшими містами СРСР у низькому польоті. О годині 15 вона буде

над Казанню і з-над того міста полетить просто на Москву.

Населення тих міст, над якими пролітатиме ракета, не має причини боятися ні свистів, ні гуків, і може спокійно залишитися на своїх місцях. Але в Москві мешканцям слід на той час покинути околицю Червоної Площі.

Цю летючку розкидаємо над західними столицями, щоб уряди могли переконатися про точність наших засобів боротьби і витягнути з них відповідні висновки.

Шістка ОУН".

Гасьці дрижали руки із зворушення.

- А тепер що?

- Тепер, - відповів спокійно Семен, - ждатиму до вечора 14 червня. Хай у Кремлі турбуються цим тижнем!

Вечором Семен пішов до Рауля. Повернувшись, попросив Гаську і мене до своєї кімнати.

- З Раулем я говорив про появу нових летючок. Я висловив сумнів про правдивість тих вісток.

- Це журналістична качка! - сказав я йому.

- Помиляєшся, - відповів Рауль. - Уряди держав дуже збентежені ракетами. І затривожені.

- Затривожені? - здивувався я. - Таж це справа Москви, а не вільного світу!

Як виходило з розповіді Семена, дальша розмова відбулася більш-менш у таких словах:

- Сьогодні кожний щиро бажає миру! - сказав Рауль.

- Тактика: по моїй смерті хай валиться світ, що?

- Так і є! Сьогодні найменша проблема може захитати систему рівноваги, що ледь-ледь втримується у світі.

- І втримається, поки багатиме Москва. Ініціатива в її руках.

- Не конче. І вона теж не хоче війни, хто може ручитися за перемогу?

- А я таки не вірю в те, що тут затривожені.

Тоді Рауль розповів, що Москва вимогла на Заході дозвіл на незалежні розшуки за спричинниками цієї сенсаційної події. Тисячі московських агентів уже сьогодні в дорозі, щоб перевірити модерними приладами радіоактивність різних місць, особливо тих, де близько розміщена металургійна індустрія. Будуть перевіряти їхню продукцію, навіть найменші бляшки, щоб контролювати, чи не є це, бува, частини до ракет, замовлені з якогось центрального диспозиційного пункту.

- А чому радіоактивність? - здивувався Семен.

- Вони міркують, що погінною і вибуховою силою є атомово енергія. Шукають, отже, її слідів дуже вразливими апаратами Гейгера з землі й з літаків. Московські комісії мають перевірити всі лабораторії і металургійні фабрики, де можна б готувати складові частини ракет.

- А що на такі вимоги Захід?

Рауль байдуже знизав плечем:

- Як не погодимося, стягнемо на себе підозріння співучасті. Хай собі шукають, це їх болить, а не нас!

Ми сиділи мовчки. Що було й казати? Новина справді неприємна.

Гаська перервала мовчанку:

- А ти не питав Рауля, чи вже приїхали ті "комісії"?

- Якби були тут, він сказав би мені про це. А коли не згадував, то напевно їх ще тут нема. Я вдавав, що справа не дуже мене цікавить та що не вірю в появу ракет.

Увечері ми говорили з дядьком. Коли Семен передав коротко розмову з Раулем, на обличчі дядька появилися риси турботи.

- Треба приготувитися до цього. Ти вже думав, що нам робити?

- Перше мушу випустити ракету на Москву. Опісля знейтралізую випромінювання останків К7. Воно, правда, не атомове, але нові точні прилади ловлять його, зокрема секундарне випромінювання.

- К7 примісти в підземеллі, знаєш, про яке я думаю. Заховай К7 в олив'яній коробці. Зверни увагу, що ми таки не знаємо про найновіші московські осяги у вишукуванні променів.

- Добре, - погодився Семен. - А як у тебе, дядьку, з продукцією К7?

- Мінерали, які дістав, мають мінімальний процент. А до цього переробка дуже кропітка.

Дядько зітхнув важко, було помітно, що це питання йому нелегко розв'язати.

- На всякий випадок ти маєш залізний припас на політ у простори! - закінчив дядько.

13 червня ми втрюх мчали до нашого сховку у скелі. Гаська глянула на блискучу ракетку і здивувалася:

- Це вона? Така маленька?

- Мала, але яка складна. Глянь на її голівку - чудо техніки!

Семен наставив числа на голівці, й ми подалися додому.

Ранком Гаська побудила нас:

- Вставати! Сьогодні великий день!

- Ще рано! - бурмотів я.

Вже таку природу маю, що не можу схоплюватися раннім ранком. Тоді цілий день не маю доброго настрою. Але з Гаською не можна поставити на своєму.

По сніданку Гаська глянула на годинник.

- Як же, починаємо?

- Починаємо!

Семен увімкнув обережно невеличку підойму.

- Уже летить! - сказав, і ми підійшли до стола.

У кімнаті було темно, тільки столова плита фосфоризувала своїм таємничим світлом. Та ось ми побачили блискучу точку та зариси землі.

- За кілька секунд будемо на території СРСР. Уже!

Над Владивостоком Семен обнизив літ ракети. Особові авта мчали вулицями, мабуть, утікали радянські партійні достойники. Люди метушилися розпачливо, пробігали під авта, які не зупинялися. Було видно побитих і переїханих.

- Паніка! - сказав Семен. - Червоні буржуї рятують життя. Не довіряють моїм запевненням у летючці. Уявляю, як їх налякав рев ракети.

Деякі міста були майже порожні, безлюдні, зате поза ними в околиці видніли цілі таборища втікачів.

- Урал!

- Казань!

- Москва!

Вулиці міста були безлюдні.

- Цікаво, чи люди повтікали, чи, може, з Кремля заборонили їм виходити з домів.

Раптом на екрані появилися довкола ракети невеличкі блиски, і ракета, здавалося, задрижала.

- Обстрілюють!

Ми нахилилися уважливо над столом.

- Чи це небезпечно для нашої ракети?

- Тільки тоді, якби набій попав у саму голівку ракети. Але це був би випадок, один на сто тисяч. Тиснення повітря при вибуху змітає її убік, це вже така прикмета її. З двох причин: вона мала, а друге: тут діє K7.

- Кремль!

Ракета летіла тепер низько, на екрані видніли вежі і червона зоря на одній з них.

- А ось і наша ціль!

- Цей будинок?

- Централь МВС і мозок та зброя партії й імперії. І катівня, типово московська інституція, як за Івана Грозного.

Ракета наче з наміслом окружила будинок. Це був потужний блок-хмародер з тисячами вікон і внутрішнім подвір'ям, набитим автами. Зариси будинку затиралися і миготіли, на мить було видно відкрите вікно і сірий мур, бляшаний дах і знову стіну хмародера. Семен поклав руку на невеличкий вмикач.

- Увага! - прошепотів. - Розрив!

Образ раптом посірів, ясна точка ракети зникла, і враз бризнуло на екрані яскраве світло.

- Кінець! - заговорив Семен. - Будинок МВС не існує! Глибокі підвали з актами терору, із списками підозрілих і призначених на ув'язнення - не існують! База імперії спалена, розбита на порох, безслідно знищена! Коли в будинку були емвесисти - не залишилося по них ні сліду. Кінець!

... Ми мовчали довгу хвилину.

Семен узяв телефонну трубку;

- Доброго здоров'я, Раулю! Що нового?

Що відповів Рауль - ми не чули. А Семен говорив далі:

- До металургійних фабрик? Раулю, поклади на хвилину слухавку, я до тебе зараз задзвоню!

- Мікрофони! - кинув нам Семен, накручуючи число.

Ми почули таку розмову:

- Слухаю, Раулю!

- Ти чому припинив розмову?

- Щоб перевірити, чи ти говориш із свого бюро і своїм службовим телефоном.

- Отож я тебе повідомив, що вони хочуть оглянути твою фабрику.

- Дуже радо, коли?

- Тому я дзвоню до тебе! Коли тобі вигідно?

- Байдуже, хоч би й зараз!

- То, може, по полудні?

- Згода!

- Я дзвонитиму до тебе в їхній присутності. Ти нічого не знаєш, ми не порозумівалися! Зрозумів?

- Ясно! Я нічого не знаю! Скільки їх?

- Три. Офіційно вони інженери освітньої міжнародної організації. Самі вони громадяни якоїсь європейської держави. Не пам'ятаю, котрої, ти знаєш, що я слабкий в географії.

- Гаразд, дякую!

Семен поволі поклав слухавку на вильця.

- Що ви на це?

- Такі нахаби! - кинулася Гаська.

Я мовчав і з глибини фотеля оглядав кінці своїх черевиків.

- Треба приготувитися до цього візиту! Чому ж ти мовчиш? - звернувся до мене.

- Нема про що говорити. Настав час діяти, а не балакати. Ти є нашим шефом, і ми маємо виконувати твої накази! - відповів я. - Чи ти приймеш їх?

- Зрозуміло! Будуть перевірювати процес продукції і випромінювання. Мусимо негайно сконтролювати, чи не прориваються десь промені К7. Це справа дуже важлива, бо вони можуть мати кращі прилади, ніж наші. Ходімо!

Улітку робітники приходили раніше до праці, і вполудне, поки наставала нестерпна спека, кінчали. Тож фабрика була порожня, залишився тільки наглядач, своя, зрештою, людина.

Гаська тримала в руці прилад Гейгера і пильно стежила за його вказівкою.

- Нічого, ні сліду випромінювання.

Вийшли з будинків, минули незабудовану площу і подалися у великий город, що буйно заріс усяким тропічним хабаззям.

І тепер голка не рухалася. Обійшли закутину городу, поверталися туди декілька разів.

- Це для певности, бо тут під землею є К7, - сказав Семен.

- А я й не знала! - здивувалася Гаська.

- Про все довідаєшся своєчасно. Чимало таємниць криє цей терен. Коли знатимеш усе відразу, у голові закрутиться.

У салоні Семен говорив далі:

- Поки що все гаразд. Але, як у рушниці є два забезпечення, так і ми мусимо впевнитися, зйонізувавши повітря і вилучивши всякі Гейгери.

Задзвонив телефон. Рауль дуже ввічливо повідомив Семена, що приїхали вчені дослідники й хотіли б оглянути його зразкову фабрику, звичайно, якщо він на це погодиться. Семен погодився, висловлюючи свою радість з приводу відвідин визначних дослідників.

За хвилину знову задзвонив телефон:

- Семене, - говорив Рауль, - уже їдемо до вас. Будь обережний!

- Щось нове? - спитала Гаська.

- Знаєте, що сказав Рауль? "Будь обережний"!

- Рауль остерігає нас, значить, він здогадується про наші ракети. Не знає, але підозріває. Коли він підозріває, то так само може підозрівати і будь-хто інший.

- Що робити? - збентежилася Гаська.

- Приспішити боротьбу! Виграти на часі! - сказав я. - Коли це все правда, нас будуть окружувати. До цього не можемо допустити.

- Мусимо перевірити, хто винаймив помешкання в кам'яниці ось там, напроти, - я вказав крізь вікно.

- Далі, нам слід негайно порозумітися з дядьком! Цілком певно будуть підслухи наших розмов. Ми маємо електронні завіси, це правда, але не знаємо, чи вони не мають чогось, що їх пробиває!

- Поки що приймемо візит шпигунів, а там далі нарадимось, яких протизасобів ужити, - заговорив Семен.

Коли непрошені гості прибули разом з Раулем, Семен привітав їх дуже ввічливо - його обличчя променіло радістю. Усі ввійшли до салону. Гаська відігравала роль послугачки, а я не показувався їм на очі. Я вийшов на недалекі горбки, пильно стежачи за небажаними сусідами, і примістився так, що міг бачити, коли гості від'їдуть.

Так сидів я приблизно півгодини. Вечір зайшов, як завжди в гарячих країнах, цілком несподівано. Ще був день, а ось за одну мить настала ніч. На небі замерехтіли яскраві зорі, і коли я саме споглядав на них, побачив червоно-світляний слід нашої ракети. За хвилину перелетіла друга і третя.

Я пильно зорив небо і фабрику. Скоро після появи ракет зашуміло авто, заблисли його світла, і гості від'їхали в напрямі міста. Я побіг до Семена.

- Розповідали мені байки про наукові досліді тут і в інших країнах. Треба було грати комедію з тими московськими агентами, і я дуже схвалював їхню працю для

добра людства й поступу. При цьому вони пильно мені приглядалися, а один з них сфотографував мене апаратом, уміщеним у персні на його пальці. Я всміхнувся, бо і так з цього не матиме користи – Гаська з-за стіни просвітила плівку!

Я мав приємність скомпрометувати їх картиною, що висить у кімнаті. Я сказав їм, що це твір загальновідомого абстракційного маляра, хоч картину малював Панько. Вони притакнули мені й заявили, що захоплені цим малярем, а насправді нічогосінько не знали, бо ж у СРСР і досі не вільно в мистецтві виходити поза соцреалізм.

Картина стала в пригоді, бо Гаська через стіну зробила з усіх фотознімки. Опісля ми пішли оглядати фабрику. Один з них непомітно заховав у кишеню стружки з металу, інший контролював випромінювання. Згодом ми перейшли на терасу, щоб полюбуватися прекрасним вечірнім видом. Тут Гаська подала нам перекуску, але розмова не клеїлася. Тоді я, поклавши ніби випадково руку на кам'яне поруччя, потиснув укритий там гудзик.

– Той, що ми його примістили ззовні?

– Еге ж. Тож незабаром промайнула перша ракета. Але перед тим я звернув увагу на чудесне небо й зорі, що їх люди збираються здобути.

З розповіді Семена я довідався, що події на терасі пройшли так.

Рауль сказав, що вже чимало ракет пробігло космічні простори, маємо вже знімки цих просторів, але ще ніхто не осів на них. А що говорити про дальші світи! І згадав про таємничі ракети останніх часів.

І тут пролетіла перша ракета. Один з агентів схопився і з хвилювання заговорив щось по-московському.

– Що трапилося? – спитав Семен наївно.

– Ракета! – вигукнув Рауль. – Ракета! Дивіться: друга... третя!

– Дивні речі! – заговорив Семен. – Якби я не бачив на власні очі, ніколи б не повірив! А може, це звичайні ракети, що їх постійно випускають для дослідів?

Тоді один з агентів не втерпів і з погрозовим виглядом звернувся до Семена:

– Не вдавайте дурного! Чи вам невідомо, що згідно з міжнародною умовою заборонено тепер випускати будь-які ракети?

– Не знаю, може, і була яка згадка у пресі...

– У пресі! – іронічно засміявся агент. – Преса про такі справи не пише!

– Цікаво, – опитав Рауль, – звідки вони летіли?

– Нема сумніву, – заговорив агент. – Їх випустили за містом, але центр є тут! – І він вказав пальцем на підлогу.

Семен бачив, що треба змінити тактику. Він глянув насмішливо на килим у місце, яке вказував агент. Той помітив, що Семен глузує з нього.

– Ви все заграли: і терасу, і розмови про зорі! Але ви маєте діло з нами! – і він допитливо прилип поглядом до Семена.

– Власне, чому ви дивитеся так на мене? Що цікавого в моєму обличчі? Сам знаю, що маю задовгий ніс і заширокі брови, але це ще не причина витріщувати на мене очі!

Тепер агент заговорив по-російськи:

- Ви тут не грайтеся зі мною, розумієте?

- Як хочу, то розумію, бо знаю п'ятнадцять мов. А по-українськи розумію завжди!

Агент рвучко обернувся до другого:

- Ну ти, скажи йому, ти теж хахол!

- Якщо ще раз образите український народ - ракетою вилетите з мого дому!

Хахол зморщився, очі йому потемніли, мовчав.

- Рука Москви знайде кожного ворога! Скоро ми вас вислідили!

- Так? То ви вірите, що це я?

Агент обнизив голос:

- Тут нікого з ваших немає, тож поставлю вам пропозицію. Гурт тих, що були б зацікавлені у знищенні Росії й у створенні держави, яку ви звете Україною, малий. Кого в світі цікавить Україна? Нікого, крім українських буржуазних націоналістів! З них усіх ми дійшли до невеликого числа тих, що могли б мати знання й можливості почати війну з нами. І натрапили на вас. Признайтеся, Москва простить!

- Ви божевільні! - знизав плечем Семен і весело засміявся до Рауля: - Він каже, що це я випускаю ракети.

Рауль похитав головою.

- Я в це не вірю.

- І я ні! - засміявся Семен.

- Ми ще раз переглянемо фабрику! - сказав агент. - Підемо ми обидва, а ти (це так до "хахла") залишися тут, щоб не втік!

Семен не відповів йому, покликав Гаську.

- Проведи їх по фабриці! - сказав коротко.

Залишився в кімнаті сам з Раулем і агентом.

- Ви українець?

- Я українського роду! - відповів агент.

- Значить, українець! І ви дозволяєте, щоб цей кацап ображав вас?

Агент потупив очі.

- Що ви знаєте? Важко жити!

По хвилині прошепотів наче до себе:

- А ви бережіться! Кожної хвилини!

Семен промовив спокійно:

- Цей ось, - вказав на Рауля, - не знає української мови. Говоріть усе, залишіться між нами.

- Ніяка чужа поліція вас не врятує! Такі накази вже є!

Семен звернувся до Рауля:

- Він каже, що є якісь накази в моїй справі. Ти щось знаєш про це?

- Згадував мені цей їхній старший, і я тебе повідомив. Але сам ніякого наказу ще не маю! Ти добре зробив з тими ракетами над містом. Спровокував їх, щоб виявили себе.

Гаська з агентами станула у дверях.

- Знайшли що? - спитав їх Семен з удаваною цікавістю.

- Не такий ви, щоб вас так легко зловити! Тепер слухайте мене, говорю при всіх і при цій дівчині. Ви маєте великий винахід у руках. Ми не розуміємо тільки, чому ви так зволікаєте. Може, вам дещо бракує, ну, та це не суттєво! Важливо те, з чим ми до вас приходимо: давай, працюймо разом! Здобудемо світ, будете жити, як буржуй! Потребуємо таких людей, як ви!

Семен засміявся:

- Та що ви? Як я схочу, то можу стати навіть наставником над Москвою, от скажімо, як губернатор від України на Московщину. Тоді ви всі залежите від мене, а не я від вас!

- Значить, відмовляєте?

- А ви ж думали як?

- Тоді знайте: нікуди не втечете, навіть оті чорні праліси, куди ви їздите, не захистять вас від нас!

Семен посміхнувся:

- Ви згадали праліси. Це правда, в них легко згубитися, і ніхто й шукати не буде. А щоб вам не прийшла охота зробити нам тут у моїй хаті якусь прикрість, знайте, що без мого дозволу ніхто звідсіля не вийде.

- Погрожуєте нам?

- Ні, я кажу правду. А ось праліси. Підете туди - і кінець вам! Там є такі племена, що їх і людське око не бачило. Візьмуть вас, погугорять з вами, опісля повтинають голови і так їх приладять, що вони стануть малі, як ось мій кулак. А за сто років учені будуть досліджувати ці ваші голівки. Не раджу вам лізти у праліси.

Глянув на годинник.

- Панове, вибачайте, але я маю квитки на концерт. Дуже мені було корисно провести з вами цей час.

Так звані гості відійшли. Рауль на прощання підморгнув значущо Семенові.

А тепер ми сиділи й радили.

- Насамперед, треба негайно зв'язатися з дядьком, поки вони встигнуть може і переловити розмову.

Справді, за хвилину дядько був на екрані. Семен коротко переповів події цього дня.

Дядько негайно вирішив:

- Наші розмови припинити. Тільки в найбільш критичній ситуації получитися на хвилі 4562. Панько нехай прилетить до мене негайно по останні накази. За чотири дні буде назад. Не хочу говорити більше. Бувайте!

Дядько перервав сполуку.

- Мабуть, і коло нього затісняється петля. Коли відлітає літак? За дві години? Нічний літ? Це добре.

- Уже їду. Хто мене повезе на летовище?

- Ми обоє! А повертаючись, візьми таксі.

Те, що я тут описую, діялося тиждень тому. Ще й тепер ледве волочу ноги, дарма що лікарі дали мені кілька тузенів впорснень. Лежу собі в кімнаті, Гаська обслуговує мене, живу як у небі і пишу.

Отож, приїхав я до дядька і не застав його вдома. Від сусідів довідався, що не бачили його вже декілька днів, а я мав враження, що вони щось скривають від мене.

Ідучи до дому батьків Гаськи, я стрінув знайомого. Хоч і не хотів я, щоб багато людей знало про мій приїзд, але не було ради. І ось у розмові він натякнув на дядька. Щось недоговорював, натякував, нарешті, коли я запитав його просто, що він має на думці, виявилось, що дядько Павло збожеволів. Ну, може, не збожеволів, а тільки став трохи ненормальним.

- А він завжди був дивак! - запевнив мене знайомий. - А диваки з часом недомагають на умі. І таке трапилося з паном Павлом. Про це знає ціле місто.

"Еге ж, - подумав я, - дядько добре заграє комедію!"

- Він, мабуть, пішов у мандри. Час від часу огортає його незрозумілий, може, атавістичний, гін іти без мети вперед. По кількох днях приводить його поліція десь з далекого шляху додому. Я сам раз бачив його в такому стані. В лахміттях, з міхом на плечах, зарослий, іде вперед з непорушним поглядом, зверненим у якусь таємничу ціль. Нікого не поздоровляє і нікого не бачить. Опісля стає, здається, нормальною людиною. Тоді, одягнений, як звичайно, дуже елегантно, вітається із знайомими, і завжди старається допомогти, де може. Останньо понаобіцював молодим студентам цікаву і добре платну працю в індустрії країни. Виявилось, що все це вигадка, певного роду манія.

Коли я прийшов до батьків Гаськи, вони на radoщах не знали, де мене посадити. Випитували, що робить Гаська, як їй живеться, чи не тужить вона за ними, чи вдоволена. А за хвилину до кімнати ввійшов дядько Павло.

- Сьогодні ввечері відлетиш назад. Часу маємо небагато, але нам і непотрібно більше, як дві години.

Нас залишили вдвох. Тоді дядько розповів, що за ним стежать, і тому наша виправа для розшуків К7 мусить відбутися негайно. Не можна зволікати, час грає тепер велику роль. І далі повідомив мене, що сьогодні відлітає у свою посілість, зрештою, дуже засекречену, про яку знає Семен, і тому нема потреби мені докладніше пояснювати. Там буде ждати на нас. Не сказав мені, отже, нічого конкретного, і я здогадався, що робив це з розмислом, щоб менше людей про це знало. Ми обговорили ще різні подробиці, і дядько закінчив розмову. При столі я розповів те, що мені про нього розказували.

- Не дивуйся, усе я придумав доцільно і точно. Усе має свою ціль! Наприклад, якби тебе хтось запитав, пощо ти летиш у таку далеку дорогу, можеш відповісти, що це я постарав тобі вигідну і добру працю у Семена. Хе-хе! Бачиш, як усе грає?

Вечором я вже був у літаку. Розглядаючись по подорожніх, я побачив цікаву дівчину, що мала місце нарівні зі мною по другому боці переходу. Почали ми

приглядатися одне одному. "Хоч скоріше час промине", – думав я, але насправді дівчина мені сподобалася. Отак зустрічаються люди на велетенських шляхах і розходяться, забувають незакінчену пригоду, хоч, може, де якраз минають свою долю? Не міг я з нею говорити, але і розмова була зайвою, ми порозумівалися очима й усміхами.

Час минав, літак приземлився, і я готовився до пересадки. Була пізня ніч, коли я з невеличким клунком ступив на землю і рушив за іншими пасажирами.

І враз – ще й тепер я несвідомий, як це трапилось – я відчув удар у голову, хтось вхопив мене за руки, і поки я встиг крикнути, вже опинився в авті і мчав у ніч. Мабуть, дали мені заштрик, бо я знепритомнів, чи заснув на кілька годин. Коли прокинувся, побачив, що лежу на канапі із зв'язаними руками й ногами. Довго довелося пригадувати, що зі мною трапилось. У пам'яті, однак, залишилися перерви, поодинокі події я не міг пов'язати в цілість і, бачачи безвиглядність моїх зусиль, закрив очі. Пригадав собі тільки цей момент при переході до другого літака, опісля незнайомих людей, що мене випитували, але які були питання і що я відповідав, я цілком забув.

Я крикнув раз і вдруге:

– Гей!

Не було відповіді.

– Гей! – гукнув сильніше.

Тоді в кімнату ввійшло огрядне бабище й заговорило до мене по-московськи:

– Мовчи! Кричати нічого не допоможе, ще попадеться тобі за це!

Я спитав її, де я і чому мене зв'язали. Вона відповіла, що я в певних руках і нічого мені поганого не буде, якщо признаюся, що я провинився.

– Та мене вже випитували! – сказав я їй, з наміром щось довідатися, всміхнувся до неї, заговорив весело, признався, що подобаються мені товсті жінки, та й узагалі почав біля неї упадати.

Виявилось, що вона не абияка перелесниця, мабуть, давно вже так до неї ніхто не говорив. І згодом я витягнув від неї дещо, небагато, але мені вистачало: на допиті під заштриком я сказав правду: їду на посаду, яку роздобув мені дядько. Знаю, що він вибирався на свою посілість, мені невідому, та розповів про його ненормальний стан. Хай би й різали мене, я більше розповісти не міг, бо дядько нічого більше не сказав. З цього я зробив висновок, що ніхто з агентів мене у Семена не бачив! Довідався теж, що баба є тут господинею для чоловіків і що вони виїхали кудись на кілька днів, залишивши мене зв'язаного під її, так би сказати, опікою.

Під вечір хтось задзвонив до помешкання. Баба сиділа тихо, як миша. Та враз почувся шерех біля входових дверей, залунали швидкі кроки, я почув здушений крик баби, і враз відкрилися двері! Я побачив Семена! Біля нього стояв один з фабричних робітників.

Що ж ще розповідати? На моє місце ми прив'язали московську бабу і зникли. Можна уявити собі, як мене вітала Гаська!

Я розповів те, що знав, а тоді почали вони обоє. Отож, коли я мав повернутися,

Семен переглянув план летів і сказав до Гаськи:

- Панько повинен бути тут об одинадцятій годині!

Але вже минало полудне, а мене не було. Семен почав непокоїтися. Може, летунська катастрофа? Узяв газету й почав переглядати.

- Гасько! Послухай! - закричав.

Читав невеличку нотатку місцевого репортера:

"Ля Паз. Сьогодні вночі трапився на летовищі таємничий випадок. При пересіданні з одного літака у другий почалася бійка між кількома молодими людьми. Можна було завважити, як вони тягнули одного з них насильно в авто, яке з великою швидкістю від'їхало. Тому, що подія нагадувала своєю технікою систему поривання людей одною відомою державою, поліція негайно перевірила подорожніх, що летіли далі. Виявилося, що нікого не бракувало в літаку".

- Дивно! - сказав я.

- Мали все приготоване, включно з людиною, що полетіла на твоєму місці. І напевно з твоїми документами!

Я сумно похитав головою. В мене не було не тільки підручної валізки, але пропав і портфель з документами та грошми.

А у вечірньому виданні Семен вичитав таку вістку:

"У зв'язку з нашою вісткою про бійку на летовищі можемо подати дальші подробиці. Після того, як другий літак причалив на летовище в нашому місті, молода пасажирка Ксеня П. заявила поліції, що молодий чоловік, який пропав у Ля Паз, таки не полетів другим літаком. Вона запам'ятала собі його докладно, бо він сидів недалеко неї. Виходить, що квитки і потрібні документи пропавшого молодого чоловіка привласнив собі хтось інший. На жаль, ніяких слідів злочину не знайдено. Поки поліція вислухала розповіді Ксені П., усі пасажирки вже від'їхали до міста".

Коли Семен прочитав і цю нотатку, не мав уже сумніву, що мені трапилась біда. Того самого дня Рауль звернув йому увагу на кам'яницю напроти фабрики, де кілька людей винайняло мешкання. Семен наказав слідкувати за рухом у кам'яниці одному членові підпільної ланки, який працює у фабриці. Кам'яниця була новозбудована і ще не заселена. Пополудні підпільник приніс вістку, що всі чоловіки кудись поспішно виїхали, а в помешканні залишилися тільки старша жінка.

Тоді Семен вирішив зробити наскок на помешкання агентів. Не мав певности, чи справді мене там в'язнять, але перевірити виплатилося б. Так і сталося.

Коли на дзвінок ніхто не відповідав, Семен з підпільником виломили двері й звільнили мене. При цій нагоді переглянули кімнати, але нічого не знайшли. Зробили все можливе, щоб надати нападкові грабунковий характер. Забрали годинник, перешукали шафи за грошми, мене ж звільнили і нібито мною не цікавилися, а бабу притиснули за грошми й дорогоцінностями. Без успіху.

- А як вона опише ваш вигляд?

- Хай, макіяж і інші засоби змінили нас.

- Все таки я вас пізнав.

Увійшов урядовець фабрики (той самий підпільник) і зголосив, що на Семена жде молодий чоловік, який має з собою поручаючого листа. Шукає праці і сподівається тут її знайти. І урядовець поклав візитовий білет на стіл.

- Дядьковий білет! - здивувався Семен.

- Покажи! - скрикнув я. - Таж це білет, який я мав між своїми паперами! Навмисне взяв я від дядька кілька поручаючих слів до тебе! Що це все значить?

Ми здогадалися, що агент, покликаючись на мої папери, хоче дістатися до фабрики і шпигувати нас.

- Що зробимо?

- Я прийму його! Поговорю і розвідаю. Ти, Паньку, щезай з Гаською, перевірте його промінням і будьте готові на все! Розумієш, Паньку? На все!

Я ледве встав. Глянув у дзеркало - страшний вигляд: підпухлий, подряпаний, одне око посиніло.

- Мушу розрухатися! - сказав я. - Я просто нещасник! До чого я вам у такому стані потрібен?

Ми вийшли, а Семен казав покликати агента. Гаська увійшла до малої кімнати, і я з нею. Тут вона приспособила прилад для просвітлення, подібний до рентгенівського апарату, який колись вживали. Коли агент переходив до кімнати Семена, на екрані нашого апарату появилася його постать, його кості й усі предмети, що їх мав у кишенях. Ішов людський кістяк, на грудях темнів портфель, а біля клуба виразно відзначався револьвер.

Гаська глянула на мене.

- Перейдімо до знешкоджуючого приладу! - заговорив я скоро, і ми підбігли під другу стіну.

Засвітили лампку й побачили на стіні постать Семена, який очікував агента. Між тим Гаська потелефонувала до нього:

- Увага! У правій кишені піджака має зброю!

- Дякую! - відповів Семен.

Увійшов агент, і ми за стіною не тільки бачили їх, але й чули всю їхню розмову. Напохваті ми тримали електронні знешкоджуючі пістолі. Найменший рух агента рукою в праву кишеню, і ми вистрілювали крізь стіну в нього спеціальне проміння, яке паралізувало потраплену частину тіла.

- Прощу сідати, - приязно промовив Семен до агента.

Семен сидів за столом і запитливо глядів на нього.

Агент розповів, що приїхав до Семена на поручення дядька. Шукає праці у зразковому підприємстві, щоб здобути добру інженерську практику. Коли Семен спитав його про прізвище, він подав моє.

- Московський нахаба! - заговорив я до Гаськи.

Семен відмовно похитав головою.

- На жаль, у мене нема вільних місць. Це замала фабрика, щоб ви могли здобути потрібну вам практику.

- Але мене поручив ваш дядько.

Семен глянув йому в очі, що мало означати щирість і відкрите серце.

- Чи ви знаєте мого дядька?

- Познайомився з ним нещодавно.

- В тому і справа. І ви нічого не завважили в ньому?

- Ні! - відповів ніби здивовано агент.

- Мені дуже прикро говорити на цю тему. Але коли ви впали жертвою дядька, мушу вам сказати. Мій дядько маніяк. Про це знає ціле місто, в якому він живе. Ніхто вже не дивується його витівкам і вчинкам. А я маю клопіт. Присилає мені молодих людей до праці, якої я не можу дати, бо не маю. Ви не перший тут і не останній!

Співчутливо глянув Семен на агента.

- Нічого прикрішого для мене нема, як відмовити комусь у потребі. А мушу це робити. Приїжджають молоді люди, яких манить романтика тропічних країн. Уявляють собі, що тут без зброї, наприклад, небезпечно жити. І кожний з них, якщо не має рушниці, то принаймні револьвер носить у кишені. А я цього дуже не люблю. Розмовляти з кимось, хто тримає зброю в кишені? Ух!

Раптом його голос змінився:

- А ви також, мабуть, маєте зброю. Наприклад, у правій кишені піджака! Вийміть, будь ласка, і покладіть сюди на стіл!

Заскочений таким велінням агент збентежився на момент, але швидко спам'ятався. А я зрозумів намір Семена. Він хотів знати, з яким завданням прийшов агент. Могло бути таке, що він мав наказ дістатися на фабрику, щоб нас шпигувати. Але могло бути і таке, що прийшов із зброєю, щоб шантажувати Семена, або - що гірше - "зліквідувати" на московський спосіб. Мої нерви напружилися до крайніх меж, я був відповідальний за щасливий кінець цієї справи.

Агентові появилися лихі блиски в очах. Не спускаючи його з уваги, я помітив кутком ока, що Гаська прицілилася на нього, спокійно й уважливо.

Агент сягнув рукою до кишені. Не витягнув негайно пістолі, і ця одна десята секунди рішила про все. Гаська натиснула спуск апарату, а я скочив до дверей. Агент не встиг підняти пістолі проти Семена. Скрикнув з болю, струм електронів викликав сильний корч у його тілі, а в той час я відібрав пістолі.

- Заряджена і відбезпечена! - поглянув я на зброю. - Хотів убити тебе!

За мною ввійшла Гаська.

- Коли він на мить зупинив руку в кишені, я здогадалася, що він відбезпечує пістолі і готує стріл. І я впакувала в нього електронний набій.

Прийшов покликаний підпільник, і ми обидва відвели агента геть. Корчився з болю, коли мусів рухати ногами. Усе пішло гладко. Два рази в московську морду і два зуби на землі вчинили його м'яким. Признався до свого завдання: вбити Семена приглушеним пострілом з пістолі і вийти з бюро, або стероризувати кожного, хто б станув йому на дорозі. Поза тим не знав нічого - маленький виконавець чужої волі. Виявив нам тільки, що його пани повернуться сьогодні о третій годині. Якщо це правда, то вже були вдома

й відкрили, що мене, їхнього в'язня, нема!

Семен подзвонив до Рауля й розповів цілу подію. За хвилину приїхала поліція й забрала москаля геть.

- З цього виявляється, що найвищий час зникнути з цього терену. Кожна година для нас дорога! Гасько, треба повідомити в бюрі, що ми обоє виїхали на відпустку на місяць, шість тижнів, чи як хочеш. Візьми з собою у валізку що потребуєш, ми теж приспособимося до дороги, і за п'ять хвилин збірка в цій кімнаті!

- Як це так за п'ять хвилин? - запротестувала Гаська. - Я мушу подумати, що з собою взяти: сукенки, штани, светри та багато дечого іншого. Куди ми їдемо? Від цього залежить, що маю взяти з собою. Вам здається, що дівчина як ви: сорочку в течку і готов!

- За п'ять хвилин збірка! Як тебе не буде - їдемо обидва!

Гаська грюкнула дверима.

- Ти серйозно? - опитав я Семена.

Він засміявся.

- З годинником у руці можу тобі сказати, що за п'ять хвилин Гаська буде тут.

За п'ять хвилин ми з малими валізками у руках зійшли у підвал.

- Чим поїдемо? Автом?

- Можна літаком, а там винайняти авто до посілости дядька. Але літак може експлодувати в повітрі. Наше авто, що стоїть надворі, теж може бути підготоване ними. Поїдемо іншим возом.

Ми йшли підвалом до невеликої комірки, а там у куті стояла стара машина. Семен потиснув укритий гудзик, і машина легко відсунулася вбік. Ми ввійшли в коридор, і за нами негайно закрився отвір, яким ми ввійшли. Скоро прохід поширився у велику підземну залу, ще не викінчену. Стіни в кількох місцях не були ще вкриті цементом і пластичним матеріалом. І тут стояло велике нове авто.

- О, я його ще ніколи не бачила! - скрикнула Гаська. - Дай мені, Семене, я поведу!

- Пізніше, а поки що я виїду за місто.

Коли авто ледь рушило з місця, розсунулася стіна. Ми виїхали на полянку позаду фабрики в незаселеній околиці. Травною доїхали до дороги, а з неї на шосе. Гаська і я оглянулися. На схилі горба темнів отвір, яким ми виїхали. Він засувався поволі назад, і незабаром знову зеленів спокійний схил гори. Семен круто повернув на шосе, і ми помчали вперед.

- Може, не завважили нас! - сказав Семен.

- А може, і завважили! - відповів я.

Ми мчали найвищою скорістю, а я постійно оглядався, чи хто не переслідує нас. На рівному шосе я ввімкнув радар. Незабаром прилад виявив, що за нами у віддалі двох миль їде авто зеленого кольору. Ми мчали далі. По десяти хвилинах авто далі було у віддалі двох миль.

- Зменшу скорість! - заявив Семен. - Побачимо, що це таке. Для певности візьміть знешкоджуючі пістолі. Я сам маю інший прилад.

Ми зменшили скорість наполовину. Ще й тоді їхали три рази скоріше, як наші батьки перед тридцятьма роками.

- Еге, зменшив так само скорість, їде за нами у віддалі двох миль!

- Атомове керування! - ствердив Семен. - Тільки чому не здоганяє нас?

- Певне, дожене пізніше, коли будемо сотні миль від міста, в безлюдній околиці. Рух на цьому шосе дуже малий. Мусимо приготувитися... - Семен завагався.

- До чого? - спитала Гаська.

Вона готовила наші оборонні прилади.

- До боротьби! - коротко відповів Семен.

Ми їхали далі мовчки. Семен раз-у-раз міняв скорість, а авто позаду завжди додержувалося своєї віддалі.

- Ввімкни радіо, - сказав Семен до мене, - і шукай на коротких хвилях.

Я зрозумів: він хотів знати, чи наш противник не порозумівається з кимось радіохвилями. Я шукав дуже докладно. Музика, якась чужа мова, знову музика.

- Шукай, шукай увесь час! - говорив Семен. - І так не маєш що робити. Може, натрапимо...

- Вони не мусять постійно говорити.

- Саме тому будь постійно на хвилях. Може, нам поталанить.

Після півгодини я зловив! З радіо летіли короткі московські слова:

- Засідка число три! Засідка число три! Пропустити обидва авта, чорне і зелене!

Голос повторив три рази ті самі слова і вмовк.

- Залишися на цій хвилі! - промовив Семен. - Це відноситься до нас. Вони зелене авто, ми спереду чорне.

- Що це значить? - спитала Гаська.

- Значить, що поки що ніхто нас не чіпатиме. Вони мають при шляху засідки, певне, віддавна приготовані. Ми вже минули три і наближаємося до четвертої засідки. А коли досі хтось наказував нас пропустити, то це значить, що одна з засідок нас не пропустить!

- Що можуть нам зробити? - запитала Гаська.

- Всяке може бути, годі передбачити. Але треба бути готовим на все. Перегляньте зброю й усі наші оборонні прилади.

По хвилині додав:

- Поки що міркуймо, як урятуватися, і втішаймося гарним сонячним днем.

- Може, останнім для нас... - журливо відповіла Гаська.

- Це ще побачимо! - сказав я. - Не варто ніколи здаватися, навіть у думках.

- Але варто подумати, як вийти з небезпеки та ще й ворога знищити! - поважно промовив Семен.

- Засідка чотири, засідка чотири! Пропустити чорне і зелене авто!

Час минав, ми мчали, і за нами ворог, а ми й далі не знали, що нам робити і як вийти з халепи. Так минули ми п'яту, шосту й сьому засідки.

- Скільки вони їх мають? - спитала Гаська.

- Поглянь, Паньку, на мапу, де ми?

Я розклав карту й зорієнтувався, що за нами вже три четвертини дороги.

- У такому разі засідок буде щонайменше десять! І останні рішають нашу долю!

- Або їхню! - докинув я, не маючи на мій оптимізм ніяких підстав.

Хотів тільки заспокоїти Гаську.

- Що ж? Зупинитися і звести бій? - міркував уголос Семен. - Не гаразд. Стягнуть сили з засідок і при сильній їхній перевазі буде наша програ. А їхати бездумно вперед? Теж погано. Що ви на це все?

- Я не знаю, Семене, - сказала Гаська.

- А ти, Паньку?

Я не відповів. Моя мовчанка говорила сама за себе.

- А може б звернути десь убік? - порадила Гаська.

- Тут нема бічних доріг ні осель.

Ми мовчали.

- Засідка вісім! - залунало з радіо.

- Ще дві! - тривожно промовила Гаська.

- Паньку, ти знаєш московську мову. Зумієш наслідувати цей голос?

- Певне, - відповів я. - Голос простацький, а мій теж не кращий.

Тоді Семен виклав свій план.

- Хто має кращий? Ніхто? Тоді починаймо! Гасько! Зверни електронну пістолу проти зеленого авта. Не мусиш його бачити. Прицілюй тільки подовж шосе взад. Таким способом вилучимо їм мотор авта і радіо. Будуть змушені зупинитися і - що важливіше - не зможуть передавати наказів радіом. Ти, Паньку, пильнуй, чи не надаватимуть іншим радіовим приладом. Починай, Гасько!

Гаська обернулася і прицілилася з приладу, цілком схожого на стару машинову пістолу.

Я глянув на радар.

- Чудесно, авто зупинилося! В радіо не передають нічого!

- Увага, починай, Паньку!

Я почав:

- Засідка дев'ять, пропустити чорне і зелене авто! Пропустити чорне і зелене авто!

Ми їхали мовчки далі.

- Засідка, мабуть, уже за нами. Як з автом?

- Стоїть.

- Ціляй далі, Гасько!

- До засідки число десять недалеко. Починай!

Я заговорив:

- Засідка десять, засідка десять! Пропустити чорне авто! Пропустити чорне авто! Зелене зупинити як умовлено. Під карою розстрілу! Зелене зупинити як умовлено. Під карою розстрілу!

- Відклади пістолу, Гасько! Що буде, те й буде! Нічого кращого ми не придумали.

Вороже радіо виключувати далі!

Ми наближалися до кінця нашої подорожі. У віддалі триста миль шосе кінчалося й переходило в дику дорогу. Перед тим ми повинні звернути вбік, на ледве видну стежку, що вела до посілости дядька.

- У п'ятьох хвилинах рішається наша доля! - промовив Семен.

Без перепон ми наблизилися до кінця шосе, і Семен зменшив швидкість.

- Ворог женеться за нами! - зголосив я, пильно споглядаючи на радар.

Семен зупинив авто.

- Тут маємо звернути направо, до дядька. Погляньмо, що діється за нами.

На радарному екрані появилася темна точка авта. Вона росла, авто наближалось з шаленою швидкістю. І враз ясний спалах на екрані!

- Вибух! - закричав Семен. - Га-га-га! Самі себе знищили!

- Як це так?

- Мабуть, шлях був замінований, а струм влучили, коли ми переїхали засідку! Нам пощастило! Вперед! Вперед!

Ми звернули на стежку й посувалися спроквола нерівним тереном.

За годину ми добилися до поляни, що зеленіла серед великих евкаліптусів. На деревах, у гущі листя, вовтузилися мавпи. А з другої сторони поляни стояв запустілий дім з верандою. На ній у бамбуковому фотелі сидів дядько. Яка радість стрінути дядька в такій пустелі! І який контраст: ми ще в нервовому напруженні, а дядько у повному спокою.

- Що там діялося з вами? - заговорив дядько. - Я бачив на радарі два авта і опісля вибух. Одне розлетілося на шматки! Це ж нечувана історія в цій країні. Я був трохи неспокійний за вас, хтозна, чиє це було авто, міркував я, і чиї душі літають тепер просторами. Але логіка, діти, логіка мене заспокоїла! Не будете ж ви слідкувати за чужим автоматом, а навпаки, хтось мав у цьому діло, щоб стежити за вами. Але як ви їх послали до люципера, бо ніхто інший цього не міг зробити?

Навипередки ми розповідали все те, чого дядько ще не знав, а зокрема наші пригоди по дорозі.

Це засмутило дядька.

- Не думайте, діти, що ви позбулися всіх ворогів! Одна група знищена, але ворог може послати другу! І напевно пошле. Як бачимо з розкладу засідок, він знав, куди ви їдете і де мета вашої подорожі. Завтра він може бути тут і половити нас як курчат. Ой, це погано, діти!

Ми почали міркувати. Скільки часу маємо? Поки ворожа централь довідається, промине, скажімо, година. Адже мусять зголосити, зорієнтуватися, що в них трапилася трагічна помилка, і тоді вислати на нас іншу групу.

- Три-чотири години часу! - сказав дядько. - Це все, що нам залишилося. Опісля мусимо щезнути.

Ні мені, ні Гасьці не всміхалося їхати кудись далі. Семен мовчав.

- А встигнемо приготувити все? - спитав дядько по хвилині.

- Хоч би й зараз можете рушати. Усе готове і перевірене.
- Гаразд! - сказав Семен. - Відпочинемо, помиємось з дороги, нап'ємося кави!
- О, без кави не можна! - погодився дядько. - Жалко тільки, що не зможемо наговоритися перед від'їздом.

- А ви, дядьку, не їдете з нами? - здивувалася Гаська.
- Ні, я вертаюся. Хочу тільки побачити, як ви полетите.
- Полетимо? Куди?
- Як куди? На Місяць!
- Що?! - знерухоміла Гаська. - І ти мені нічого не сказав? - звернулася до Семена.
- Я не знав, що так скоро доведеться нам летіти. Я думав, завтра...

Гаська відчула іронію в його словах.

- Не сперечайтесь, діти! - перебив дядько. - Не маємо часу на це. Рушайте під вечір, щоб, поки на Землі зійде Сонце, ви були вже далеко.

Коли ми відпочили, поговорили й випили каву, дядько глянув на годинник. Прийшов час збиратися в дорогу. Гаська почала переглядати свої сукенки, що викликало сміх у нас усіх.

- На Місяці нема до кого чепуритися, Гасько! - вигукнув Семен.
- А ви думаєте, що ми, жінки, чепуримось для вас? Самі для себе! І чи на Місяці є хто живий, чи нема, мені це байдуже.
- Не чіпай, Семене, такої тонкої справи, як жіночі одяги. По-перше, не розумієшся на цьому, по-друге, ніколи не переконаєш, а врешті завжди почуєш, що жінка не має в що одягнутися! - ніби поважно промовив дядько.

- А щоб ви знали, що не маю. Ну, на Місяць, а як нам доведеться полетіти на інші планети? Що тоді? У цьому, може, маю вийти до людей, або в цьому, або в цьому?

Вона розкидала сукенки по кімнаті.

Дядькові пощастило втихомирити бурю, і ми всі подалися в ліс.

Ішли з годину. Врешті станули над берегом велетенського яру. Ген на його дні плила широка ріка. Другий берег яру, зарослий пралісом, як і наш, ледве майорів на обрію.

Хоч вид був надзвичайний, ми не спинилися ні на хвилину, щоб порадуватися краєвидом. Кількадесят кроків від прірви ми зупинилися, і дядько відкрив перед нами невеликий отвір у землі. Униз вела металева драбинка.

- Я йду перший, - промовив дядько, - а ти, Паньку, останній. Діру закрию зсередини.

Ми опинилися у великій підземній залі, освітленій неонами. Посередині лежав великий не то літак, не то ракета, не то корабель. Округлий прилад для літання, з металевими гострими берегами і великою овальною кабіною посередині. Крізь прозорі стіни було видно, що кабіна поділялася на кілька кімнат. Одна з них, спереду, вміщала чимало дивних апаратів, інші були, мабуть, для мешкання, магазинів тощо.

На металевому березі апарату великими літерами була виписана його назва: "СОРОКА".

- Чому "Сорока"? - спитав я.

- Як звав, так звав! У поспіху не думали багато. Написали, що прийшло на думку. Ну, влазьте всередину - і з Богом. Скоро буде вечір!

Ми ввійшли всередину. Семен пішов зразу до кабіни навігатора, а дядько призначив кімнати для Гаськи й для мене.

- А як ми виїдемо з цієї підземної зали? - запитала Гаська.

Я теж був цікавий, бо не бачив ніякого виходу.

- Це вже поладнає Семен. Ми були тут цілі місяці, поки все влаштували. Ну, прощайте - і бажаю вам успіху. Я йду нагору.

Ми всі розцілувалися з дядьком. Такого ще не бувало, хоч Семен і Гаська, а навіть я від'їжджали, бувало, на довгі місяці від нього. Але це все-таки не жарти, ми мали покинути наш глоб, нашу Землю.

Дядько вийшов.

Семен пождав хвилину, погасив із своєї кабіни світла в залі і звернувся до нас:

- Приятелі, ми летимо в невідомі простори. Мали б щастя, якби знайшли мінерали з К7 на Місяці. Але в таке не вірю ні я, ні дядько. Нам доведеться відбути далеко важчу подорож. Хочу вам теж сказати, що я ще ні разу не підносився в повітря цим приладом, нашою "Сорокою". Усі проби ми робили тут, у підземеллі. Ви розумієте, що це було конечне для конспірації. Ніякого палива ми не потребуємо, нашу подорож ми відбуваємо при допомозі К7, який не тільки анулює притягання Землі чи планет, але має теж відштовхуюче діяння. Справа тільки в докладній регуляції. Прошу вас: пильно слідкуйте за моїм кермуванням "Сорокою", бо хто знає, чи вам не доведеться зайняти моє місце.

Він сів у своє крісло й мовив далі:

- Насамперед слід відкрити велику браму на березі яру. Крізь цю браму ми вилетимо з нашого підземелля. Опісля слід її закрити. Зверху вона вкрита природними хащами і травами, подекуди і скелями. Ніхто не в силі її знайти. Так само як відчиню її з моєї навігаційної кабіни ось цим вимикачем тепер, так і тоді, коли повернемося на Землю.

Семен порушив вимикач. Перед нами відчинилася поволі брама, ми побачили обрій і небо з зарожевленими хмаринками.

Він одягнув грубезні окуляри.

- Це електронний бінокль, яким можна бачити в темноті, що більше, теж і невидне проміння, яким шукають ракет. Хочу перевірити, чи і нас не шукають. Усе гаразд, небезпеки нема. Можемо рушати.

Гаська гризла ніготь, а я не міг промовити ні слова. Ми ждали хвилину. Тоді відчули ледь помітний порух нашої "Сороки". Ми висувалися з підземелля. Гаська глибоко вдихнула повітря.

Апарат загойдався і висунувся з зали. Семен увімкнув підойму. За нами зачинилася важка брама нашого сховища.

Ми почали політ у космічні простори.

ЧАСТИНА II

9

Поволі відсувався від нас стрімкий берег провалля, ми пливли в поземному напрямі, досягаючи середини велетенського яру. Я бачив крізь прозору долівку глибоко під нами вузенький пояс ріки та верховіття відвічних дерев пралісу. Ми пливли. За годину, за дві, а, може, і скоріше, будемо поза атмосферою нашої Землі.

Раптом я помітив, що Семен втратив спокій. Схвильовано торкався ґудзиків, споглядав на різні світелка перед собою, перегортав сторінки інструкцій, які я завважив перед ним на столику.

Гаська, що аж поклалася на долівку, щоб приглядатися землі, схопилася з криком:

– Семене! Опадаємо в яр!

Я глипнув униз. Справді, ми зсунулися додолу, ріка стала більшою і виразнішою. Тепер я глянув на береги провалля. Вони були вище нашого рівня.

– Що сталося, Семене?

– Семене! – скрикнула налякано Гаська.

– Тихо! Чую вас! – гукнув не своїм голосом Семен. – Не заважайте! Сам бачу, що сталося!

Ми вмовкли. Споглядали то на Семена, то на землю. Врешті Гаська впала на крісло й заламала руки. А Семен і далі пробував усякі ґудзики та підойми, пильно спостерігаючи вислід своїх намагань. На вид був спокійний і опанований. Усе ж таки ми спадали щораз нижче.

– Дурень, дурень! – люто закричав Семен. – Маю, тепер усе гаразд.

І справді, наш космічний корабель зупинився, перехилився трохи на бік, і враз ми всі відчули, що летимо вгору.

– О! – з полегшенням зідхнув Семен. – Це була неабияка проба нервів! – І він відхилився на спинку крісла та замкнув очі.

– Дрібниця! – сказав я, хоч голос ще в мене тремтів. – Раніше чи пізніше були б піднялися. Не було чого хвилюватися!

Гаська глянула на мене, змірила мене від стіп до голови:

– Хвалько! – сказала й відвернулася. – А на ногах устояти не міг!

– Хто? Я? Я?

Гаська явно зігнувала мене й звернулася до Семена:

– Як це трапилося?

– Як бачите, – промовив Семен, – тут є сотні ґудзиків, з десятків підойм і десятків світел. Усе треба знати, що до чого належить. Найбільше роботи при старті і приземлюванні. Тоді треба бачно звертати увагу на речі, яких нема ні в літаку, ні в звичайній ракеті. Треба регулювати напругу К7, давати належний напрям та швидкість, подбати, щоб летіти пласко, віднайти заздалегідь накреслену трасу, щоб не потрапити в

космічну радіацію... та що вам про це говорити?

Замовк на хвилину, справив напрям лету і мовив далі:

- І ще двоє таких як ви на борті!

Гаська:

- Як то "двоє таких як ви"? Ти не викручуйся, а признайся, що сталося!

- Я вже сказав вам: важко підійматися, та ще коли я ні разу цього не робив!

Помилився, забув увімкнути щось там, нема що говорити про деталі!

А ми вже таки високо піднялися. На землі зайшли тіні, мабуть, настав вечір, або й ніч, а нас яскраво освітлювало Сонце. Гаська наклала чорні окуляри. Я зробив те саме.

- Я не можу тижнями, або й місяцями сидіти при цих приладах! - заговорив Семен.

- Будете і ви трохи відсиджувати свій час. Треба буде і вам навчитися міжзоряної навігації!

- Мені? - якимсь ображеним голосом промовив я.

- Навіть не думаю! - заговорила Гаська.

І в неї голос виходив зневажливим.

- В такому разі виходьте! Скоро! Ледарів мені тут не потрібно!

- Збожеволів! - заявила Гаська.

Я тільки покивав головою.

- Ходи до мене, Гасько! - кликнув Семен.

Гаська підійшла, і він почав пояснити їй, як можна міняти напрям лету вліво, вправо, вгору й вниз.

Опісля провів подібну лекцію зі мною.

- Летимо тепер із швидкістю 8 кілометрів на секунду.

- Тобто, на людській мові? - спитала Гаська.

- Спробуй порахувати! - відповів Семен. - Ось тобі перша практична лекція.

Гаська почала числити на папері, а я теж.

- Виходить мені 2000 кілометрів на годину.

- А тобі? - звернувся Семен до мене.

Я ще не був готовий.

- А мені щось біля шести з половиною тисяч. Ми, певно, помилилися!

- І ще як! Летимо із швидкістю 28 800 кілометрів на годину. Ясно?

- Не розумію такої швидкості. 280 на годину так, але 28 000 не розумію.

- Хіба тільки те, що летимо досить скоро! - докинув я.

Ми почали потрохи розглядатися по нашому приміщенні. Гаська пішла до своєї кабіни впорядкувати речі, і я теж поскладав свої. Моя кабіна була маленька, вузька, не було куди рухнутися. Побіч неї мав кабіну Семен, по другому боці коридору Гаська. По якомусь часі ми знову зішлися в навігаційній кабіні.

- Гляньте, гляньте, наша Земля! - з захопленням кликнула Гаська.

Ми глянули позад нашого корабля. Навіть Семен піднявся із свого місця і дивився разом з нами.

А Земля стояла за нами, як велетенська куля, освітлена з одного боку Сонцем. Ми

бачили ясно контури Азії і моря. Береги Землі мали ореол блакитної краски, і тому не відрізнялися чітко від чорного неба.

- Це наша атмосфера! - пояснив Семен. - У ній заломлюється сонячне світло, і вона замазує крайні контури Землі.

На чорному тлі це була надзвичайна картина! Ми мали Сонце зліва, зорі було видно винятково чітко, вони засівали нескінченною кількістю небо. Над нами, з боків і під нами сяло ціле море зір, а їх було видно багато більше, як у найкращу ніч на Землі!

Ми стояли довго мовчки, захоплені маєстатом небаченої досі природи. Тільки Семен відійшов до свого навігаційного стола перевірити напрям і швидкість нашого лету.

Коли ми поверталися з Гаською до передньої кабіни, дівчина промовила:

- Мені так гарно на душі, і так легко йдеться, наче б пливла в повітрі.

Те саме відчував і я.

- Звичайна справа! - зауважив із свого місця Семен. - Віддалюємося від Землі і втрачаємо на вазі. Я певний, що кожне з нас важить тепер не більше двадцяти кілограмів. Сідайте краще і припоясуйтеся до крісел.

Ми послухали і сиділи спокійно, вдивляючися перед себе. А там видніли тільки зорі. Мільйони зір на безконечно чорному небі перед нами, по боках, згори та знизу.

- І так можемо летіти сто років? - збентежено запитала Гаська.

Семен засміявся:

- Що там сто років?! Тисячі і мільйони, і цілу нескінченність! Хіба що причалимо на одній з тих зір більш або менш щасливо.

- А де Місяць? - здивовано спитала Гаська.

- Вийшов саме з-поза Землі! - відповів я, бо перед хвилиною глянув туди.

І ось перед нами знову стояла чудесна картина Всесвіту. Місяць викочувався з-поза земної кулі, наче б народжувався з неї. Коли Земля мала блакитну краску, Місяць був золотий, ще більше золотий, як із Землі. Ми мовчали, захоплені неймовірною красою космосу.

Земля на наших очах маліла, ми швидко віддалювалися від неї.

- А Місяць мандрує своїм шляхом! - промовив Семен. - За кілька годин ми зустрінемося з ним.

Він відійшов до свого навігаційного стола, а ми ще довго дивилися на Землю і її супутника.

Опісля я зайняв місце Семена, а він поклався спати у своїй кабіні. Власне, який це час, котра година? Тут не було вже ні дня, ні ночі. Або, точніше, з одного боку був гарячий день і яскраве Сонце, з другого повна ніч.

Дві години пізніше ми летіли вже в сторону Місяця. Тобто, ми не міняли напрям, а Місяць налітав на нас. Я не мав ніякої роботи при навігаційному столі. От так, час від часу споглядати на невелику таблицю зі стрілками і перевірювати, чи не змінився їхній напрям. Якби таке трапилося, я повинен розбудити Семена, і це все.

Ми бачили, як Місяць обертався довкола своєї осі, ми бачили дедалі виразніше його гори, кратери і рівнини, прилипили до вікон, щоб не пропустити ніякої подробиці

дивного краєвиду.

- Летимо тепер рівнобіжно з Місяцем! - промовила Гаська.

- А може б піти по Семена? - відповів я стурбованим голосом.

- Я вже тут! - обізвався з-поза нас Семен. - Тепер вимкну К7, і Місяць сам нас притягне до себе. Це притягання легко буде згодом регулювати.

- І що далі? Вийдемо на Місяці? - спитала тремтливим голосом Гаська.

- Побачимо. Провіримо з лету поверхню Місяця в різних напрямках. Вийдемо, коли знайдемо на ньому К7. А коли ні - полетимо далі.

- А я б хотіла походити по Місяці! - химерним голосом сказала Гаська.

- Іншим разом! - твердо відповів я.

На мої слова Гаська не звернула ніякісінької уваги.

- Семене! Вийдім на Місяці! - просила.

- Неможливо, Гасько! Коли не знайдемо К7 тут, слід нам шукати далі в просторах - на Марсі, на Венері, а може, деінде. А часу в нас мало. Не забувай, що дядько жде, і, врешті, треба ж нам поспішати з нашим завданням на Землі.

Ми поволі наближалися до поверхні Місяця.

Вона мала далі золотавий колір і чорні глибокі тіні. Високі стрімкі скелі пливли нам під ногами, а коли наблизилися обширні доли, Семен обнизив лет ще більше. Врешті ми пливли легко кільканадцять метрів над поверхнею Місяця, автоматично підіймаючись вгору, коли і терен підіймався до нас.

Семен увімкнув апарат, який докладно реагував на присутність К7. Але його стрілка залишалася нерухомою.

- Скелі, як у нас. Мабуть, з того самого матеріалу! - завважила Гаська. - Гляньте, яке диво! Золотий краєвид, над ним чорне небо з Сонцем і зорями!

- За хвилину зійде Земля! - засміявся я. - Чуєте? Зійде Земля!

Я глипнув на поверхню Місяця. Власне, як це сказати? Була колись земля Землі, а тепер земля Місяця?

Під нами просувалася безкрая рівнина, і тільки на обрію видніли велетенські пошарпані гори.

- Тут легко було б осісти! - сказала Гаська. - Рівнина ідеальна!

- Знаєте, що зробимо? - зненацька гукнув Семен. - Коли Земля викотиться на небо, ми причалимо до Місяця і порозуміємося з дядьком!

Гаська заплескала в долоні.

- Оце буде несподіванка для дядька! - защебетала. - Ото здивується і зрадіє!

Ми перекусили дещо, щоб підкріпитися, і пождали, поки Земля величезною кулею не закрила нам частину неба.

Семен подався до навігаційної кабінки.

- Увага! Будемо причалювати!

Він обнизив лет нашого космічного корабля, і за хвилину ми торкнули поверхні Місяця. Торкнули нечутно, промчали кількасот метрів і зупинилися. Але що це? Це не пісок, а незвичайно тонкий пил вкривав поверхню Місяця. Під натиском нашого

корабля він піднявся великою хмарою, а ми вглибилися по самі вікна. Не встигли ще отямитися з дива, як пил почав скоро осідати, і довкілля прочистилося. Рівночасно з гір почала сходити темінь.

- Це космічний пил вкриває поверхню Місяця! - пояснив на запит Гаськи Семен. - Мільйони років спадає він на Місяць, і ніхто не знає, як глибоко він покрив нерівності цієї долини. Я увімкнув К7, інакше ми запалися б у нього. Треба взяти з собою пробу цього пилу.

Ми неймовірно легко порушались в нутрі корабля. Це тому, що притягання Місяця набагато разів менше, як Землі, тож і вага нашого тіла була менша. При цьому м'язи ніг мали ту саму звичну напругу. У висліді треба було обережно і легким тільки зусиллям робити кроки, інакше кожний рух ноги посував нас на кілька метрів. Це було смішне видовище, і Гаська заходилася від реготу.

Тим часом Семен приготував прилад, кермуючи яким з нутра корабля, виловив у приготований посуд невелику кількість місячного чи космічного пилу. При цій нагоді він запустив дротяну зонду вниз. Зонда була недовга, може на 4-5 метрів, але твердої поверхні Місяця не досягнула.

- Скільки мільйонів років спадає цей пил, щоб покрити такою глибокою верствою наш Місяць?

На чорне небо викотилася Земля, освітлена Сонцем. Зате ми поринали в темінь.

Я сів біля електронного радіонадавача і почав викликати дядька. За хвилину ми дістали відповідь, і на екрані появилася в чіткому образі його постать.

Ми всі закричали, загаласували до дядька.

- Ми на Місяці! - кричала Гаська і плескала в долоні.

- Спокій! - почули ми голос дядька і вмовкли. - Чому не перевірюєте радаром довкілля? Як будете й надалі так поводитися, попадете в халепу. За вами женеться автоматична ракета великої потуги. Її випустили в погоню. Завдання її - знищити вас потужним вибуховим матеріалом. Поза тим за нами стежать, і я тільки випадково вловив ваш клич.

В апараті щось зашаруділо, і дядько промовив:

- Включилися. Наступний раз говоріть кодом, а тепер кінець, до побачення!

Дядько виключив розмову.

- Ой, погано! - зажурилася Гаська. - Дядька відкрили!

- Дядько дасть собі раду, його вже, певно, нема в приміщенні! - заговорив Семен. - Але з нами гірше! Включити радар!

Ледве радар почав діяти, зразу ми завважили на екрані малий предмет, що наближався з шаленою швидкістю до поверхні Місяця. Малий на екрані, але насправді була це потужна ракета, яка загрожувала нам смертю.

- Не можемо тут залишатися! - заговорив Семен і побіг у навігаційну кабінку.

- Всюди темно, ніхто нас не завважить! - кинула Гаська, але її слова були навіть для неї самої непереконливі.

- Це не має значення для ракети. Вона діє так само вдень, як і вночі! - коротко

відповів я, не маючи охоти пояснювати справу обширніше.

Ми підійшли до Семена.

Наш космічний корабель рушив з місця і поволі посувався на висоті кількох метрів над поверхнею Місяця.

- Мусимо дістатися в гори, і там прилипнути до якоїсь більшої скелі. Інакше ракета без труду знайде нас!

Ми мовчали, уважно споглядаючи на довкілля, яке у слабкому світлі Землі зарисовувалося перед нами.

- Ось гори і скелі! - сказав Семен.

Я знав, як важко доведеться йому маневрувати, щоб зникнути з електронних очей ракети. До нас наблизилися велетенські кам'яні масиви, пошарпані у гострі скелі і незглибні провалля. Семен вказав рукою велику розколину:

- Тут засядемо!

Наш корабель присунувся до скелі і почав обережно обсуватися вниз. Ми зупинилися тепер цілком навскоси, але зате безпечніше прилипли до скелі.

- Може, тут нас ракета не завважить, - сказав я.

Семен наказав нам прив'язатися до фотелів, а сам перейшов до магазину, обережно ставлячи ноги то на підлогу, то на стіни, бо ж усе стояло скісно.

За хвилину він вийшов, тримаючи в руках дивний предмет, схожий на машинову пістоль.

- Це світляна пістоль! - пояснив нам. - Вона стріляє світляними набоями. А набой - це мікроскопічне пасмо сконцентрованого світла. Воно діє на дуже далекі віддалі, але ось тут близько не є небезпечним. Це тому, що ледве у віддалі п'ять тисяч кілометрів струм світла набирає потрібної концентрації. Тоді воно, натрапивши на якусь перешкоду, силою своєї енергії викликає температуру незвичайної висоти і цим спричинює розклад матерії, вибух атомових та інших речовин, одним словом, це зброя надзвичайна!

- Стрілятимеш з неї до ракети?

Семен кивнув головою і засів у фотелі, споглядаючи на чорне, зоряне небо.

Радар показував, що ракета вже недалеко. Незабаром вона наблизилася до Місяця і почала кружляти довкола нього.

- Шукає нас! - зашепотіла Гаська.

- Еге ж! - відповів Семен.

У повній мовчанці ми стежили на екрані за летом ракети. Вона оточила Місяць уже багато разів у різних напрямках, а тепер почала великими колами літати над тереном, в якому ми заховалися.

Стало ясно, що ми відкриті, і нам залишилося часу небагато.

- Вона шукає! - заговорив Семен. - І хоч ми прилипли майже до скелі, вона може відкрити нас.

- Яким способом? - спитала Гаська.

- Складовою частиною нашого космічного корабля є метал. А апарати ракети є

наставлені на метал, тож тим самим і на нас!

Ракета поволі перелетіла над нами. Ми всі стежили за нею, поки не зникла за горою.

- Коли появиться ще раз - стріляю! - сказав Семен.

По хвилині ми побачили на екрані радару, що ракета знову наближається. Гаська стиснула мене за рамя і вп'ялила очі в небо. Страшна ракета посувалася ще повільніше, блимаючи якимись світлами в нашому напрямі. Семен приклав пістолу до стрілу.

Ми бачили, як ракета залетіла за зубчасте пасмо гір.

- Не попав! - сказав я.

- Не пощастило! - з жалем прошепотіла Гаська.

- Є! - скрикнув Семен.

Я на мить побачив блиск світла за горами. Семен, вистріливши з пістолі, уважно зорив екран радару і скоріше побачив вислід. Страшений вибух, якого ми не бачили й не чули, розірвав ракету на дрібні кусні.

- Ви не бачили, бо я вмисне стріляв так, щоб розрив відбувся за горою. Інакше хто знає, які наслідки він мав би для нас.

- А не чули вибуху, бо тут нема повітря! - додав я розумно.

Останки ракети, розкинуті великою силою вибуху, гнали тепер у нескінченність і так летітимуть ген у космічні простори без кінця, без часу, мільйони і мільйони років.

Схвильовані й утомлені подіями, ми безвладно обсунулися у фотелі.

- Нам немає потреби тут залишатися. К7 на Місяці немає, і нам треба якнайшвидше віддалитися від Місяця. Хтозна, чи не випустять на нас ще одну ракету!

- Втікаймо! - скрикнула Гаська.

Ми обтерлися легко об скелю й рушили в простір космосу.

10

Спочатку я записував у моєму записнику все, що діялося, день-у-день. Але згодом помітив, що після десяти днів насправді нічого не діялося, і тих кілька сторінок викликали враження монотонності й нудьги. Від навігаційного стола до каюти і від каюти до стола. Говорити не було про що, ми переговорили все можливе. Читати теж не було що, бо книжок не взяли, щоб не обтяжувати космічного корабля. Єдине, що нас цікавило, було положення нашої Землі, яку ми спостерігали позаду нашого корабля. Вона щораз то маліла разом із своїм Місяцем, і тепер була наче печене яблуко, довкола якого оберталося золоте зернятко. А під нами, над нами й з усіх боків простягнувся Всесвіт, космічний простір без кінця й початку, без напрямів і без часу. Тільки перед нами в маєстатичній повазі наше Сонце, яке ми оглядали крізь спущені чорні скла. Воно здавалося нам трохи більше, як з Землі, і яскраво біле.

Як нам заявив наш командир Семен, ми летіли тепер до планети Венери, що оберталася по своїй орбіті набагато ближче від Сонця, як наша Земля.

- Там і набагато гарячіше буде, - сказала Гаська.

- Невідомо! - відповів Семен. - Це залежить від багатьох нам цілком невідомих чинників. Але, мабуть, таки на Венері несамовита спека.

- Страшне! - заговорив я раптом переляканим голосом.

Я споглядав у той час крізь долівку в безконечний простір, що під нами, і мені подумалось: а що, якби так щось у кораблі попсувалося, і ми в несамовитому гоні почали б падати вниз? І цю думку я висловив перед друзями.

Семен тільки посміхнувся:

- З тебе ніколи не буде науковець! Скільки разів я поясняв тобі і тобі, Гасько, що в космічних просторах нема ні гори ні низу, нема правої ні лівої сторони. Усе це окреслення дуже умовні, і коли для нас гора є тут (він вказав рукою вгору), то для іншого астронавта, який летітиме вверх ногами у відношенні до нас, гора буде тут (і він показав на долівку). Коли ви це зрозумієте?

- Ніколи! - заявив я з повагою.

- Ніколи! - підтвердила Гаська.

По хвилині Гаська спитала з тривогою:

- А якби так справді щось попсувалося, і ми почали б спадати так, як там, над яром! Тоді куди б ми спадали - сюди чи туди? - і вона вказала рукою раз угору і раз униз.

- Безнадійна справа, - зідхнув Семен. - Ні сюди, ні туди, а гнали б далі в дотеперішньому напрямі.

- Ну, це не було б так погано, - відповів я з полегшенням.

Семен глянув на мене таким поглядом, наче б сумнівався, чи в мене здоровий глузд.

Це була наша найдовша розмова від трьох днів (якщо тут можна говорити про дні і ночі). Справді, ні днів ні ночей тут не було. Сонце завжди було спереду, Земля позаду, а з усіх боків незмінні, здавалося, зорі. Між ними тьма кромішня, чорне незглибне небо, якщо назва "небо" тут до речі. І якщо справді Сонце перед нами, а Земля позаду нас, якщо справді ми вилетіли з Землі три тижні тому, і якщо...

- А час? А дні, чи справді вони існують тут, поза Землею? Ми йдемо спати, бо відчуваємо потребу сну, та й ти, Семене, нас до цього примушуєш. І, як завжди на Землі, прокидаємося і тут, але чи це все правда?

Гаська глянула на мене, опісля на Семена - вона не певна була, чи не зсунувся я з глузду.

- Голова в тебе не болить? - спитала мене лукаво.

- Ти, Паньку, заторкнув дуже важливе питання, - почав Семен.

Коли він пояснював якусь проблему, говорив докладно і довго, а при цьому.... нудно. Недолюблювала цього Гаська.

- Кінчай, кінчай уже! - кликнула із своєї кабіни.

Я подався ближче до Семена, соваючи своїми магнетичними черевиками.

- А ти не будеш слухати? - запитав Семен Гаську.

- Добре, я зараз прийду, тільки передягну штани.

Та поки я наблизився до Семена, почув десь угорі оклик Гаськи. Коли оглянувся - зразу ж зареготав: Гаська з одною ноговицею на нозі, пливла звільна в повітрі, даремно стараючися одягнути другу ноговицю.

- Га-га-га! - злобно реготав я.

- Та допоможи мені! - просичала до мене.

За собою я почув тихий сміх Семена. Гаська простягнула до мене руку, але я встиг спіймати її за ногу і стягнув униз.

Придержуючи Гаську руками, я попхав її в кабінку, звідки вона незабаром вийшла одягнена і в магнетичних черевиках. Була люта й не обзивалася до нас ні словом.

- Ну, сміх сміхом, але таке може кожному з нас притрапитися! - поєднуюче заговорив Семен.

- Мені ніколи! - проголосив я з гордістю.

Ми повернулися до початкої розмови.

- Отож, - сказав Семен, - досі ніхто не знає, як воно було б з тим часом у трохи змінених умовах. Наприклад, якби ми знайшлися далеко поза нашою Сонячною системою і летіли із швидкістю світла, або більш-менш із такою швидкістю.

- Такі змінені умови ми можемо випробувати! - вигукнув я.

- Можемо, але не раджу! - відповів Семен. - Бо тоді, за деякими теоріями, могло б трапитися таке: ми вирахували б, що згідно з умовами нашої планети, ми летимо, наприклад, три місяці. Але, повернувши на Землю, ми із здивуванням помітили б, що насправді наша подорож тривала триста років.

- Несамовите! - вигукнув я.

Після цієї розмови Гаська часто з-поза плечей Семена або моїх споглядала на вказівку швидкості. На самоті ж у кабіні важко зітхала та схлипувала. Але після кількох так званих днів вона важко заридала.

- Що з тобою, Гасю? - кинувся до неї Семен.

Я тоді мав службу при навігаційному столі. Поки вони щось собі шепотіли, я подумав, що Гаська гарна дівчина.

"Ще ніколи дівчата не здавалися мені такі гарні! - зітхнув я. - І такі дурні!"

Тут я пригадав собі дівчину з літака. Було нудно, час минав (чи справді?), і я почав з нею самотню розмову. Зловив себе на тому, що шепочу до неї приємні і гарні слова. Але вони були без успіху! Усе це не мало ніякого глузду. Поза тим, нічого не діялося. Те саме Сонце спереду і та сама Земля позаду. Хоч, правда, змаліла вона помітно. Зате з-поза Сонця виринула Венера - якась бліда й замрячена, словом, нецікава. Росла щораз то більше і нині (якщо таке слово має тут будь-яке значення) вийшла з-поза Сонця величиною сливки. Охопила мене нудьга, і мені захотілося покинути навігаційний стіл та перейти пару кроків по кораблі. Але я сидів далі. Пригадав собі слова дядька: "Усе що робиш, роби добре і точно!"

Я був щасливий, коли подумав, яке завдання припало мені в усій цій справі! Бо подумаймо тільки, ким я був би без цієї великої справи? Хто згадав би мене по моїй

смерті? Ніхто! От народився, жив і помер! І це забагато: бо як жив, то і народився. Тож вистачає: народився і помер!

По хвилині я прийшов до висновку, що й ті слова непотрібні. Бо коли вмер, то ясно, що передше народився. Отже сказали б по мені: вмер! Але це слово викінчує все, отже і воно непотрібне. Так, отже, без моєї участі в боротьбі з Москвою про мене ніхто нічого не сказав би!

Отак роздумуючи у безпроглядних просторах, я почув, що там, у кабіні, запанувала згода і веселість. Це мене зворушило.

- Що сталося? - кликнув я до них.

Семен прийшов до мене.

- Дівчина затужила за родиною. Прохала, чи не можна зв'язатися з Землею, з дядьком, з її батеньком, мамою, бабунею.

- Ну, і що?

- Спробуємо зв'язатися нашим кодом. Коли там небезпека, дядько не буде відповідати!

Гаська обняла його і мовила розміряно до мене:

- Він такий добрий для мене!

- А ти? - кинувся я. - А ти для нього яка?

Гаська спокійно відповіла:

- Кожна приязнь має і рожі і колючки!

Я не знав, що відповісти на таку мудрість.

Ми знаходилися в повному безтяжінні. Не можна було налити води до склянки, бо коли я перекинув збанок, вода залишилася в повітрі, творячи м'яку кулю. Щоб напиться, треба було перетиснути воду з більшого пластикового посуду в малі і пити, видушуючи її пальцями. Води ми мали доволі, як теж і свіжого повітря. Про це дбали особливі апарати, вони ловили вогкість нашого тіла, яка випаровувала в повітря, та переробляли її на питну воду. Те саме було і з видихуванням повітрям. Врешті звикли ми порушатися в магнетних черевиках і не забували їх взувати. До крісел, а "вночі" до ліжок ми прив'язувалися поясами, і це теж перейшло у звичку. Одним словом, погодилися з умовами життя в міжпланетних просторах, і було нам добре. Тільки наш життєвий простір був таки замалий. Хотілося вийти поза космічний корабель, порухатися у просторі, "подихати свіжим повітрям".

Семен сміявся:

- Тепер я шукаю дядька. А опісля може і вийдемо поза ці стіни, у повну порожнечу, на "свіже повітря", як ти сказав. Тільки хто відважиться? - Він обертав відборчий кружок радієвого космічного апарату і посилав на Землю записану на стрічці кличку.

Але відповіді не було.

Врешті, по кількох годинах заблимали лампочки, і на екрані появився невеликий образ. Дядько сидів при столі й усміхався до нас.

- Можемо говорити? - запитав Семен нашим конспіративним кодом.

Цей код ми міняли кожночасно, бо так умовилися. Відомо, що код, уживаний

зачасто за тією самою системою і тим самим ключем, ворог відкриє скорше чи пізніше.

- Згідно з моїми розрахунками, ви вже в половині дороги між Землею і Венерою. Збільшіть швидкість. Зайво тратити час.

- Я не хочу, боюся! - залепетіла Гаська.

Ми вибухли сміхом і розповіли дядькові причину страху в Гаськи.

- О, - жартував дядько, - хай ти, Гасю, і повернешся бабунею, аби ми мали на час К7.

Домовилися, що наступного дня дядько стрінеться з батьками Гаськи й передасть їм привіт від нас усіх. Заспокоїть їх теж, щоб не турбувалися, бо Гаська з Семеном і мною на прогулці в горах, де нема пошти, щоб післати листа, і нема радіа, щоб передати вістку. А дядько дістав від нас вістку за допомогою свого друга, який саме стрінув нас у горах.

- А повірять? - з сумнівом у голосі запитала Гаська.

- Повірять! Від тебе ж усього можна сподіватися!

- Скільки ваших днів ми вже в просторах? - ділово спитав Семен.

- Сім тижнів і два дні! - відповів дядько.

- Гаразд! - широко всміхнувся Семен. - У нас виходить те саме.

Гаська з полегшенням зітхнула.

У наступних днях ми цікавилися Венерою. Вона наближалася до нас (чи ми до неї, це тут, у просторах, справа не з'ясована, принаймні для мене). А Семен повчив нас, що ця наша рання й вечірня зоря віддалена від Сонця на 108 мільйонів кілометрів, більш-менш, бо раз її віддаль більша, а раз менша. У промірі має 12 700 кілометрів, отже, теж більш-менш як наша Земля. Рік на Венері коротший, як у нас, триває всього 225 днів. Ми знали вже раніше, що Венера має атмосферу, але чи в ній можуть жити люди - досі було невідомо.

Одного дня Семен сказав:

- Якщо хтось з вас бажає вийти "на свіже повітря", то тепер догідний час!

- Як то догідний? - не витримала Гаська. - Погода, весна, чи що?

- Це я мушу вам пояснити, - спокійно промовив Семен. - Коли вийдемо з нашого космічного корабля в повному безтяжінні, а тепер у такому районі ми є, тоді притягатиме нас маса нашого корабля. Ми можемо ходити по ньому, легко відірватися, плаваючи в просторі, і завжди він лагідно нас притягне до себе. Проте при сильніших порухах людини може трапитися таке, що віддалимось задалеко і зі страху почнемо робити нескоординовані рухи, які нас ще далі віддаляватимуть від нашої бази. Тоді ми пропади.

- Я не виходжу з корабля, - обізвалася Гаська.

- Пожди хвилинку! - мовив далі Семен. - Що може трапитися з нами? Отже, наш запас повітря у збірнику на плечах скінчиться, і ми подушимось. А далі, будемо з шаленою швидкістю мчати у всесвіт. Можливо, що по мільйонах років будемо мати щастя, що нас притягне якась зоря. Тоді впадемо на неї розторощені, якщо там нема повітря. А коли є, згоримо як метеор!

- Дуже дякую, - я чемно вклонився.

- Щоб таке не трапилось, треба, виходячи наверх, прикріпити себе ланцюгом до корабля.

- А, це міняє справу! - полегшено кинув я.

- Отож, хто з вас бажає вийти? - якимсь поважно-врочистим тоном спитав Семен.

Хвилину царила мовчанка. Я глянув на Семена і на Гаську. Семен як Семен, нічого по ньому не пізнаєш. А Гаська тільки стиснула уста. Тоді я піднявся:

- У такому разі вийду я, Панько!

Раптом піді мною заламалися ноги. Навіщо я це сказав? Погано мені живеться? Але... долі не перескочиш. Раз сказав, раз вирішив легковажно стати героєм - пропало. Найважливіше, щоб вони обоє не помітили мого страху. Для рівноваги я підняв до уст пляшечку з водою, потиснув і проковтнув холодний напій. Але моє хвилювання не змаліло.

Ми вирішили, що я маю негайно одягнути космічний одяг і готувитися до нещасної прогулянки. Але я ще не встиг піднятися з фотеля, як Семен заговорив:

- Цілком зрозуміло, що я вийду з тобою!

Гаська скипіла:

- Я сама тут не залишуся. Без вас буду летіти хтозна куди мільйони років!

- Тоді вийдемо втрьох! - вирішив Семен.

- А наш корабель? Хто подбає про його лет?

- Пощо? - кинув Семен. - Він має свій напрям і свою швидкість, а ми довго не забаримося. Кілька хвилин назовні дадуть нам досвід, а теж і приємність.

- Дякую за неї. Знаю кращі! - відповів я.

Але вони вже не чули, добираючи собі частини складного космічного одягу. І я теж почав збирати все потрібне: одяг, чимало різних апаратів, прозорий шолом, важкі черевики, мале радіо, яким можна porozумітися з друзями, тощо.

Ми одягалися, не поспішаючи. Будь-яка помилка коштувала б життя. Ми перевіряли, чи все в порядку, підбадьорювали одне одного, розмовляли крізь шоломи мікрофонами. Врешті Семен промовив:

- Друзі, це наша перша проба вийти в порожнечу космічного простору. Мушу вам признатися, що я досі ще...

- Можливо це? - поглузував я. - А я думав, що ти в космосі, як у себе дома!

- Помиляєшся, я не хотів сказати, що ще не був у порожнечі Всесвіту. Я хотів признатися вам, що ніколи не цікавився науково таким питанням. Нічого я не знаю, як доведеться нам насправді пережити таку недалеко, але тим більш небезпечну подорож.

- То ти це нам тепер кажеш? Пропало, що нам, те й тобі! - самовпевнено заявив я. - Ідемо!

І ми рушили до задку корабля, де була переходова кімнатка, а в ній двері, що вели у страшну безодню Всесвіту.

У переходовій кімнатці ми випробували наші одяги. Тут тиснення повітря було дуже мале, і будь-яку нещільність одягу можна було зразу завважити. Крізь прозорий шолом я бачив докладно зосереджене обличчя Семена і трохи перелякані, широко відкриті очі Гаськи.

– Як віддихаєте? Вільно? – почувся з мікрофону голос Семена.

– Так! – відповіла Гаська.

Я теж підтвердив, що дихаю вільно. Мій трохи прискішений віддих спричинило хвилювання: чей же це не жарти, вийти назовні нашої "Сороки", у простір без дна, без твердого опертя під ногами!

Тепер Семен подав нам звої довгих линов, які ми прикріпили до своїх поясів. Другі кінці ми тримали в руках, щоб, вийшовши назовні, причепити їх до поверхні нашого космічного корабля.

– Готові? – спитав Семен. – Виходимо!

Він відкрив електрично щільні двері. Перед нами зачорнів нескінченний простір.

Семен зачепив біля одвірка кінець своєї линви, повернувся ще раз до нас і якось ніяково всміхнувся. Наче б ішов на певну смерть, як колись вояк УПА або дивізійник. Тоді зробив крок поза борт корабля.

Тепер стояв у дверях, тримаючись одвірка, а його ноги висіли в повітрі, хоч там ніякого повітря не було. Висіли в просторі.

– Ну? – сказав він. – Чого стоїте? За мною!

– Я боюся! – тихо промовила Гаська.

Відважна дівчина, признається до страху! Я волів мовчати. Все-таки так далі не можна було. Я підійшов до Гаськи й узяв її під руку.

– Підемо разом! – сказав я лагідно, закриваючи якомога мій власний страх.

Ми підійшли до так званого порога, якого не було. Я штовхнув її легко до переду і сам переступив границю між "Сорокою" і космосом.

І... нічого не сталося. Гаська висіла в просторі якось скісно, я майже горизонтально, бо задовго тримав руками одвірок. Просто ноги пішли вгору самі.

Ми були зайняті тепер кожне собою. Пригадували собі інструкції Семена, як регулювати свої рухи. Найменший рух мав своє значення. Обернув я голову, а з нею оберталося ціле тіло. Штовхнув рукою додолу, і тіло перехилялося так, що ноги були тепер угорі. Я глипнув на друзів. Семен висів тепер поземно головою донизу, а Гаська моталася, щоб обернутися з дивної позиції у якусь приблизно нормальну. Ми не важили нічого, а ще перебували в просторі, який нас бентежив.

Довкола страшна порожнеча, тільки далекі зорі гляділи на нас, диwakів, і Сонце байдуже світило і гріло нас збоку. Щастя, що наші космічні одяги регулювали температуру. А то від сторони тіні був безприкладний холод, а від сторони Сонця нечувана спека. З одного боку нижче ста ступенів Цельсія морозу, а з другого понад сто жару. Нарешті випадковим рухом моє тіло опинилося в доземному положенні. Я глянув униз – безодня! Серце забилося в мене! А якби так щось трапилося і я почав

падати вниз! Розум казав, що падати тут неможливо, що падіння – це вияв гравітації, а тут її нема. Крім цього, мене ж линва тримає при "Сороці". Але серце, дурне серце, не то не вірило науці, не то сумнівалося. А якби так щось сталося з тією гравітацією, і я почав би падати, падати, летіти із швидкістю тисяч кілометрів на секунду, хвилину, байдуже, годину – у так звану нескінченність! Тисячі років летів би, мільйони, і нікуди не долетів би! Помер би в цьому одязі, а тіло летіло б далі і далі. Зі страху я рушив рукою, і моє тіло перейшло в інше положення. Правда, мені здавалося завжди, що я вишу доземно, що голова вгорі, а ноги вниз. Зате обернулася "Сорока". І як би я не лежав, стояв, висів головою догори чи вниз, завжди під ногами була нескінченна безодня!

Врешті я навчився кермувати своїм тілом, вживаючи до цього легких рухів ногами й руками. Я побачив, що Семен і Гаська вже вивчили цю методику. Гаська навіть наблизилася до мене й усміхалася крізь шолом.

Семен запропонував, щоб ми за допомогою линви підсунулися до корабля і сіли на його борті. Це нам легко вдалося.

Ми сіли близько разом. Наша "Сорока" притягала нас легко, маючи свою власну гравітацію. Тож сиділося нам вигідно, тільки треба було вистерігатися сильніших рухів.

– Мені тут цілком добре! – сказав вдоволено Семен. – А як ви почуваетесь?

Ми – так само. Навіть почали жартувати.

– Ти, Гасько, надаремне наїлася страху! – сказав я.

– Цікаво, – відповіла спокійно Гаська, звертаючись не до мене, а до Семена. – Цей тип не залишив своєї злоби на Землі! А сам ледве стояв на ногах, ледве міг слово промовити!

Це була відповідь на мої слова: "Тип" – це я!

Семен розглядався по космосі, але нічого цікавого тут не було. Згодом почав пояснювати нам констеляції зір, говорив про мільйони і трильйони кілометрів віддалення до них, та що кожна з них – це сонце із своєю планетарною системою. Я не записую цих міркувань чи лекцій, бо трильйон кілометрів і так нічого мені не каже. Я розумію наші земні виміри. Два, п'ять, десять кілометрів, ще кількесот чи тисяча, бо розмірковую ці більші віддалі годинами їзди авто. Але мільйон? Пхе, не для мене!

Я волію мати щось тверде під ногами. Не звук висіти в просторі, і ніколи до цього не звикну. Цими міркуваннями я поділився з Семеном.

– До цього треба звикнути. Теж і до наукового розумування. Ось, наприклад, атом. Старі грецькі філософи відкрили його не математикою і досвідом, а уявою. Це теж метода. Думаючи логічно про будову матерії, додумалися до атома.

– Значить, учені своєю уявою близькі поетам і пророкам!

– Це певне, але новітні вчені уточнили поняття атома. Це не дрібна частина твердої матерії, а... як би тобі це сказати, щоб ти зрозумів! Це клубок енергії, яку досліджуємо тим, що він випромінює.

– Це як? Атом не тверда матерія? Електрони не тверда матерія?

Гаська пирснула сміхом:

- Панько нічого не навчився в школі. Та ж про це знають малі діти!

- Знають, але не розуміють! - відповів я.

Гаська розклала руки і через те мало що не злетіла з "Сороки".

- Треба вчитися, треба працювати! - сказала злобно.

Я глянув на неї, зміряв її від магнетичних черевиків до шолома і відповів:

- Дурень роботу любить, а робота дурня!

Знайшлася повчати мене! Сама ледве клигає в університеті, а мене збирається вчити!

Гаська з досадою відвернула від мене голову. І несподівано скрикнула:

- Глядіть, глядіть!

Я оглянувся. З глибини простору посувалося щось, освітлене до половини Сонцем. Друга половина потопала в темені. Це "щось" подобало на нерегулярну велетенську кулю темно-сірої краски.

- Це небесне тіло, - сказав Семен. - Багато їх мандрує космосом, не знаємо звідки й куди.

Ми мовчки приглядалися, як небесне тіло пролітало повз нас. Це "повз" не треба брати дослівно з земних понять. Його віддалення могло виносити десятки тисяч кілометрів! Все ж ми помітили крізь електронну люнету нерівності його поверхні, велетенські гори і такі ж провалля, пусті, як здавалося, суворі, мертві.

Коли небесне тіло зникло, ми вернулися до нашої теми.

- Отже, Паньку, твоя тверда матерія насправді не існує! Атом - енергія, і з нього виходить випромінювання.

- Як це так з нього? З нічого? - спитав я.

- З нічого у твоєму розумінні!

- Гм! - з сумнівом промимрив я.

- Це речі, які не всякий зрозуміє. Ми звикли до зовнішнього світу, де існує матерія, яку можемо сприймати нашими змислами. А все ж і без так розумілої матерії щось існує, щось діється...

- Щось діється, як нема нічого?

- Хай тобі буде і так. Діється в тому "ніщо" і з тим "ніщо". Але це "ніщо" ми перед століттями назвали матерією.

Семен витягнув руку:

- Ось цей простір порожній?

- Порожній, - відповів я.

- Ні. У ньому повно частинок матерії, електронів, скупчень енергії, космічного випромінювання, космічної радіації. Я не хотів вам про це все казати. Але, наприклад, радіація в космосі є шкідлива для людського організму, коли її багато. Наша "Сорока" ізольована від неї. Досі ми не могли вийти назовні, бо грозила небезпека, що сильна космічна радіація може нам пошкодити на здоров'ї.

- За якийсь час, - докинув я, бо знав про це з газет.

- Так, але вона не всюди однакова. Вона просувається в просторах, як у нас на

Землі пасма мряки. Є місця, де вона дуже слаба, і саме ми ввійшли нещодавно в таку смугу простору, де її снага невелика. Тому ми вийшли з нашого корабля.

Щось сипнуло по мені наче жменею піску. І сипало далі. Я завважив, що мої друзі також це відчули.

Семен встав:

– Вертаймося до "Сороки". Мабуть, ми попали у сферу мікрометеорів. Між ними може знайтися і більший, а це було б для нас небезпечно!

Ми спливали тепер до задку корабля, пересуваючись руками по линві до дверей. Невидний пісок сипався далі на нас.

За хвилину ми були вже під захистом нашого корабля, у переходовій кімнаті.

– Пождіть хвилину, – сказав Семен, – мушу викинути сміття та всякі покидьки.

Сміття ми збирали у мішок, і цікаво було, як Семен його позбудеться. Викинути його назовні не так просто. Мішок буде триматися нашого корабля, а згодом прилипне до нього на основі притягання маси корабля. © <http://kompas.co.ua>

Семен прив'язав до мішка маленьку ракету, запалив її і викинув мішок крізь двері. Він повис на хвилину у просторі, але скоро ракетка попхала його далі. І так на наших очах мішок із сміттям віддалювався від нас, освітлений Сонцем, аж зник.

Семен зачинив двері і впустив до прохідної кімнати повітря. Ми почали роздягатися. Прогулянка щасливо закінчилася.

Поки Гаська готовила перекуску, а Семен контролював напрям і швидкість лету, мене не покидали питання, які насувалися з нашим перебуванням поза кораблем. Здавалося мені, що корабель стоїть на місці, заякорений у просторі незримиими мотузами. Годі й подумати, що я разом з кораблем гнав у простір швидкістю тисяч кілометрів на секунду. Також дивне було почуття втрати напрямку. Ніхто не знав, де верх, а де низ, ці поняття тут не існували. Скрізь був низ і скрізь верх, усюди була права чи ліва сторона, кожний міг собі вибирати, як йому подобається. Усе тут відносне. А решту додумаю, засинаючи.

Проте цілком приємно було посидіти собі на нашій "Сороці". Можна було б навіть загри в карти. Не змів би їх ніякий вітер, а корабель притягав би їх достатньо, щоб лежали спокійно на його поверхні!

12

Ми летіли далі в сторону Венери. Вона наблизилася до нас помітно, її величина сягала розміру Місяця, баченого з Землі.

Семен збільшив швидкість нашої ракети-корабля. Мабуть, і йому було вже скучно, монотонні дні без подій муляли душу, а можливо, що ще й інші чинники цих нескінченних просторів діяли на нашу психіку.

Бо подумати тільки: нескінченність! Це означає вічність простору. До цього додаймо, що тут нема часу, або час є вічний. Вічність означає нескінченність часу. У голові плутається, нічого тут не можна второпати!

І в ту нескінченність, у ту вічність відбувається наш гін, демонічний і нелюдський!

Досі світ був для нас шерегом подій. Тут, у просторі, ніяких подій нема. Що може діятися на тому уламку небесного тіла, що пролетів біля нас? Це все якісь нові, незнані досі сили, невідомо: ворожі нам, чи прихильні?

Я поділився цими думками з друзями.

- Якщо б ми не мали цілі, - відповів Семен, - то могли б потрапити у зневіру. А в нас цього не може бути! Навіть віч-на-віч нескінченного світу наша людська ціль - знищити Москву - вдержує нас при енергії! Життя - це змагання. Що вище змагання, то краще життя! Хай пропаде песимізм!

- Слушно! - гукнув я. - Ми забули, що летимо шукати К7.

- А я не забула! - докинула Гаська. - Я вже наставила реактори! Але стрілка ще мертва.

- Ми задалеко від Венери! - пояснив Семен.

Я глянув на планету. Вона виросла до величини Сонця, як ми його бачимо з Землі. У прискішеній швидкості долетимо до неї за чотири дні. Що значить чотири дні? Тут нема ночі, нема дня. Обраховуємо наші людські дні і згідно з ними живемо: ідемо спати, їмо, відбуваємо службу. Але між ніччю і днем нема ніяких меж. Дійсність і сон тут не є розділені, як на Землі! Реальне змішане з нереальним. Нема ґрунту!

Тим часом Венера росла перед нами. Вона мала вигляд білої кулі, планети, прикритої суцільним шаром хмар чи мряки. В ній заломлювалося сонячне світло і разило наші очі. Третього дня Венера зайняла уже половину неба. Сліпуча білість хмар не давала можливості бачити її поверхню. Ми спостерігали її електронним апаратом, що пробивав хмари, але все одно вид був ще нечіткий.

Четвертого дня Семен схвилювано заговорив:

- Увага, ми знаходимося в засягу Венери! Наші апарати стверджують дуже сильну радіацію, я включив діафрагми, які не пропускають випромінювання.

Ми кинулися до вікон. Тепер стало видно, що хмари над планетою не мають однотайності, як ми досі думали. В них видно було глибокі тіні і яскраві площі, отже глибші і вищі її шари.

Ми прив'язалися до фотелів, бо Семен зменшував швидкість. Рівночасно ми відчули, що повертається нам важкість; Венера почала нас притягати. Довгий час ми летіла довкола планети, а під вечір обнизилися у хмари. Увійшли в п'ятьмю ночі, але, оточуючи планету, знову стрінули день.

Крізь електронні біноклі видно було вже невиразні тіні поверхні Венери. Згодом вони набирали кольорів. Наша "Сорока" постійно обнижувала свій лет. Ми наближались до поверхні Венери.

Семен включив поволі К7. Ми спливали тепер звільна вниз. Довкола нас усе ще далі біліло від мряки чи хмар, навіть не було видно бортів нашого корабля.

- Ми вже сто метрів над поверхнею! - заявив Семен.

Я наклав електронні окуляри. Бачив тепер, як під нами пробігали великі площі червоного й синього кольорів, здалеку сіріли височини, певно, скелясті гори.

- Гора!

- Ріка!

- Ліс!

Це так викрикувала Гаська і я.

- Увага! - говорив спокійно Семен. - Тепер я зупиняю наш поземний лет, за хвилину зменшу дію К7, і ми будемо опадати на Венеру.

Ми відчували, як наш корабель легко загойдався, як похилився сюди й туди, мабуть, під впливом вітру. Врешті легкий удар - і все заспокоїлося.

Семен піднявся із свого командного місця.

- Я старався осісти на сірій площі. Може, це скелі, може, пісок, у всякому разі не вода, ані не верхів'я дерев, якщо такі є.

- Ми все ще думаємо категоріями Землі! - докинув я.

Гаська вп'ялила погляд у вікно.

- Нічого не видно! - жалілася. - Мряка і мряка.

- Пождемо! - відповів Семен. - А поки що до роботи! Гасько, прошу перевести аналіз атмосфери, хемічний склад, вологість, електричну напругу! Паньку, провір радіацію, а я виконаю інші поміри.

Ми всі сіли біля апаратів. Незабаром Гаська зголосила:

- Склад атмосфери: 22 відсотки кисню, 76 азоту, 2 двоокису вуглецю. Вологість сто відсотків.

- Атмосфера дуже подібна до нашої на Землі, - відповів Семен. - Людина може тут жити, якщо...

Я вказав Семенові на кількість радіації. Вона була триста разів більша, як межа смерти людини.

- Провір ще раз! - наказав Семен.

Він глядів на мої числа, що я їх відписував з апарату помірів.

- Справді, радіація дуже велика! Планета молода, набагато молодша від нашої старої Землі. Зможемо вийти тільки в охоронних одягах. Гасько, прошу пристосувати протирадіаційні одяги!

Здалося мені, що мряка трохи розсунулася, докільля не було вже таке несамовито сліпуче.

- 66 градусів Цельсія! - кинув Семен. - У тіні!

- Страшна спека!

- Певно, Венера наполовину ближче Сонця, як наша Земля. Але витримаємо в наших захисних одягах.

На Венері справді мряки уступали. Появилася велика сіра рівнина, а на ній кущі з листям зеленого та червоного відтінків.

- Є рослинність! - зрадів Семен. - Є життя!

Гаська підбігла до вікна з протилежної сторони.

- Глядіть, глядіть! Ріка!

Ми підбігли до неї. Справді, недалеко нас котилися хвилі жовтої води. Ріка була

велика, другий берег потопає ще в мряці.

- Кожний з нас має взяти з собою апарати, потрібні для виміру радіації, постійного аналізу повітря, пошукувачі K7.

Семен метушився, кожному готовив усе потрібне, включно з припасами харчів, предметами першої допомоги і зброєю.

- Годі передбачити, що нас може там стрінути! - пояснив.

Гаська перша почала нарікати.

- Що? Ці тягарі я маю нести з собою? І ніхто мені не допоможе?

Семен засміявся.

- Нести? Ми їдемо в терен автом!

- Яким автом? - здивувався я. - Ти думаєш, що на Венері є автостради?

- Наївний чоловіче! - кинув мені Семен. - Маємо з собою авто на гусеницях. Я забув вам про це сказати. Воно в магазині, де всі важкі апарати!

Годину пізніше ми їхали, обережно посуваючися вперед.

- А що буде, як стрінемо диких людей? - з острахом спитала Гаська.

- Гірше було б, якби стрінули цивілізованих! - вигукнув Семен, перекинувши шум моторів.

Терен був нерівний, і ми то обсувалися вниз, то стирчали передом авта вгору, то хиталися на боки. Кабіна була щільно закрита, і ми ще далі були відтяті від атмосфери Венери.

- Не можемо вийти, радіація засильна!

Знову наплили смуги мряки й закрили перед нами терен. Ми мусіли зупинитися. Мряки закрили нам теж нашу "Сороку".

- Пождемо! - заговорив я роблено спокійним голосом.

- За той час розглянемо околицю ультрателевізором. Ним можемо бачити і через мряку.

Але на екрані нічого цікавого не було. Камінь і пісок сірого кольору. Десь далі щось темніло, може, ліс, може, поле, вкрите рослинами.

Незабаром вітер розвіяв мряки, і ми рушили далі. Я оглянувся: на тлі сірої землі блистіла наша "Сорока", як великий полумисок.

- Радіація меншає, - зголосила Гаська, вказуючи пальцем на стрілку приладу.

- Що важливіше, - додав я, - і стрілка для вияву K7 рухається!

Усі глянули туди. Справді, стрілка почала легко дрижати і колихатися. Рівночасно ми в'їхали на м'який терен. Згодом він покритися зеленню малахітового кольору, що різко відзначався від червоного тепер ґрунту. Щораз глибше ми в'їжджали в зелене поле. Воно, здавалося, не мало меж. Тільки на обрію ще далі майоріла смуга темнішої краски.

Тут і там появилися кущі, а згодом малі деревини. Семен зупинив авто.

- Бачите? Радіація змаліла, ми зможемо вийти з авта. Вона, мабуть, сильна тільки місцями. Ну що ж, вийдемо?

- Безперечно! - відповів я.

Гаська мовчала.

Семен перший відкрив дверцята й вискочив з авта.

Його ноги глибоко погрузли в яскравій зелені. Він нагнувся і придивлявся до неї.

- Наче наш мох. Виходіть уже!

Я вискочив і відчув м'якість під ногами. Проте це було радісне враження. Від часу нашого вильоту я вперше мав знову під ногами землю.

Семен подав руку Гасьці, і вона плигнула з авта. Семен ще раз глянув на вказівку радіоактивності на апараті, що мав його при боці, і поволі звільнив шолом. Спочатку підніс його легко, так що повітря Венери входило малою щілиною; віддихнувши кілька разів, скинув шолом.

- Усе гаразд! Свіже повітря!

Завісивши шоломи на грудях, ми віддихали тепер вільно повітрям чужої планети.

- Чимось пахне тут! - сказала Гаська.

- Дуже вогке повітря, - завважив я.

- Ходім! - обізвався Семен.

Ми рушили вперед. Ішли легко по м'якому ґрунті. Могли тепер вільно розглядатися й розмовляти. Правда, не дуже вигідний космічний одяг гальмував трохи наші рухи, але ми були щасливі, що можемо тепер розрухатися, іти вперед, не зв'язані кабінами й коридором нашого корабля. Кущі ставали дедалі густіші й вищі, і перед нами станула стіна високого лісу.

- Листя як у нас на Землі, - завважив я.

- Квіти, квіти! - скрикнула Гаська й уже простягла руку по велику синю квітку.

Але Семен завчасу зупинив її:

- Не торкай нічого! Хтозна, чи ці квіти не отруйні для нашого організму. Хтозна, чи немає в них незнаних бактерій, перед якими можемо бути безборонні!

Чомусь то я похилився і враз скрикнув. Мої ногавиці були вкриті комашнею. Я почав обтріпуватися, Семен і Гаська також. Уся ця праця була нінащо. Рістню вкрили мільйони дрібних комах, які цілою лавиною повзли в різних напрямках і при цій нагоді обсіли наші одяги.

- Починаються несподіванки! - неспокійно заговорив Семен.

- Ах, що там! - легкодушно відповів я. - Краще назбираймо їх, привеземо на Землю!

- На це ще буде час!

Ми натрапили знову на кам'яно-піскову площу, що так само виділювала сильну радіацію. Обминувши її боком, де була рістня, ми пішли далі в сторону лісу.

- З цього видно, що сильна радіація не дозволяє розвиватися флорі! - завважила Гаська.

- Мене тільки цікавить, які звірята можуть у ній жити! - спитав я.

- Можемо здогадуватися, - відповів Семен. - На нашій Землі перед мільйонами років радіація була дуже сильна, і через те Земля була пуста. Згодом із спадом радіації, тобто з розкладом важких первнів, появилися мохи і малі створіння, подібні до наших муравлів. Можливо, що існували ще раніше бактерії. Згодом появилися дерева, малі, а

там і великі гади. Для людини жити було ще неможливо. При зменшенні радіації вигибали старі створіння, а появлялися нові, такі, що раніше не могли жити.

- Звідки це знаєш? - спитав я недовірливо.

- З наукових дослідів. Муравлі та інші подібні створіння досліджувано в лабораторіях, виставляючи їх на різної сили випромінювання. Виявилося, що вони надзвичайно відпорні і витримують тисячократно сильнішу радіацію, ніж людина. Кількасот разів сильнішу радіацію витримують наші плазуни: вужі, гадюки та ящірки. Ті, що вигинули, можливо, потребували також сильнішої радіації, і в слабій не могли жити. А втім, усе це ще дуже недокладно досліджене.

- Які високі дерева!

Справді, наче наші шпилькові дерева, наче пальми. Їхні пні мали кору, мережану в цікаві узорі: ромби, квадрати, малі коліщатка. У проміжках дерев росли велетенські папороті і якісь хаші.

Пройти стало вже неможливо.

- Може, ходімо в сторону ріки? - запропонувала Гаська.

- Пішли! - енергійно гукнув я.

Чомусь погано я почувався в тому новому світі, але і в моїх друзів я помітив якийсь неспокій. Ми йшли близько одне одного, наче б лякалися чогось невідомого.

- Знаєте, що мені нагадують ці дерева? Зокрема їхня кора?

- Що?

- Відбитки дерев на кам'яному й бурому вугіллі.

- Правда! - скрикнула Гаська. - І мені вони видалися знайомі!

Ми йшли швидко в сторону ріки, трохи навскіс від нашої "Сороки". Незабаром ми опинилися над берегом.

Ріка, озеро, море? Ми не знали, бо другого берега не було видно. Далеко на обрію стояла густа мряка.

Гаська сіла на прибережній камінь. Ми таки втомилися мандрівкою і враженнями. Семен раз-у-раз споглядав на апарати радіації і К7, але нічого нового не помітив.

Кільканадцять кроків від нас щось дивне бовваніло над берегом. Я підійшов до невідомого предмету. Торкнув його ногою. Це був довгастий ніби камінь, з регулярними вирізами й виступами на поверхні. До мене підійшов Семен. Ми мовчки гляділи на дивний предмет.

- А може б порушити його рукою?

- Тільки через рукавицю, - відповів Семен.

Ми підняли щось, що подобало на вивернений човен.

Виявилося, що з другого боку воно було порожнє, це була туга шкаралупа, і дуже важка.

Ми спробували її ножом.

- Тверда! - сказав Семен.

- Я знаю, що це - черепаха!

Семен похитав заперечливо головою.

- Панцерна риба! Бачив таке в музею.

Він нахилився до мене і сказав тихо, щоб не почула Гаська:

- Ми знаходимося в добі, яку в нас геологи назвали мезозойською формацією, юрою. Період великих гадів, панцерних риб і узублених птахів. Треба бути обережним!

Раптом Гаська скрикнула. Ми кинулися до неї. Дівчина вказувала рукою на ліс.

Понад деревами кружляв велетенський птах. Мав широкі крила, наче лилик, велику голову з потужним розкритим дзьобом.

- Це що?

- Птеранодон! - прошепотів Семен. - Це не птах, а літаючий гад!

Ми згуртувалися щільно і споглядали мовчки на потвору. Вона заточувала великі кола, наближаючись щораз більше до нас. Було видно, як її крила, розміщені між ногами, наче у потужного лилика, то натягалися, то звільнювалися. Її подовгасте й безхвосте тіло було цілком гладке. Довжина літаючого гада виносила не менш десяти метрів.

Гаська приспособила електронну пістоль. Ми теж узяли зброю в руки, були наготові.

- Відступаймо поволі до корабля! - скомандував Семен. - В разі нападу - стріляємо!

Ми почали наш поворот, не спускаючи з очей потвори. А вона дедалі ближче підлітала до нас, і ось уже над нашими головами! Її великі жовті очі непорушно дивляться на нас.

- Найгірше те, що мусимо одягнути шоломи! - сказав Семен. - Наближаємося до поля великої радіації!

Ми закрили шоломи, і через те важче було стежити за гадом. Та ось він зненацька спустився вниз і важко впав на землю, загородивши нам дорогу до авта. Зате ми могли краще його бачити, не мусіли йти з піднятими вгору головами.

Гад незугарно порушався по землі, він повз у наш бік. Це було велетенське неповоротке тіло, яке ледве рухалося. Мабуть, у нього ноги непридатні для ходу.

- Ми безпечні! - зрадів Семен. - Він не здожене нас, навіть якби ми йшли без поспіху.

- Хто знає! - сумнівалася Гаська. - А як потвора раптом кине́ться або почне бігти? Ні, краще втікаймо!

Усе-таки ми підійшли до гада. Він мав на плечах панцер, багато могутніший від шкури крокодила, крила були з поморщеної голої шкури, а на ногах великі пазурі. Роззявляючи пащеку, від підповзав до нас, мабуть, вважаючи нас за свої жертви. Довга лиса голова, закінчена потужною щокою-дзьобом, викликала неприємне враження.

- Яка гидота! - промовила Гаська. - А все ж це створіння. Одне з перших, мабуть.

- Такі були на землі в юрайському періоді.

- Значить, ми попали в ту саму добу на Венері. Отже, людей тут не знайдемо!

- Мабуть, ні, - відповів Семен. - За мільйони років появиться тут перша людина.

- Хіба що з Землі вишлють когось сюди, наприклад, москалів, - докинув я.

Ми залишили потвору і рушили до нашого авта. Незабаром сиділи у "Сороці".

- Ах! - з полегшенням сказала Гаська. - Тепер я щаслива, ми дома!

Ще довго ми розмовляли про гада. Як він підіймається в повітря? Живе на землі чи на деревах? Де гніздиться, чим живиться? Рибами? Птахами?

- Птахів ще нема. Мабуть, з причини великої радіації. І ще сотні тисяч років їх не буде на Венері.

- Виходить, це дуже молода планета.

- Безперечно. Вона могла, правда, народитися разом з нашою Землею, але розвивається чи старіється повільніше. Мабуть, тому, що ближче Сонця. Тому така вогкість на ній, гляньте!

Ми глипнули у вікна. Назовні було наче молоко. Ні на півметра не було нічого видно.

- Знову мряка! Цікаво, як ці створіння бачать!

- Може, їхні очі пристосовані до цього. Ультрачервоні промені?

Западала ніч, ми готовили вечерю. Були втомлені. Я думав саме лягти, коли щось важко стукнуло у вікно.

Ми кинулися. За прозорою стіною "Сороки" появилася голова потвори. Вона пробувала дзюбом пробити пластичну стіну. Гляділа на нас своїми жовтими безвиразними очима.

Гаська пригорнулася до Семена. Я погасив світло.

13

Добре, що потвора зникла, було б неприємно, якби залишилася і приглядалася до нас своїми поганючими очима.

Проте неспокій гнобив нас, а Гаська раз-у-раз споглядала на прозорі стіни корабля, чи знову поза ними не стирчить цей гидотний гад.

- І що далі? - спитала, готуючи в кухні паляниці.

- Будемо шукати на Венері К7.

- А як не знайдемо?

- То пошукаємо на інших планетах.

Гаська замовкла. А по хвилині спитала:

- Зорі, зорі! А що далі? Що за ними?

- Простір! - відповів я, бо відповідь була проста.

- Це мені нічого не каже. Який він великий? Де кінчиться?

- Га-га! - зареготався я. - Таж ми вже знаємо, що простір - це нескінченність, у математиці покладена вісімка. Ось так!

- Власне, не знаємо цього! - несподівано для мене заперечив Семен.

Почалася дискусія, в якій я був найбільш енергійним супротивником, бо інакше був би скомпрометований в очах Гаськи. А теж у своїх.

- Бачите, наша Сонячна система - одна з малих, або, може, із середніх. Таких систем велика кількість, куди б ми не глянули, і найдокладнішими апаратами не

знайти місця, де можна б сказати: ось тут кінець світу. Давніше думали, що простір – це велетенська порожнеча, обмежена ніби стінами, а в ній теж велетенська матерія з усіма сонячними системами. Питання було, що є далі, поза тими "стінами"?

– Отож-то! – докинув я.

– Старинні греки вірили, що світ кінчиться на стовпах Геракла, тобто, на Гібралтарі. А що далі – їх не цікавило. Теж не були цікаві, на чому стоять велетні, що тримають світ на своїх плечах. Але згодом люди почали думати: а що далі? І ми сьогодні задаємо те саме питання. Не маючи відповіді, вчені сказали собі: світ є нескінченний, і думайте собі, що хочете. Позбулися питання: а що далі?

Так само, не маючи змоги пояснити життя тварин, знайшли слово "інстинкт" і заспокоїлися. А це не вияснює нічого. Хочете слухати далі?

– Хочемо! – відповіла Гаська.

– Отож, тим часом нові досліді виявили, що матерія є тісно зв'язана з простором, тобто, де є матерія, там є простір. А що матерія поширюється з шаленою швидкістю, можна сказати, розсувається, розріджується постійно, отже з цим зростає простір.

– Розумію, – відповів я.

– Нічого ти не розумієш! – відрубала мені Гаська. – Як розумієш, то поясни, будь ласка, що є поза тією комбінацією матерії і простору?

– Є далі простір! – сказав я, хоч знав, що це нісенітниця.

– Бачиш, як він розуміє? – глумливо звернулася до Семена Гаська.

– Певно, що не розуміє! – підтримав її Семен. – Цього ми ще всі не розуміємо. Зважте, що ми навіть не знаємо, чи всюди матерія поширюється. Можливо, що в деяких місцях корчиться, і простір там маліє. Ми є тривимірні люди, і для нас Всесвіт є нескінченний. Але для чотиривимірних істот, якщо такі існують, світ може бути скінчений. Поза тим наш розум не може сприйняти ще багато наукових фактів, що їх можна обчислити й визначити не розумом, а математикою і фізикою.

– Ти щось розумієш? Бо я ні! – спитав я Гаську.

– Тобі й не потрібно розуміти. З цього не стане на світі ні краще, ні гірше!

– Не сперечайтесь! – кинув Семен. – Я вже кінчу. Отже, чому я згадав про греків? Бо тоді їхній ум не міг збагнути питання, що існує поза стовпами Геракла. Так само ми сьогодні не в силі зрозуміти нескінченності, вічності. З цього виходить, що проблеми простору ми не розуміємо, але наші внуки за двісті чи триста років будуть про це вчитися в середніх школах.

– Слава Богу! – з полегшенням сказав я. – А то я побоювався, що за двісті років ніхто й далі цього не розумітиме. Тепер я спокійний.

Гаська збрала посуд зі столу і, відходячи до кухні, поглянула на мене:

– Я не розумію, навіщо ти це все слухаєш. Адже і так ніякої користі не матимеш...

– Гад! Гад! – закричав я.

Це було несамовите видовище. Не один гад дивився на нас – три були при стінах, а четвертий розлігся на верху корабля і дряпав пазурами по прозорому пластику.

Семен зробив скоро кілька фотознімків і сказав:

- Краще покиньмо це місце. Воно мені не подобається.

Він пішов до командного стола, і за хвилину корабель рушив з місця.

Ми прислухувалися: жодного голосу гади не дали, спадаючи із стін. Ми подалися понад воду в напрямі сходу, принаймні, так показував наш земний компас.

Але земний компас тут був непридатний.

- Гасю, - сказав Семен. - Сядь за кермо і вдержуй висоту 500 метрів. Вперед посувайся поволі і будь обережна. Хіба не натрапимо скоро на гори.

- Нічого! - підхопила радісно Гаська. - Я стежитиму пильно в ультрателевізор. Здалеку і крізь найгустіші хмари побачу гори.

Семен засів при окремому столику за особливі апарати. Міряв, споглядав на діаграми і перевірявав їх потрібно, розраховував щось.

На мій запит, що його так цікавить, не відповів, може, затоплений у свою працю, не чув моїх слів. Я присівся до Гаськи і споглядав на краєвид. Внизу пересувалися сірі плями і зелені безформні маси. Хоч ми пливли над планетою поволі, моя цікавість не меншала. Згодом я помітив, що зелені меншає, зате поверхня Венери обростає сталевом-темними плямами, а то й бурими та чорними.

За нашими плечима заговорив Семен:

- Ми були в такому місці планети, яке відповідає нашому земному полюсові. Там температура відносно низька. Тепер же ми віддалюємось від полюса, і треба сподіватися зростання температури.

- Ах, це тому не бачимо більше зелені! - догадалася Гаська. - Занадто гаряче для рістні.

Семен сів при кермовому столі, а Гаська перейшла до помірів. Одночасно наша "Сорока" обнизила лет до яких сто метрів над поверхнею планети.

- 100 градусів Цельсія! - зголосила Гаська. - Вогкість: зеро!

- Зрозуміло! - пояснив Семен. - Бачите, хмари піднялися дуже високо, бо тут не може втриматися вода. Уся скипить і випарує.

- 120 градусів!

Поверхню планети й обрій було видно дуже виразно голим оком. Ми дивилися крізь вікна "Сороки".

- 150 градусів!

- Так, - поволі промовив Семен. - А нам ще далеко до екватора. Приспішимо лет.

"Сорока" піднялася рвучко вгору, і за хвилину ми пливли у хмарах. Півгодини пізніше опускалися вниз.

- 200! - зголошувала Гаська температуру.

- Далі не полетимо, обнизимось тут, - вирішив Семен. - А то ще, чого доброго, попадемо в райони й температури, які стоплять нам нашу "Сороку". І нас!

- Дякую! - відповів я. - Вигляди не надто принагідні.

Внутрі "Сороки" ізоляція діяла справно, і ми не відчували ніякої зміни температури. Але внизу?!

Ми наближалися до поверхні планети. Ніякого життя, тільки суворі чорні скелі.

Апарат викривання К7 почав діяти. Стрілка майнула вправо, під нами були, мабуть, великі поклади К7.

Ми пильно слідували за новим явищем. Поміж скелями блистіли малі озерця.

- Мабуть, стоплений метал, - сказав Семен. - Зроби аналіз, Гасю!

Спектри виявили, що внизу були стоплені метали в аліажі з ртуттю.

- Алюміній, манган, ртуть, оливо!

- Я так і думав. Стоплені легкі метали! Тут ніякого життя не може бути.

- Не може, - притакнув я, з'ясувавши собі, що за мить я спопелів би.

- Прив'яжіться!

Семен швидким рухом повернув "Сороку" вгору, і ми щораз скоріше помчали у простори.

- Нічого нам тут шукати ні знайти, - пояснив Семен. - До К7 ніяк дістатися не зможемо, тож нема чого гаяти час.

Крутим облетом ми вийшли поза Венеру і помчали у простори. Планета маліла з хвилини на хвилину, і ми мчали у чорну нескінченність...

- Ні-ні-ні-ні-ні!

Ми всі схопилися: це ж нас хтось кликав, а цей хтось міг бути тільки дядько Павло.

- Небезпека! Небезпека! Стежте Землю! За вами погоня!

Дядько остерігав шифром, але, побоюючись, що його вістку ворог відкриє, скоро вмовк.

Земля була далека, зайва, і не відзначалася нічим від мільйонів яскравих зір безмежного неба, що чорніло з усіх сторін. Одна Венера променіла білим кружком у лівому вікні "Сороки". Проте Семен негайно знайшов нашу рідну планету. Сидів, заглиблений у стрілки, в шипіння й цокання апаратів, а ми мовчали, щоб не заважати. Він же найкраще визнавався у великій кількості гудзиків, стрілок і світелець та різних складних пристроїв.

Наш космічний корабель мчав незримим шляхом у безвісті. Не було поки що ніякої потреби сидіти за командним столом. Тільки час від часу ми, тобто Гаська і я, уже із звички споглядали на інформативні діаграми, що вказували нам силу випромінювання Сонця, радіацію простору, в якому ми перебували, напрямні й силу гравітації та інше.

- За нами женеться ракета! - схвильовано заговорив Семен. - Автоматична ракета!

- Могила! - прошепотів я.

Гаська не звернула уваги на це слово. Може, і не зрозуміла його важливості у нашій ситуації.

А Семен мовив далі:

- Ми летимо вбік від Землі, а ракета нагинає свою трасу лету докладно за нашим положенням.

- Тож приспішімо ходу! - вигукнув я.

- Збільшити швидкість до найвищого ступеня! - наказав Семен.

Ми обоє кинулися до командного стола.

З затаєними віддыхами ми слідували за словами Семена. А він час від часу

звітував:

- Ракета збільшила швидкість!
- Курс ракети скерований на "Сороку"!
- Включити максимальну швидкість? - спитав я.
- Так, максимальну!

По хвилині Семен підвівся. З руками в кишенях пройшов кілька кроків кабіною, повернувся до нас і сказав:

- Ракета летить швидше!

Під Гаською заломилися ноги, і вона присіла на ліжку.

- Будемо міняти напрям, летітимемо щораз то в інший бік. Або, може, просто втікати від ракети у простір! - міркував неначе сам до себе Семен.

Я мовчав, нічого путнього не зринуло в моїй голові.

- Може, зістрілити її? - піддала Гаська.

Семен підсміхнувся і глянув любо на неї.

- Зрозуміло, що будемо боротися! Але тепер вона ще задалеко, щоб ужити нашу зброю. Треба пождати, аж наблизиться на потрібну віддаль. Є ще інша можливість, що при гнучких поворотах нашого лету виснажаться напрямні апарати ракети. Тоді вона загубиться в просторах. Такий випадок можливий, але мало правдоподібний.

- І що ж нам тепер робити? - спитала Гаська.

- Ходімо спати! - пожвавив Семен. - Мусимо бути відпочиті, готові до боротьби!

Я не міг заснути. Дивні думки снувалися мені по голові. Пригадалася наша розмова про матерію і нематерію, десь читав я і про контраматерію. Радіація, матерія, електрони, атоми... І матерія, власне, може й не існує. Нема ні "Сороки", ні проклятої ракети, що забирає нам спокій. Не розумію природи. Бо, може, я не я, і моє ліжко не ліжко, а сконденсована енергія, на якій я лежу? А, може, цього ліжка нема? Хто знає, де правда, і чи правда існує? З газет знаю, що пропагандою можна вмовити всяку нісенітницю. І хоч я лежу на ліжку, можу повірити, що його нема.

Я перевірів, доторкнувшись простирала. Простирало було, воно існувало. Опісля я перевірів ліжко. Теж було. Я, певне, здичавів. А вони спали.

14

- Я прискорюю лет! Включаю позапланетарні мотори! - сказав Семен дивно поважним голосом. - Забезпечіть себе поясами.

Гаська поцокала магнетичними черевиками й сіла у крісло. Я захопив ще електронний бінокль і теж подався на своє місце.

- Ми вилітаємо тепер понад нашу Сонячну систему!

- О! - сказав я.

Власне, яка різниця? Кілька мільйонів кілометрів сюди чи туди в нескінченному Всесвіті не має ніякого значення. А може? Я спитав Семена, що далі та що нас чекає.

- Цього я й сам не знаю, і тому хвилююся! - відповів Семен.

Я приклав до очей електронний бінокль і глянув крізь вікно. Аж здригнувся. Небо міняло постійно кольори. З яскраво-червоного ставало зелене, жовте, то знову заливалося пурпуром. Зорі миготіли в дивному кольоровому сяйві, а наше далеке вже Сонце величини горішка світило малахітовою зеленню.

На мій оклик Гаська й Семен заклали теж електронні окуляри. А Всесвіт мінявся, як у калейдоскопі, появлялися кольорові світляні ромби, трикутники, що взаємно себе перетинали, входили одні в одні, міняли свої фігури і констеляції. Гаська аж скрикнула з захоплення.

- Не знаю, як пояснити це явище! - заговорив Семен. - Може, це електронні бурі, може, новий світ...

- Яка швидкість?

- Три чверті докладно.

Це означало, що ми мчимо із швидкістю, рівною трьом чвертим швидкості світла. Проте ми мали враження, що стоїмо на місці. Далекі зоряні констеляції пересувалися дуже поволі, цілком непомітно для наших очей. Але на зорі ми не звертали уваги. Нас захоплювала містерія Всесвіту, холодні вогні фігур і нескінченна далеч, що далі ще грала вогнями.

Часом находив на нас страх. Пригадалися слова дядька, коли давав нам вказівки перед нашою виправою: "Коли увійдете у Всесвіт, будьте обережні. Я не хочу вас лякати, але ні на мить не забувайте, що ви у Всесвіті".

Ми опинилися безмежно далеко від усього, що тепле, що носить у собі відоме нам життя. Увійшли в безмежність, а в ній ми втратили орієнтацію і почуття певності, просто сказати б, втратили ґрунт під ногами. Поза нашою "Сорокою" реальність не існувала для нас: те, що ми бачили, це - вихри в безмежній теміні, це пропасть і апокаліптичні з'яви, це... просто нема в людській мові слів, щоб описати Всесвіт.

А він, здавалося нам, живе не монолітом, а окремими частинами, як ось наша Земля з людьми, тваринами і флорою. Земля сама собою живе своїм життям, а те, що поза нею, має теж своє, але яке ж відмінне існування!

Знічев'я світляні фігури зникли, і ми опинилися в темноті. Я захихотав, дарма що сміх був тут не до речі, але і Гаська, і Семен усміхалися. Безгомінно діяли наші мотори К7, наставлені вже на простори, що лежать поза сонячними системами.

- А як тут з часом? - неспокійно запитала Гаська.

Семен саме вимірював нашу віддаль від ворожої ракети.

- Наближається до нас! - заговорив з турботою.

На цю тему ми завели нараду. Кожний висловлював свої думки й побоювання. Як нам утекти від ракети? Можемо прийняти бій, але хтозна, яку зброю має ракета?

Ми дійшли до таких висновків:

1. Коли москалі вислали в погоню за нами тільки одну ракету, а не цілу групу, можна думати, що пішли на цей ризик тільки тому, що вона є новим винаходом, новою зброєю, і є єдиною, яку Москва могла вжити. А це означає, що можуть у ній трапитися всякі несподіванки на нашу користь. Наприклад, перестануть діяти деякі апарати,

ракета може вибухнути тощо.

2. Все-таки ми приймаємо оборонну тактику, тобто втечу, а бій приймемо в остаточній ситуації. Такий бій може відбутися на близьку віддаль, у розумінні просторів Усесвіту. Отже не далше сто тисяч кілометрів.

3. Нашу швидкість збільшимо, але не будемо ризикувати швидкістю світла.

І тут Семен відповів на попередній запит Гаськи:

- Питаєш мене, Гасю, що є в наших умовах з часом? Цього ніхто не знає, і ми могли б цю справу перевірити, якби не те, що наше завдання - знайти К7, а не досліджувати різні теорії вчених на планеті, що зветься Землею.

З дальшої розмови ми довідалися, що, згідно з цими теоріями й гіпотезами, при швидкостях світла час не існує взагалі. Наприклад, вибух, який заіснував би в просторі, висилає проміння світла. Ми тоді його бачимо. Був вибух і погас. Але, якби ми порушались теж із швидкістю світла, тоді ми бачили б цей вибух вічно, хоч насправді він існував тільки уламок секунди.

- З цього виходить, що коли летимо із швидкістю, близькою до швидкості світла, наприклад, годину, - заговорив я, - то цей час насправді може бути неіснуючий. Він може виносити дві чи скільки там секунди.

- О, так, - підтвердив Семен. - Нам годі визначити його справжню вартість, бо для одного дослідника це година, для іншого, як кажеш, дві секунди, а для третього тисяча років. Я вже згадував вам про це.

- Не розумію, - призналася Гаська.

- Теорія Ейнштейна ще досі не перевірена в усіх подробицях. Теж і нові, молодші досліді невідомі нам у практиці: фальшиві вони, чи правильні. Проте може бути й таке, що коли мчати із швидкістю, близькою чи рівною швидкості світла, то рік у просторах може означати на Землі кілька століть. Або простіше: уявіть собі, що з Землі вислали ракету у простори, і вона порушається з "присвітляною швидкістю". Тоді час, міряний на ракеті годинниками, пливе поволіше. Коли б на ракеті летіла дівчина, а на Землі залишився її коханий, вона змірила б годинником, що летить два місяці, і час їй вертатися до свого хлопця. Але, прибувши на Землю, вона побачила б, що там різні речі змінилися, а її коханий помер тому сто років, переживши вісімдесятку.

- Що ти верзеш? - наче б ображено заговорила Гаська. - Ми не такі наївні! І твої жарти тут цілком не на місці!

- Я не жартую! Я розповідаю вам тільки неперевірену теорію. Інша справа, що час на годиннику не є той самий, що час живої істоти, або, як його звуть, час біологічний. Час життя організму є незалежний від того, чи людина порушається із швидкістю світла, чи лежить на канапі в Києві чи у Львові. Бо тут важать процеси старіння в комірках організму. Отже ми не знаємо, що буде діятися з організмом, коли він приймає швидкість світла. Що станеться з молекулами, з атомами, а далі з діянням людських органів і з психічними, нервовими й іншими системами.

- З цього висновок, що ми за місяць-два такої подорожі ризикуємо повернутися на Землю старими людьми?

Семен розклав руки:

- Рискуємо!

- Скільки днів ми вже поза нашою планетарною системою? - з тривогою спитала Гаська.

Я глянув на неї: її уста були затиснуті, наче б переживала страшну трагедію.

- Три дні, а, згідно з теорією, це три земних роки, - відповів я.

Семен мовчав.

Тоді Гаська підійшла до дзеркала і почала пильно розглядати своє обличчя.

- Теорія недоказана! - докинув Семен.

Аналіз Гасьчиного обличчя дав заспокійливий вислід. Дівчина спокійніше заговорила:

- Мабуть, усе це байки. Я не бачу на собі ніяких змін!

- А ми? - кинув я.

Гаська глянула на Семена, опісля на мене.

- Не змінилися. Теорія фальшива!

Проте в наступних днях вона більше часу витрачала при дзеркалі, шукаючи, мабуть, за першими зморшками - ознаками теорії Ейнштейна.

Чергуючись, ми перевіряли положення московської ракети. 5-го червня я записав, що вона перейшла межі нашої Сонячної системи.

Але що таке дата? Вона дійсна не тут, а на Землі. Я пишу щоденник, проте мої календарні дати устійнюю за годинником і щоденними записами бортової книги. Це не так просто, бо тут нема ні дня ні ночі.

Починає бути скучно. Для розваги кожного ранку одягаю магнетичні черевики і бігаю по стінах і стелі нашої "Сороки". Це моя руханка. Семен просить тільки, щоб я не порозбивав тендітних апаратів. Два дні пізніше почали цю руханку Гаська й Семен. Ловимо одне одного на стелі, плигаємо і звисаємо в нашій безтяжкості в різних позах, набираємо справності вдержати доземний напрям тіла, хапаючи за вистаючі предмети, або відштовхуючися легко від стін чи стелі.

Вечорами часто розмовляємо про теорію Ейнштейна. Одного календарно-земного вечора Гаська довго мовчала, а опісля заговорила:

- Я читала колись легенди індіанських тубільців Гватемали. Не пам'ятаю цілої історії, але пригадую собі початок одного з тих переказів. Він починається так: "Був у давнизни один день, який тривав багато століть". Які таємниці криються у старих народних переказах! Чи не є вони забутими останками далеких історичних подій, або натяками на давні культури та знання, що не дотривали до наших часів і лягли під ударами таємничих катастроф? Чи хтось невідомий переказав нам у старих легендах велике знання минулого? Те знання, до якого ми сьогодні доходимо, але іншими шляхами? Античні греки дійшли до правди існування атомів не математичними рахунками і не шляхом фізичних і хемічних дослідів, а чистим розумуванням. А може, знання старинних греків - це тільки відгомін невідомих нам подій і знань?

Семен присвячував багато часу помірам галактики. Він наводив на папір мапу

деяких частин зоряного неба і зміни, які на ньому заходили, коли ми міняли наше положення у просторі. Коли Сонце змаліло до зорі першого ступеня, ми опинилися у проваллі Всесвіту. Згодом годі було розпізнати наше Сонце. Довкола стояла безмежна порожнеча, і до інших сонць було так далеко, що людський ум не міг тих віддалів зрозуміти. Ми оперували цифрами, цілком чужими нам і нашій уяві: сотнями світляних років. У таких масштабах які ж мізерні виглядали проблеми нашої Землі! А все ж на цій загубленій у космосі порошинці існували війни і несправедливість, і будуть існувати, поки людська сила не зітре з обличчя землі Московську імперію.

Ми почувалися гордими, що тією силою могла бути збігом дивних обставин тільки Україна, а зокрема ми, яких доля вибрала для цієї мети. Так отже Україна стала питанням не тільки українським, як це було перед сто роками, і не вселюдським, як п'ятдесят років тому, а справді питанням космічним!

Часами, у тиші так званої ночі, тобто нашого спочинку, ми вслухувалися у ледве чутні пошуми, що доходили ззовні. Це "Сорока" попадала на шлях мікроскопічних метеорів, які вдарили в її поверхню. На щастя, досі ми не стрінули ні одного великого ні малого небесного тіла, що блукають просторами. Воно могло б пробити спіни нашого космічного корабля та знищити нас за уламок секунди. Але, як запевнив нас Семен, такий випадок міг би трапитися за мільйони років подорожі по Всесвіту. Такі астероїди велика рідкість у безмежному просторі, як рідкістю є сонячні системи і їх планети.

А ворог наближався до нас дедалі ближче і ближче, ми могли його бачити вже електронним телескопом.

- Доведеться вступити в бій! - рішуче промовив Семен. - Вжиємо ту саму зброю, що останнім разом. Вона випробувана.

Але вже другого дня справи ускладнилися. Гаська відкрила на радарі невідому масу перед нами. Вона була відносно далеко, і годі було устійнити, що це таке. Тож ми напереміну стежили тепер за московською ракетою позаду і за незнаною масою попереду.

До зустрічі з ракетою ми мали ще чимало часу, але таємничий предмет цікавив Семена неспівмірно більше. Він просто не відступав від приладів, якими хотів розпізнати, ворог це чи щось інше.

Уже другого дня Семен знав, що це є велетенське небесне тіло, яке порушається в тому самому напрямі, що й ми, тільки з дуже малою швидкістю. Можна було передбачити, що за три дні ми зустрінемося з цим велетенським астероїдом.

Згодом ми могли приглядатися йому на екрані телевізійного апарату. Небесне тіло було темне і мало нерегулярну довгасту форму та оберталося поволі довкола своєї осі. Це було загублене тіло, що перед мільйонами років відірвалося від своєї сонячної системи, може, з причини якогось космічного катаклізму, а може, викинене своїм сонцем, не ввійшло в його орбіту. Тепер мчало воно у безвісті, темне і мертве, самотня маса матерії в безмежних, вічних просторах Усесвіту.

За кілька днів ми наблизилися до блукаючої зорі так, що мусіли зменшити нашу швидкість і достосуватися до її швидкості. Так ми могли летіти біля неї, дослідити її, а

може й осісти на ній, якщо б знайшли місце причалу.

Одночасно зросла небезпека від ракети. Вона не сповільнила своєї швидкості, а тим самим наближався день бойової розправи з ворогом. Ми мали зброю, але чи ракета не має відпорних і оборонних засобів проти нас? Може, тонкий струм світла не вразить її смертельно?

Цього ми не знали, і тому мусіли придумати способи оборонити себе у випадку непридатності нашої зброї. Порятунком могла б стати блукаюча планета, на якій ми могли б сховатися, як це було на Місяці.

Найгірше було те, що ми ніяк не могли передбачити, коли наступить зустріч з ракетою. Ми обрахували потрібний нам день згідно з земним часом, але в обрахунках натрапляли на відхилення. Семен хвилювався, а то й лютував, так що ми й не говорили до нього. Врешті він підвівся від своїх розрахунків:

– Чужий світ, в якому знаходимось, не дозволяє орієнтуватися в майбутньому. Ми звикли, що час на Землі йде від минулого по-через теперішнє до майбутнього. Тут усе інакше. Як би вам пояснити? Тут час не йде у знаному нам напрямі, а якось інакше, навскіс чи вбік.

Він зрезигновано махнув рукою.

– Цього і словами не можна вяснити. Мішається дійсне з недійсним, минуле з майбутнім. Дійсність і сон розділені на Землі. А тут вони нерозгадно помішані. Нема для нас розв'язки!

15

Кожний з нас кілька разів денно споглядав на екран телелюнетного бачення. Триклята московська ракета поволі, але постійно наближалася до нас.

Ми мали дві можливості: ждати, аж ракета наблизиться на таку віддаль, яка дала б нам можливість обстрілу, або самому прискіпити реченець бою, зменшуючи швидкість нашого льоту. Семен не міг рішитися, маючи, мабуть, якісь причини, що їх затаював від нас. Врешті й не диво, на ньому спочивала відповідальність не тільки за наше життя, але і за успіх нашої виправи в космос. Наша невдача була б історичною катастрофою України, від нас залежала доля мільйонів земляків, що жили на нашій далекій тепер планеті, та, що більше, може, й майбутнє багатьох поколінь українського народу.

Врешті одного ранку Семен сів при екрані й почав докладні поміри й обчислення. Ми поводитися тихо, а коли мені вихопилося голосніше слово, Гаська прикладала палець до уст, щоб я мовчав.

Врешті Семен підвівся:

– Починаємо, друзі! Ракета наблизилася і є в межах діяння нашої рушниці.

Ці слова були для нас визволенням з нервової напруги останніх днів. Гаська стрибала з радості, і мені мало що бракувало, щоб я вхопив у рамена їх обоє.

Нарешті! Рішається!

І я, здержуючи радість, промовив штучно поважним голосом:

- Бути або не бути! Запам'ятайте собі, друзі, це слова, що їх сказав Панько в найвідповідальнішій хвилині свого життя!

- Панько завжди думає, що ми дурні! - заговорила Гаська, звертаючися до Семена.

- Що? - спитав Семен, який і не слухав того, що я сказав, затоплений у своїх роздумуваннях.

- А то чому? - спитав я.

- Тому що "бути, чи не бути" відомі слова Данте! - відповіла Гаська.

Тепер я попав у лютю.

- А ти думаєш, що я дурний?! Це сказав не Данте, а Шекспір, і то ще за свого життя!

Гаська захихотіла з радості. Лукава дівчина! Я запізно похопився і дав себе вивести в поле. Але прийде і на неї час!

- Тепер слухайте уважно! - не помічаючи нашої любої розмови, заговорив Семен. - Ти, Гасю, стеж пильно за скорістю ворога. Що п'ять хвилин подавай мені віддаль від ракети в тисячах кілометрів. А ти, Паньку, бери рушницю і на мій наказ починай обстріл. Починаємо!

За хвилину Гаська подала:

- 325!

Це означало, що ракета віддалена від нас на 325 000 кілометрів. Я сидів при задній стіні, біля екрану, з рушницею в руках. Стрілятиму сконцентрованим струмом світла. Зброя, що не заводить! А коли йдеться про ракету, то мікроскопічно малий струм стопить її поволуку і спричинить вибух атомового набою. І кінець!

Я прицілювся за допомогою помірових апаратів і ждав.

- Готов?

- Готов!

- Стріл!

Я натиснув язичок рушниці. Семен глядів пильно на ракету крізь телескоп.

- Ще раз!

За хвилину Семен схвильовано наказав:

- Постійний обстріл!

Це означало, що маю пустити у ворога безпереривний струм світла.

Семен мовчав, стежачи за ракетою.

- 298! - зголосила Гаська.

Семен відхилився від апаратів.

- Залишм це. Ракета має охоронні засоби проти нашої зброї...

Збентежені, ми стояли тепер у гурті, близько одне одного, наче б таким способом хотіли відвернути небезпеку.

- Поодинокі постріли, - пояснював Семен, - викликали спалах і світляний ореол довкола вістря ракети. Це вже було для мене несподіванкою і зродило в мені підозру, що наш промінь світла розпорошується при зударі з ракетою. А опісля, коли ти безперебійно натиснув язичок, ореол не зникав так довго, поки ти стріляв. Отже, наша

зброя не має успіху.

- Що ж робити? - спитала тривожним голосом Гаська.

Семен розвів руками.

- Поки що приспішимо наш лет! - відповів і скорими кроками подався до командного стола.

Ми поспішили на свої місця, щоб прив'язатися до крісел. Незабаром ми відчули приспішення лету, я закрив очі. Що далі?

- А може б ми залетіли на зад ракети?

Це сказала Гаська.

Хвилина - і мені наче б прояснилося в голові.

У той момент Семен схопився з місця.

- Славно, Гасю! - скрикнув радісно і вхопив її в обійми.

- Пождіть, пождіть! - залепетав я і підбіг до них. - Це знаменита думка!

Тепер ми почали нараду.

Ми помітили, що ракета не повторює наших рухів негайно, вона потребує деякого часу, щоб докладно летіти за нами. Виходить, що при скорій зміні нашого напрямку вона може згубити нас. Ми могли б, наприклад, зупинитися на одному місці і, допустивши її на близьку віддаль, скоро пересунутися вбік. Що значить - на близьку віддаль? Скажімо, приблизно 10 000 кілометрів. Тоді ракета помчить далі в космічні простори і пропаде в них навіки. Іншу думку обстоював Семен.

- А якби ми раптом зробили круговорот! Тоді б ми знайшлися позаду ракети і могли б її знищити світляною рушницею. Можливо, що вона має свій охоронний щит проти проміння тільки спереду чи з боків. З-заду є отвори для виходу газів, і там, мабуть, годі охоронитися від проміння.

Ми міркували далі. Врешті дійшли до висновку, що друга думка краща. Бо, може, ракета таки має якісь можливості слідкувати скоро за нашим рухом, може, навіть втративши нас на момент, знайде нас пізніше. А в другому випадку ми таки вступаємо в бій і маємо можливості знищити її раз на завжди.

- Коли ми рішилися, - закінчив Семен, - то починаймо таки зараз! Я зроблю нашою "Сорокою" коло, якого промір буде великий, більш-менш сто тисяч кілометрів. Іде про те, щоб ми видержали такий закрут, тобто натиск відосередньої сили, яка при нашій швидкості буде надзвичайно велика. Усі прикріпимося до наших крісел, а якби хтось почувався дуже погано, вмлївав тощо, хай старається за всяку ціну потиснути гудзик, що на поруччі крісла. Тоді я, якщо матиму силу, трохи випростую напрям лету.

- Як буде, так буде! - докинув я.

- Це вже ні Данте, ні Шекспір, а Панько! - злобно додала Гаська.

Я промовчав нападсть, не час тепер на суперечки. Ми скоро прикріпилися поясами, зайняли вигідні позиції, я ще раз кинув погляд в сторону ворога.

- Готові?

- Готові!

Семен наставив кермо на повне коло. Я почув раптом сильний натиск дозаду, бо

наші крісла ми наставили в напрямі зміненого лету. Натиск був такий сильний, що я не міг навіть звернути трохи голови, щоб поглянути, що діється з Гаською. Страшний безвлад обгорнув мене, я хотів сказати Семенові, що все гаразд, але не в силі був рушити губами. Стало важко віддихати. Здавалося мені, що на момент я втратив свідомість. Витримати, витримати! В голові шуміло, хвилинами я не бачив нічого, раз тільки дійшли до мене з мікрофону слова Семена:

- Зберіть усі сили, не піддавайтеся! Половина дороги за нами!

Пізніше я чув ще раз голос Семена, але не міг зрозуміти його слів. Щораз частіше попадав у безтяму і прокидався, час від часу чув сильне биття серця і знову западав у півсвідомість.

Врешті отямився, несподівано ожив, рушив головою, згодом рукою. Глянув в бік Семена й побачив, що він саме звільняється з крісла. Я зробив те саме. Коли піднявся, ноги вгиналися піді мною, але це було ніщо, порівнюючи з попереднім станом. Я підійшов до Гаськи і звільнив її з крісла. Вона глянула на мене непритомними очима. Я злякався. Білки були налиті кров'ю.

- Наша спроба вдалася, - заговорив Семен, - ракета перед нами. Тепер, Паньку, бери рушницю - і до діла! Поспішай!

Голим оком ми не могли бачити ракети, на це віддаль була завелика. Але на екрані ракета чітко видніла перед нами.

- Починаємо!

Я прицілювався, все інше прийшло в шаленому темпі. Ледве я натиснув на язичок рушниці, як на екрані появився яскравий блиск і погас.

- Слава! - закричав Семен. - Кінець!

Ми попали в нестямну радість: обіймалися, цілувалися, стрибали.

Та ось я споважнів:

- А що, як кусні ракети потрапили чи потраплять у нас?

- Не журися! - засміявся Семен. - Вибух атомового набою розпилив усю ракету на мікроскопічно малі порошинки. Тут нема для нас небезпеки.

Тепер ми спочивали. Гаська готовила обід, ми безжурно розповідали жарти, розважалися.

- А куди ми летимо? - поставив я несподівано важке питання.

Але Семен засміявся. Ще трохи, і він перевірить напрям і швидкість. Найважливіше, що ми позбулися ворога!

Не зважаючи на радість перемоги, ми турбувалися здоров'ям Гаськи. Вона ледве трималася на ногах, і було ясно, що цю пригоду вона відлежить кілька днів. Тож ми поклали її в ліжку і сиділи біля неї, розважаючи її дотепами.

- У тебе гарні очі стали! - жартував я з її перекириваних білків.

- Твої ще кращі! - відповіла й подала мені дзеркало.

Я глянув і остовпів. Мої очі справді виглядали ще гірше, як її. Крім цього, під очима в мене були великі синяки. Проте я почувався бадьоро, й усі ми були повні надій.

- Погляньте, де є мандрівна планета. Ми цілком забули про неї! - пригадала нам

Гаська.

Семен підійшов до радарного екрану.

- Наш бойовий маневр віддалив нас від неї. Але тепер наближаємося знову, і було б доцільно перевірити, що воно таке.

По хвилині праці промовив:

- Завтра ми зустрінемось з нею. Побачимо, чи зможемо на ній осісти.

Другого дня ми всі вдивлялися в екран. Вже здалеку було видно нерівну, з горами й долинами поверхню цього невідомого небесного тіла. Ніякі хмари ні мряки не заслоняли нам виду. Проте подробиць поверхні ми не могли побачити, бо довкола царила темінь, тільки легко освітлена зорями. Не було ні тіні, ні світел, і тому поверхня мандрівного тіла виглядала пласкішою, як, певно, була насправді. А втім, наш зір привик уже до того космічного освітлення, що подобалося на наш глибокий сутінок.

Семен зменшив швидкість "Сороки", щоб наблизити її звільна до Бурлаки, як ми назвали цю невідому появу. Після полудня ми летіли вже над нею й шукали dogodного місця для осідки.

- Ось тут! - зауважила Гаська. - Бачите? На цій гладкій рівнині можемо осісти.

- Справді dogodне місце, - сказав я, і Семен погодився.

"Сорока" обнизилася поволі, і під вечір ми осіли на твердому ґрунті.

- Усе гаразд! - обізвався Семен. - До завтра будемо відпочивати, а після сніданку рушимо в терен. Усі спати!

Коли я засинав, раптом обізвалася Гаська:

- Знаєте, панове, новину? Показник К7 вказує на число 150!

- Неможливо! - схопився Семен і побіг до апарату. - Справді, ми осіли, мабуть, на чистому К7!

16

Ми вийшли з "Сороки", обережно ступаючи вперед. Наші ogrівані простірні одяги не дозволяли нам відчувати холод, хоч довкола нас, згідно з даними, що їх перевірила Гаська, панувала температура космосу - біля 250 градусів Цельсія понижче зера. Атмосфери не було тут ніякої, повна порожнеча. Семен бажав довідатися, чи десь у глибоких проколинах не залишилися останки газів, що, може, перед мільйонами років були атмосферою.

У сутінку не можна було бачити докладно, як далеко від нас підносилися вгору пошматовані скелі. Тільки за допомогою сильних рефлекторів ми розпізнавали жовту землю і сіре каміння, що сумно стирчало з холодній порожнечі мертвого небесного тіла.

Мабуть, Бурлака мав більш-менш таку саму величину, як наша Земля, бо ми порушались нормально, тобто тягар нашого тіла не був ні більший, ні менший, як на Землі. Ми йшли обережно, готові на всякі несподіванки, а Семен уважливо досліджував радіацію К7. Він розглядав пильно проби скель та ствердив, що це цілком невідомі

мінерали. Але кожний з них виявляв великий відсоток К7.

Недалеко від "Сороки" детектори виявили майже стовідсотковий К7.

- Це просто неоцінений скарб для нас! - радів Семен. - Заберемо з собою все, що зможе вмістити "Сорока".

І ми почали працювати. Ломами й лопатами згортали каміння, наповнювали ними пластикові міхи й носили до магазинів на "Сороці". Утруднювали нам працю наші одяги, але на це не було ради.

У перервах ми познайомлювалися з вислідами розшуків і аналізів, які виконувала Гаська. І так ми довідалися, що Бурлака не має магнетичного поля, подібно як наш Місяць, що склад хемічний його поверхні не відбігає багато від складу Землі, тільки відсоток важких мінералів є вищий, як у нас. Радіації, шкідливої для людини, тут не було зовсім.

- Ідилічне життя! - засміявся Семен. - Якби тільки було повітря і трохи тепліше!

- О, багато дечого потрібно! А вода, а рослини, звірята, життя взагалі? Тут же повна пустеля.

Та тепер ми не мали часу на розмови. Семен підганяв нас у роботі.

- Скоріше, скоріше! Ми знайшли К7, і тепер наше завдання простіше: якнайскоріше повернутися на Землю, до дядька!

- До дядька... - повторила Гаська і раптом захлинулася сльозами. - Бідні мої батьки, що вони думають про мене! Моя мама, мій тато... - І решта слів потонула в голосному хлипанні.

Ми розважали Гаську як могли, але її настрій передався і нам. Під переможним враженням нових світів, під впливом небезпек ми не мали змоги поговорити навіть про наших близьких, що там, на Землі. Тільки час від часу промайнула тужлива думка про них і згасала в постійній сторожкості, провірках і праці при апаратах.

Так і тепер Гаська не могла довго розчулюватися споминами й тугою. Ми наповнили "Сороку" по береги сирівцями для продукції К7 і були вільні. Проте нас ждали інші важливі праці. Семен вимагав перевірити Бурлаку, і ми готовилися до мандрівки в непевне.

Перш за все ми прослідкували рівнину, на якій осіла "Сорока". Ця рівнина мала вигляд зрізаного верха гори і була неприродно рівна. Ми пройшли тільки її невелику частину, але скрізь її береги спадали стрімко у пропасні глибини. Що було там, унизу - ми не могли перевірити.

- Треба буде підлетіти туди "Сорокою" і спуститися вниз! - міркував Семен.

Посуваючися вглиб рівнини, ми помітили наче б дорогу, викуту в камені, що йшла прямою лінією кудись у темінь... Після двогодинного маршу ми побачили у світлі рефлекторів виступи терену, які мали дивно регулярні форми.

- Ідемо туди! - скомандував Семен.

- А може, там хтось є? - непевно спитала Гаська.

Мені теж було не по нутру йти в темне невідоме.

А може, є тут якісь страшні й небезпечні істоти, що не потребують до життя ні

повітря, ні тепла? Хто це може знати? Я приспособив на всякий випадок електронну пістоль. Глянув на Гаську. Вона робила те саме. Тільки Семен ішов уперед і освітлював рефлектором околицю.

Годину пізніше ми входили в ледь помітні руїни міста. Це не були руїни в нашому розумінні – поламаних, покинутих мурів. Перед нами стирчали останки металевих споруд, інші лежали на землі, повикручені в дивовижні форми.

– Наче б якась катастрофа знищила будинки, – промовив Семен.

Він підняв предмет, що мав форму куба й досі не втратив своєї прецизно-гладкої поверхні.

– Предмет, зроблений інтелекгентним створінням!

Ми опинилися серед останків невідомих спопелілих виробів.

– Гаську, перевір вік цього попелу!

Гаська приклала до попелу апарат для pomірів радіоактивності вуглецю.

– Органічна речовина, – прошепотіла. – Три мільйони років.

Ми збилися в гурт. Справді, стрілка показувала три мільйони років!

Семен глянув на нас:

– Ми на сліді останків культури, яка загинула. Три мільйони років! А люди на Землі існують хіба не довше, як сто тисяч років!

– Чому загинула? З яких причин? Хто творив її?

Ці питання залишалися без відповіді.

– Що ж, можемо тільки відповісти кожний згідно із своєю уявою, – сказав Семен.

– Може, якась космічна катастрофа! – промовила Гаська.

– Атомової війни! – додав я.

Ми снували наші здогади. Певне було тільки одне: що Бурлака був колись планетою невідомого сонця. На ній появилoся життя і розвивалося за непорушними законами універсального Всесвіту. І ось з невідомих причин Бурлака відірвався від своєї сонячної системи й помчав у нескінченність. Може, це сталося через могутню силу прадавньої цивілізації, якусь невдачу у велетенському експерименті, що захитала відвічною рівновагою і вирвала Бурлаку з його орбіти?

За три мільйони років, у змінених умовах Бурлака втратив свою атмосферу і мчав тепер у безвість позбавлений сонячного тепла. Мчатиме так у безконечність, якщо світ справді такий нескінченний, як наш мізерний розум собі уявляє.

Нам не було чого далі розчовпувати причин катастрофи. Ми пішли, шукаючи останків прадавнього життя. Але три мільйони років і сама катастрофа знищили те, що було органічне. Живі істоти могли згоріти, розпилитися у просторах, розкластися під порожнечою, а їхні сліди розвіяли прадавні бурі, катастрофи й інші несамовиті сили природи.

Проте ми шукали. Натрапляли на дивні конструкції чи їх останки, які вказували, що будинки, оселі мали нерегулярні форми й виявляли дивні архітектурні стилі й смаки. Знайшли ще велетенські споруди у виді металевих лійок, наставлених до неба, але ніяких більше подробиць, які вказували б, для чого вони могли служити. Ми

вирішили припинити дальші розшуки на цій рівнині й пошукати інших осідків дивних істот минулого.

"Сорока" пливла низько понад землею. Ми бачили штучні зміни в конфігурації цієї колишньої планети, постинані верхи гір, вирівняні долини тощо. Тут і там видніли останки міст, в яких ми робили надаремні розшуки. Не можна було ніяк збагнути, в якому технічному напрямі розвивалася тогочасна цивілізація. Не було ознак якоїсь духової культури, що й зрозуміло: вона, мабуть, не могла залишити тривких слідів, тим більше, що ми досліджували терен поверхово, бачили його тільки під світлом рефлекторів і не мали змоги робити справжніх наукових розшуків.

Жаль було нам покидати нашого Бурлаку недослідженим. Але нас ждали інші справи – а настирливі питання стояли примарами перед нами: де ж є наша Сонячна система, в якому напрямі летіти нам до неї, і коли прибудемо туди?

Куди не глянути – Всесвіт був засипаний зорями-сонцями, мільйонами сонць, з яких одне було нашим.

На наші запити Семен пояснив, що ми вели докладні бортові записки. І так у книзі записано всі зміни нашого напрямку з поданням докладних кутів, часу лету в кожному напрямі та всі інші потрібні дані. Нам вистачає підвестися поза Бурлаку, зупинитися на місці й упевнитися в напрямі його руху. Тоді треба і нам рушати в протилежному напрямі.

– Ось, наприклад, – пояснював Семен. – Коли ми летіли чотири години туди, а раніше зробили поворот 5 ступенів направо, то тепер, після чотирьох годин лету з тією самою швидкістю, мусимо зробити зворот 5 ступенів наліво. Продовжуючи цією методою нашу подорож, ми таки з більшою чи меншою помилкою наблизимось до нашої Сонячної системи, що пізнаємо по нашому Сонці. Його світло зростатиме, і саме його, а не іншого сонця. А тоді ми вже вдома. Нашу Землю розпізнаємо цілком певно, не залетимо ні на Марса, ні на Венеру.

– Але чи твої обчислення певні? – з сумнівом запитала Гаська.

– Що ж, – відповів Семен, – записки вели ми всі, і вони повинні бути досить докладні, щоб дозволити нам повернутися додому.

На цьому наша розмова закінчилася, але згодом ми не раз поверталися до неї, коли треба було міняти швидкість лету та його напрям.

Ми обчислювали докладно, коли нам доведеться зробити зміну в леті, а до того часу не було що робити. І так одного разу ми мали три дні часу, які мусили перебути більш-менш бездільно. Кожен з нас вишукував собі будь-яку роботу, але ми робили це насилу, врешті кидали її і сиділи мовчки.

– Якщо не знайдемо якогось конкретного діла – подуріємо! – скрикнула якось Гаська.

– Можливо, – погодився Семен. – Ці прояви переживають астронавти, що літають довше довкола Землі. У нас ця недуга може виступити в гострішому виді. Мусимо рятувати себе від неї!

І він давав нам різні завдання. Ми робили потрібні чи непотрібні йому математичні

розрахунки, статистики з наших записок, насилення радіації в різних районах простору тощо. А мені Семен наказав також вести щоденник. Але не було про що писати. Бо що в тому цікавого, що ми, взуті в магнетичні черевики, лазили по стелі та стінах, і всюди нам здавалося, що ми в нормальному положенні? Про це я вже писав. Або що витискали воду з пластикової пляшки й губами ловили кульку води?

Врешті Гаська і я відмовилися від усякої праці. Ми стали стовідсотковими ледарями.

І тоді почалися між мною і Гаською постійні сварки. Тільки Семен не втрачав рівноваги духа і старався нас погодити. Мене сердило кожне її слово, а вона зненавиділа мене в усьому: у рухах, у словах, у виразі обличчя. Дійшло до того, що одного разу я показав їй язик, а вона кинула в мене пластиковою тарілкою (хоч, звичайно, ця тарілка до мене не долетіла, тільки зависла в повітрі).

- Як повернемося на Землю, то навіть не признавайся до мене! - кричала Гаська.

- Ні, не думаю! Будеш для мене повітрям, що там повітрям, повною порожнечою!

А Семен потішав нас:

- Це все прояви космічної недуги. Вернемося, і все це забудеться. Ти, Паньку, тримай свої нерви на припоні!

І хто знає, до чого б дійшло, якби одного дня не трапився випадок. Я саме мав службу при радарному екрані, коли помітив якісь дивні тіла, що скоро пропливали біля нас. Поки я встиг зголосити це Семенові, почувся раптом пронизливий свист - один, другий, третій!!!

Ми схопились. Семен зразу ж здогадався, що трапилось.

- Увага! Діри в "Сороці"! Негайно залатати!

Я зрозумів. Щось, може, метеори, пробило в кількох місцях наш космічний корабель.

Семен подав нам пластикові кружки, і ми почали шукати місць, куди повітря видобувалося в порожній простір. Різниця тиснення була велика, повітря з шаленою швидкістю виходило й видавало при цьому цей несамопитий свист.

Я знайшов першу діру. Приклав до неї кружок, і повітря перестало виходити. Тиск однієї атмосфери притискав кружок до стіни з такою силою, що вповні і щільно затикав отвір. Згодом Гаська знайшла два, а Семен останній.

Тепер ми заспокоїлися. Небезпека минула. На екрані пролітали ще кусні небесної матерії, але більше нас не чіпали.

- Ми попали в густий дощ розбитих частин матерії, - пояснив Семен, - вони летять у безвісті цілими масами. Ніхто досі не знає, як вони творяться і що спричинює їхній рух. А тепер до праці. Треба ущільнити тривало наші стіни.

Ми покінчили роботу, і знову вхопила мене нудьга. Що робити? Навіть Семен із своїм знанням, від якого таки залежало наше життя, видавався мені мудрагелем. Всі його пояснення мене дратували. Я тоді закусував губи й робив усі зусилля, щоб мовчати. Одного разу не втримався і завив. Завив як собака.

- Семене, - спокійно промовила Гаська. - Панько збожеволів!

Семен зашепотів щось Гасьці, і вона залишила мене в спокою. А згодом прийшла до мого ліжка й подала мені води.

– Напийся, це тобі допоможе. Я теж, коли подратована, п'ю воду.

Я справді відчував спрагу. Випив, глянув на неї сердитим поглядом і відвернувся до стіни.

Опісля, пишучи мій щоденник, я переконався, що спав два дні і дві ночі. Гаська подала мені насонний напій. Моя помста буде страшна!

ЧАСТИНА III

17

Я вже маю досить. Хотів би відпочити десь у горах, чи над морем або рікою. Ось тільки що зникло марево московської ракети, а вже насунулося на нас тривожне питання: де наша Земля, куди нам до неї летіти?

Рахунки рахунками, але якщо хтось з нас помилився, записуючи скорість чи ті клятущі кути, тоді пиши пропало! Віками можемо так блукати по Всесвіту, якщо так довго зможемо жити. І ні до кого не можемо мати претензій. Бо коли ми вирушали в цю подорож, то знали, що п'ятсот чи шістсот років не має тут ніякого значення.

А що буде, як Гаська захоче одружитися з Семеном? І дівчина буде права, бо як довго ждати їй? А що тоді? А як прийдуть діти й почнуть у своїй безтяжкості літати по кімнаті? Чим їх прив'язати? Самі проблеми!

Та найважливіше – це розпізнати наше Сонце. Ми повсякчасно виглядаємо його, то справа чи зліва, то вгорі чи під нами. Були зорі ясніші й темніші, більші й менші, але котра з них наше рідне, кохане Сонце?

А наша "Сорока" летить – не сколихнеться! Наче б стояла на місці, до чогось прикріплена. Прорізувала простір – але чи справді? Згідно з обрахунками, Семен наставив ту саму скорість, з якою ми летіли сюди. Тільки перевірити це годі, бо не було ні одного порівняльного тіла. А як К7-мотори не діють, або вказівник швидкості поспувався? Тоді ми можемо стояти на місці до кінця світу. Або, може, летимо не туди, куди слід?

Проблеми, проблеми!

Мабуть, і Семенові було важко, бо часто втрачав настрій. Він же відповідав за нас, але що нам з того? Тепер і моя злоба до Гаськи відступила на десятий план, ні думати про це не хочеться!

– Ну що ж, спробуємо нав'язати зв'язок з дядьком, – заявив одного дня Семен.

Гаська радісно стрибнула до апарату.

– Тільки обережно, кодами і коротко! – остерігав Семен.

Гаська висилала сигнали і пильно наслухувала. Відповіді не було.

- Може, дядька дома нема, - піддав я.

Так ми шукали за дядьком три дні, аж урешті апарат відізався.

- Маємо, маємо! Успіх великий! - чітко мовила Гаська.

- Де ви? - запитував дядько.

- Самі не знаємо!

- Коли вертаєтеся?

- Не знаємо, дядьку...

- А що ви знаєте? Вертайтеся і будьте обережні! Ждатиму! Кінець!

Гаська вернулася на своє місце.

- Оце добре, що повідомили дядька! Дуже тішуся, його голос цілком не змінився!
Коли будемо дома?

Семен знизав плечем.

- Не знаю, може, за тиждень, може, за два.

Та ось другого дня я помітив зорю, що блистіла особливо яскраво. Вона була перед нами, тобто в напрямі нашого лету. Ми не спускали її з очей і невпинно спостерігали, як вона більшає і світить дедалі сильніше.

Незабаром ми впевнилися: це було наше Сонце.

Десь довкола нього в теміні неба обертається наша Земля. А на ній хатина, в хатині дядько. А там, у смішно малій віддалі - місто, у ньому ж наші родичі і друзі.

Я поклався на ліжку і склав руки на грудях.

- Як приїдемо, піду зараз до кав'ярні на добру, запашну каву!

- Що ти? - здивувався Семен. - Ми ж прилетимо у праліси!

- У дядька є кава, я зварю! - заявила Гаська.

- Тоді вона не буде ні добра, ні запашна!

Це була моя помста!

- Полетимо так, щоб бути від Сонця на тій самій віддалі, що й Земля, - говорив Семен, - тобто перейдемо в його орбіту тоді, коли воно буде... ні, коли бачитимемо його таким завбільшки, як із Землі. Тоді напевно зустрінемо без труда нашу Землю.

Я мовчав, мав уже досить нашої подорожі і "Сороки". З величезною радістю з'їв би тарілку рижу з малиновим соком.

Я задрімав.

18

Здавалося мені, що все в просторі стоїть на місці. Але ж насправді усе: і сонця, і землі, і метеори, і астероїди, і хтозна-що ще - мчало із страшною швидкістю! Подумати - аж віддих замирає.

І ми мчали в напрямі нашої любої Землі, а вона більшала і більшала з дня на день, а далі з години на годину. Мчав час, і мені прийшло на думку, що і ми, люди, які невідомо пощо появилися на світі яких сто тисяч років тому (дрібниця!), теж є певного роду вибухом космічного стилю, - мчимо в майбутнє і не знаємо куди: на нашу

загибель, а чи на щастя?

Семен увімкнув контроль радіації, радары та інші потрібні йому прилади.

- Ідеться про те, щоб не потрапити на шкідливі випромінювання. Поясню, - додав у відповідь на запит Гаськи. - Досі не досліджене випромінювання, тобто не досліджене достатньо, окружає Сонце і планети нерегулярними течіями. Це наче звої сильної радіації навпереміну із слабшою, а то й з просторами, цілком від неї вільними. Ці простори мають вид спіралі, і нам слід летіти в ній, щоб не наражуватися на можливі прикрі наслідки. Ось тут окуляри з відповідними фільтрами. Крізь них можемо бачити простори, заражені радіацією, і теж вільні від неї.

Він дав нам по парі окулярів. Крізь них я побачив довкола Землі, Сонця та інших планет фіолетові смуги, наче застигли в несамовитому вирі.

- Бачите? Ми мусимо обминати їх! Тому зменшимо скорість і летітимемо луком у місцях, де радіації немає.

Ми летіли тепер поволі, яких два кілометри на секунду. Семен вправно скерував "Сороку" в широкий коридор, в якому не було фіолетової мряки.

- З невідомих причин ця радіація пересувається в інші місця, а часто цілком зникає. Ось, наприклад, як ми починали нашу подорож, дядько провірив, що її не було, і ми могли безпечно летіти в простори.

Семен при кермі сидів далі в окулярах, ми скинули їх і приглядалися до нашої Землі.

Уже стало видно темніші моря і зелено-жовті континенти, але цілий глоб був оточений блакитним сяйвом, атмосферою Землі. На обох полюсах видніли білі плями льоду і снігу. Збоку, у великій віддалі, ми завважили Місяць, жовтий кружок величини шпилькової голівки.

- Мені все ще важко звикнути до законів гравітації. Обертається цей Місяць довкола Землі, а здається, що висить у просторі. Чому не впаде? А Земля? Як вона вдержується в порожнечі, та ще від початку світу вертиться довкола безмежно далекого Сонця?

- Я теж не сприймаю цього явища. І вчилися ми про притягання матерії, і все було ясно, а ось коли глянути на це збоку - страшно робиться! - заговорила Гаська.

- Тепер я бачу крізь окуляри зелені смуги. Це вже нешкідливі вияви магнетичного поля Землі. Радіація залишилася за нами. Можемо наблизитися просто до Землі.

А Земля ставала раз-у-раз більшою. Ми пізнавали вже не тільки континенти, але й гори, океани та моря.

- Який гарний був би світ, якби не Москва! - зітхнув я.

Кольори Землі були фантастичні на тлі чорного зоряного неба.

- За кілька годин причалимо на Землю! - говорив із свого командного місця Семен.

- Тепер починаємо повільний обліт так, щоб трапити на місце нашого старту.

- А як москалі нас знайдуть радаром?

- Цього не буде. Використаємо ніч для низького обльоту - не вище кількисот метрів над Землею. Тоді ніякий радар нас не провірить!

Земля заслонила нам ціле небо, збоку деякі її частини були вкриті хмарами, а згодом з правої сторони почала заходити ніч.

І саме тоді, над темним силуетом Землі ми побачили яскраві, освітлені Сонцем пункти, що летіли різними шляхами і на різних висотах.

- Це сателіти! - пояснив Семен.

Те саме думали й ми. Відомо-бо, що довкола Землі літає понад сто сателітів різних держав. Вони мають завдання наукові, але теж військові. Деякі з них досліджують погоду, радіацію, інші служать комунікаційним цілям, ще інші - це просто шпигуни.

- Вони можуть нас відкрити! - схвилювано заговорила Гаська.

- Хай! - відповів легковажно Семен. - Поки нами поцікавляться, ми вже будемо причалювати!

Ми ввійшли в темінь ночі й поволі наближались до Землі. Летіли тепер в поясі екватора, і Семен скеровував "Сороку" в терен причалу. А Гаська вистукувала кличку до дядька.

- Осідаємо!

- Жду вас! - відповів дядько.

На цьому розмова припинилася. Не було потреби її продовжувати й наражувати дядька і нас на небезпеку.

Ніч була місячна, коли ми наблизилися до провалля, що на його березі мали причалити.

Дядько подавав тепер короткі сигнали, що вказували нам докладний напрям, куди летіти. Це вже дядько кермував нами до входу в підземне сховище. Ясна ніч дозволяла бачити докладно всі зміни терену, верхів'я тропічних дерев, а далі і наше провалля.

Обережно, ледь помітно посуваючись, ми всунулися у сховище. За нами негайно закрилися могутні металеві двері.

Щоб описати нашу зустріч з дядьком, потрібно не моїх письменницьких сил, а таланту великого автора. Гаська плакала, дядько вдавав суворого й постійно приговорював:

- Ну, ну, досить, досить! Розповідайте!

Але нам було не до розповідей. Ми хотіли якнайскоріше скупатися, причепуритися (це Гаська), відпочити.

Годину пізніше ми сиділи у вигідних фотелях і відповідали на дядькові запитання.

- Подробиці пізніше! - перебивав нам дядько. - А тепер відповідайте тільки на мої запитання, бо не маємо часу. За нами стежать, і у випадку потреби мусимо боронитися. Я вже провірив ваші мінерали. 87 % K7! Просто чудо. З такими сирівцями можу мати чистий K7 за кілька днів!

Що ж було розповідати на такі вимоги? Тож Семен з'ясував усе коротко:

- Що ж, дядьку! Поїхали чи полетіли і привезли. Нема про що балакати довго. А що чувати тут? Які зміни трапилися?

І дядько розповідав:

- Я не можу появитися в місті. Воно повне московських шпигунів. Але це дрібниця.

Найгірше те, що вони обшуковують нашу околицю. День-у-день перевіряють гелікоптерами, літають ось туди, понад берег. Я розвідав, що ворог має спецвідділи, готові до бойових дій, як тільки відкриють місце нашого перебування. Тому я вистерігався висилати до вас будь-які вістки, бо ворог може їх підхопити і віднайти нас. Що ж, з уваги на це і ми зорганізували наші бойові групи. Хлопці як золото! Ціла околиця пристосована до бойової розвідки й до оборони. А теж і до дії, у висліді якої буде знищена кожна людина, що непрошено появиться в нашому терені. Тепер вам скажу: це хлопці з ОУН!

- Нема сумніву, - говорив далі дядько, - що й ворог має свої модерні засоби. Мусимо бути приготовані на важкі дні. А головне, слід нам готувати нашу основну зброю, довершити знищення московського царства. Тому мусимо докладно поділити нашу роботу і відповідальність. План маю готовий. Зважте, що ми самотні в цілому світі. Ніхто не важиться подати свій голос за нас, ніхто нам і не допоможе.

Дядько ковтнув кави і продовжував:

- О, але коли ми осягнемо нашу ціль, і Московська імперія перестане існувати, тоді, друзі, не зможемо й обігнатися від приятелів. І в той час треба бути обережним! Та це вже інше діло. Хочете спати?

- Не шкодило б! - відповіла Гаська.

- Ми таки втомлені, хоч у космосі спали досхочу. Але ця зміна... - почав я.

- Тоді прийміть це, - перебив дядько й вийняв пляшечку. - Від цього отверезієте і не будете й думати про сон!

Ми покорилися волі дядька, мабуть, він мав важливі причини до такого поспіху.

План дядька був такий: він сам з Семеном займеться виготовленням далекосяжних ракет для обстрілу московських міст. Гаська познайомиться з різнорідними приладами, а я... я маю стати на чолі бойових дій тут, на місці.

- Твоє життя, - звернувся до мене дядько, - відсьогодні не має для тебе ніякого значення! А для нас тільки до тієї міри, що ми не мали б заступника, якби ти згинув. Тож не смій згинутися! Але теж не можеш допустити до ворожої перемоги. Перемогти мусиш ти - іншого виходу не маєш - зрозумів?

Я схопився:

- Так! Для справи я віддам усе...

- Тільки без шумних слів! Маємо перед собою дві години. Хто хоче, може спати. О годині восьмій зеро-зеро всі мають бути тут, у цій кімнаті!

Ми розійшлися. Ці дві години я не спав. Ще діяли дядькові пілюлі. Я не боявся мого завдання, бо його не знав. "Якось воно буде", - потішав себе, а поки що думав, як це приємно - бути на Землі, мати твердий ґрунт під ногами, ну й можливості! Поїхати колись у культурні міста, побачити дівчат, гарних та струнких.

Гаська і Семен? Що ж, космічний простір не придатний для виявів кохання!

Уранці дядько призначив Семена до звичної йому роботи, Гаську звільнив до полудня (хай ще відпочиває), зате зайнявся мною. Ми вийшли з підземелля в ліс.

- Наш терен, - пояснював дядько, - це праліс, за винятком невеличкої поляни над берегом кручі. У лісі нас ніякі літаки не відкриють. Зате на поляні краще не показуватися. По другій стороні поляни... ось там, бачиш?... це невеличка хата, по-бойовому замаскована. Це ніби давно покинута оселя якогось самотника. Довкола хащі й трава, та ні сліду людської ноги. А все ж таки це наш оборонний центр. З вікон видно цілу поляну, біля неї сцентралізована зброя, а під хатою наша розвідна централь. На пнях дерев на віддалі кількох кілометрів вміщена наша телевізійна система. Ніхто її не відкриє, бо апарати не більші квадратного сантиметра, заховані серед листя дерев. Усе, що діється в пралісі, відбираємо постійно під хатиною на спеціальних екранах. Докладно бачимо, чи хто не вступив в околицю нашого центру. Навіть зайці та інша дрібна звірина не може перейти лісом непомітно.

Кілька днів тому появилися тут якісь люди. Було їх четверо. Прийшли від шосе і пробиралися лісами, а не дорогою, в напрямі нашої поляни. Тут зупинилися хвилину і, побачивши хатину, підійшли до неї. Ми їх спокійно пропустили, спостерігаючи з підземелля кожний їхній рух і кожне слово. Біля хатини вони пильно оглядали землю, чи нема яких свіжих людських слідів, зокрема уважно стежили за слідами на ґанку, перед дверима хатини. Нічого підозрілого не знайшли, навпаки, самі залишили свої сліди на запиленій нарочито долівці.

- Тут давно вже нікого не було, - сказав один з них.

- Не говори дурниць! Вони десь тут! - відповів йому другий, і на цьому їхня розмова скінчилася.

З обережності не говорили далі. Це була ворожа розвідка, і я певен, що вони мають підозри щодо цієї околиці. Тобі треба бути обережним.

Ми йшли далі узліссям під заслоною хащів і дерев.

- Тепер увійдемо до бойової централі під хатиною! - сказав дядько.

Він розхилив віття й вказав мені на ледве помітний гудзик.

- Це замок, що відкриває централь!

Він натиснув гудзик, і перед нами звільна розхилилася земля, відкриваючи вхід униз. За дверима стояв на сторожі молодий чоловік із зброєю в руках.

- Зрозуміло, що вони нас давно вже бачили, і тому ми можемо без труднощів увійти. Інакше не поміг би й гудзик!

Дядько привітався з вояком, який пропустив нас коридором углиб приміщення. Це була кімната з вигідним устаткуванням і багатьма апаратами, при яких сиділо троє людей. Вони не звернули на нас ніякої уваги. У другій кімнаті була зала з кількох людей.

- Це наша бойова група! - пояснив дядько і, звертаючися до них, представив мене: - Ваш командир і мій заступник!

Один з тих, що сиділи при апаратах, прибіг до дядька й шепнув йому кілька слів.

Дядько негайно подався до першої кімнати, а я за ним.

Ми вп'ялили зір в екран. На ньому ми побачили гелікоптер, що летів уздовж нашого берега над проваллям і саме завертав, щоб ще раз перелетіти біля нього.

- Тут! - вказав молодий чоловік пальцем.

Ми завмерли: на гладкому камені над самим берегом лежала постать. Приглянувшись, ми побачили дівчину в купальному одязі, що вигрівалася до сонця.

- Гаська! - скрикнув я, а дядько заломив руки.

Поки ми вийшли на поверхню землі, Гаська вже зорієнтувалася, що трапилось щось погане, і втікала поляною до лісу.

- Ти збожеволіла?! - крикнув за нею дядько.

Такого лютого дядька я досі ще не бачив. А Гаська виправдувалася: мовляв, я не сподівалася, я тільки на хвилинку, щоб підсушитися, і подібні дурниці. Виявилось, що вона, маючи кілька годин часу, пішла в ліс викупатися в поблизькому джерелі, біля якого серед скель створився гарний басейн. А опісля... пішла на сонце!

За першим польотом літака Гаська не усвідомила собі нещастя, яке вона спричинила своєю легкодушністю. За мить, однак, уже зрозуміла, що літак ворожий, і чимдуж почала втікати до лісу. Сама призналася, що літун пильно приглядався до неї.

- Це сталося тому, що я ще втомлена... - пробувала виправдуватися.

Але дядько перебив:

- Тепер це не важне. Ми мусимо негайно пристосуватися до бою. Паньку, бери з собою одного з бойової групи, Петра, він твій заступник. Хай візьме зброю для вас обох і покаже тобі наші опірні точки в лісі. Нема ні хвилини для втрати!

Гаська стояла як сім нещасть, і так я залишив її з дядьком. Ніколи я не довідався, що дядько їй вичитав. А може, й не робив ніяких закидів, бо що це вже допомогло б?

До вечора я перевірів околицю з моїм заступником, який мав ранг старшини бойової організації ОУН. Найважливіші були лінії, боронені промінням, подібним до проміння смерті. Це була рушниця з телескопом, через який можна було бачити всі рухомі постаті, закриті навіть деревами в лісі. Стрілець прилягав у відповідному місці і, коли ворог ішов розстрілюючи, він пускав з рушниці струм проміння на висоті колін, отже, більш-менш як колись стріляли з кулеметів. Ураженого ворога охоплював параліч ніг, і такої лінії ніхто не міг перейти. Це був винахід дядька. У випадку, якби ворог мав протизасоби, ми мусіли б перейти до рукопашного бою на ручні гранати й багнети.

Опісля ми повернулися під хатину й намітили на мапі місця в терені для стрільців так, щоб наша централь була боронена з усіх сторін.

Вдоволений своїм новим становищем, я перейшов підземним ходом до дядька. Там працював Семен, а збоку стояла похнюплена Гаська. Я кинувся у фотель.

- Тепер я генерал! - промовив гордо.

- Ні, ти навіть не є звичайним шелепком! А командуєш тільки тому, що не маю під рукою мудрішого! Чи ти кращий бойовик, як твої хлопці, то це, мабуть, незабаром виявиться. Що ви врадили?

Я позвітував дядькові оборонні заходи й розположення в лісі.

- Добре! - відповів він коротко. - А тепер тобі тут нічого робити. Твоє місце з твоїми людьми. Будь у постійному зв'язку зі мною.

Я вийшов ні в цих, ні в тих.

Під хатиною я приглядався до екранів. Ніхто з обсерваторів не обзивався ні словом, кожен пильнував свого сектора. Вони вже знали, що небезпека гряде.

- Літак! - промовив знічев'я один з них. - Десять кілометрів від нас, на південь-південь схід. Мінєє напрям. Тепер південь-південь. Кружляє... Друге коло... Третє...

- Парашутисти! - зголошував спокійним голосом обсерватор.

Я вдивлявся в екран. Темні пункти відривалися з-під літака і звільна спадали вниз.

- Десять, одинадцять, дванадцять...

Ми нарахували шістнадцять парашутистів. Літак відлетів.

Я получився з дядьком.

- Негайно прихось сюди, до підземелля "Сороки", - відповів.

Я перебіг туди. В одній кімнаті працював Семен.

- Сімсот ракет уже готові!

- Так скоро?

- Бо корпуси й усе інше було готове. Залишалося тільки вмістити К7. Але до трьох тисяч ще далеко.

- Де дядько?

- У своїй кімнаті.

Я подався туди. Дядько залишив свою працю й гукнув:

- Семене!

Тепер ми радили втрьох. Що робити? Встрявати в бій? Розвинулася жвава дискусія. Я обстоював думку негайно знищити парашутистів. Мені здавалося, що як командир наших збройних сил я повинен заступати лінію дії і розгромлення ворога.

Але дядько був іншої думки:

- Подумаймо трохи! Вставмося в ситуацію ворога. Що він знає про нас? Ніщо! Йому тільки підозрілий наш терен. Але доказів не має ніяких!

- А Гаська? - спитав я.

- Це доказ і не доказ. Коли їхній літун звітував, що бачив у нашому пралісі дівчину, яка вигрівалася до сонця, кожний з їхніх старшин мусів прийняти цю вістку з недовір'ям. Бо що може робити молода дівчина у пралісі, навіть якби вони вірили, що тут наш осідок. Що може робити? Заважати?

- Щоб перевірити терен, вони вислали парашутистів! - сказав Семен.

- Так і є! Чи ви не зробили б так само? Провірити! Парашутисти просічуть ліси, перевірять поляну й хатину, розглядатимуться за слідами. Коли не знайдуть нічого підозрілого, повернуться і складуть звіт. Тоді літунові попадеться. Мовляв, приверзлося, ще й покарати можуть. Та це вже не наша справа.

- А якби парашутисти відкрили якийсь слід?

- Тоді будемо примушені їх знищити. І це вже твоє завдання! - звернувся дядько до мене. - Встрявати в бій нам не на руку. Ми ще не готові з ракетами. Скільки часу потребуєш, щоб виготовити всі три тисячі?

- П'ять днів, - відповів Семен.

- Отож-то! Коли парашутисти повернуться без висліду, ми маємо час підготуватися до наступу на Москву. Час тоді в наших руках, і можемо ним оперувати, як завгодно. У випадку бою ворог прислав би більші сили, ми мали б зв'язані руки, ініціатива перейшла б до ворога. Тоді ми вели б місцеві бої більш чи менш успішні, а нашу основну ціль мусіли б відсунути на неозначений час. Завеликий ризик.

Я мусів признати, що дядько думав єдино правильно. Не було ніякого аргументу на те, щоб зв'язатися боєм з парашутистами. Навпаки, треба докласти всіх зусиль, щоб ворог не довідався, що ми тут.

Кожен з нас відходив до своєї праці. Дядько зупинив мене:

- Тепер розумієш, чому я назначив тебе тим... як ти кажеш, генералом? Ми маємо свої аргументи, які диктують дію збройного відділу, а про які бойовики не знають і знати не повинні. Вистачає, коли ми четверо втаємничені в цілість нашої боротьби. Поза нами ніхто не сміє знати більше, як йому належить. І ти, наприклад, не знаєш, які я маю зв'язки з краєм, бо це не твої справи. Тож хлопцям видай накази, щоб не зрадилися перед парашутистами, але не подавай їм ніяких виправдань чи пояснень, чому ми не вступаємо в бій. Зрозумів?

- Зрозумів.

Я відійшов до своєї бойової групи. Хлопцям я наказав пильно спостерігати дії парашутистів і ні в якому випадку не дати себе спровокувати.

Парашутисти наближалися дуже поволі і аж другого дня ранком підійшли до поляни. На екрані ми бачили докладно, з якою обережністю вони наближалися крок за кроком до нашого місця. Обійшли поляну хашами й оточили хатину. Врешті наглим наступом вдерлися досередини, прикладами рушниць розваливши двері й розбивши вікна.

У нашому підземному сховку ми сиділи тихо, як миші. Крізь мікрофони чули кожне їхнє слово та кожний шепіт.

- Нікого нема. Це давно покинута хата, я був тут уже два рази з розвідкою. Ніяких змін нема.

- Даремна робота! Тепер мусимо маршувати півдня туди, де причалює літак. Дурна історія!

- Можемо ще перевірити околицю з другої сторони, хоч літунські фотознімки не виявляють нічого підозрілого.

Вийшли вже без засобів обережності на поляну, саме в той час, коли їхній гелікоптер летів над проваллям. Вони давали літунові знаки, що нічого підозрілого не знайшли. Опісля полягали відпочивати в тіні дерев. По двох годинах рушили назад, і ми слідили їх, поки не віддалилися на яких 15 кілометрів. Проте ми залишилися надалі в повній готовності аж до ранку.

Дарма що парашутисти зникли, ми далі зберігали всі засоби обережності. Це були останні дні, в яких рішалася доля нашої справи, і було б великою провиною допуститися хоч би найменшої необережності.

Час від часу я приходив до підземелля "Сороки", але там не мали часу на балачки. Тож, перекинувшись кількома словами, я вертався до своїх хлопців. Другого дня, крім гелікоптера, перелітали над нашим тереном ворожі літаки. Ці польоти тривали цілий день, опісля більше не повторялися. Мабуть, ворог занехаяв розшуки.

Врешті одного дня дядько повідомив мене, що вечором відбудеться важлива нарада. Ми готові до війни з Московською імперією.

20

Я ввійшов до підземелля "Сороки" і зразу ж стрінув Гаську. Вона сиділа похилена над якимсь приладом і стежила за невеличкою голкою. Усміхнулася до мене, коли я привітав її голосним окликом. Була бліда і, здавалося, вичерпана.

- Виглядаєш стомлена, Гасю! - заговорив я з удаваною турботою в голосі.
- Працюю! - відповіла. - Крім цього, не бачу сонячного світла.
- О! - порадив я. - Вийди час від часу на поляну й погрійся до сонця!

Я був певний, що Гаська скочить на мене, і приготувався відперти кожну фізичну атаку. Але вона ні ворухнулася. Глянула тільки з докором на мене й відвернулася до свого приладу.

Перемога була її, і я почувався розгромлений.

"Який з мене дурень! Невихований!" - майнула перша думка.

- Вибач, Гасю! - тихо промовив я. - Я жартую, не хотів тебе вразити.

Я підійшов до неї й поцілував у голівку.

Гася засяяла усміхом:

- Нічого! Ти тільки не вдавай героя, а будь завжди таким як насправді.

Друга моя поразка!

Прийшов Семен і дядько, і ми почали нараду.

Дядько повідомив нас, що всі приготування скінчені. Можемо почати наступ на Москву хоч би сьогодні. Проте слід узяти до уваги всякі труднощі і тому треба нарадитися. Ось перше питання: що може статися, коли ми випустимо перші ракети на Московщину?

Ми ставили різні прогнози - від найбільш оптимістичних до найгірших. Так вимагав дядько: відкрито!

Першим і найважливішим завданням було б забезпечити наш центр. Бо після перших ударів Москва може відшукати у просторах напрям ракет і місце їх випуску. Ми можемо першим ударом знищити Москву та інші їхні міста, але хто знає, чи вони не мають таємних приміщень, у яких сидять уже віддавна. Або мають протизброю. Або можуть знищити нас, упевнившись, що саме тут є наш центр. Ждуть тільки відповідного часу. Та ще багато інших несподіванок може трапитися!

Ми обмірковували всякі можливості. Отже, наприклад: ми почали наступ. Ракети нищать Москву. Проте оборонна сила ворога ще не знищена. Він відкриває нашу централь й атакує нас. Що робити?

Перша можливість: москалі скинуть парашутистів, щоб здобути наш центр - схочуть дістати у свої руки таємницю нашого винаходу.

Тоді весь тягар оборони лежить на мені. Наша збройна група мусить усіма засобами знищити ворога. Тому мушу посилити маневри й розслідування терену, щоб мої люди і я сам знали кожную стопу терену. в якому доведеться нам відпирати наступ. Кожний з нас мусить ще раз і ще раз докладно обзнайомитися з новочасною зброєю, мусить бути фізично готовий до найбільшого зусилля. В останній хвилині перед запуском наших ракет маю повідомити залогу про всі наші наміри і про важливість завдання нашої бойової групи.

Інша можливість - це наступ москалів ракетною зброєю на ті терени у світі, в яких вони підозрівають наші бази. Одним з них може бути і наш центр.

- Тоді, - сказав дядько, - ми є забезпечені перед можливим атомним наступом передусім тому, що перебуваємо в глибокому підземеллі. Коли б, однак, ворог особливо напосівся на нас, ми мусіли б покинути це місце й перейти в інше. Такий побічний пункт готовий і, якщо вважаєте потрібним, постараємося перенести туди частину наших бойових припасів. Це зарослий терен яких сто кілометрів углиб пралісу, і там уже тепер маємо наші магазини. Мушу зазначити, що місце є тимчасове, нема підземелля, тільки замасковані на поверхні землі скрині з харчами і зброєю. Чи слід туди перенести частину ракет і помірових приладів?

Ми докладно розмірковували тягар і число потрібних ракет на такий випадок і прийшли до висновку, що доцільно було б перекинути ракети в останньому моменті, тобто коли б ворог справді намагався знищити наш центр. Зате менш важливі речі можна перекинути вже тепер для відтяження найважливіших транспортів на випадок справжньої небезпеки.

Це рішення мав виконати я з моїми людьми. На це потрібно було декілька днів. Також і перевірка всіх апаратів вимагала часу, так що один тиждень часу був потрібний для нас усіх.

Я взявся зразу за діло. Два перші дні призначив на маневри в околиці, які докладно опрацював з моїм заступником. Вони були теж і частинним тренінгом до виснажливого маршу через праліс з вантажем до нашого запасного пункту.

У маневрових вправах придумали ми всякі можливі випадки для ворожої тактики й нашого наступу. Ми наступали на уявного ворога, що крився в пралісі, вивчали його тактику й наші контрзасоби, випробовували обстріл паралізуючим промінням. Малі тварини, як ось зайці, які попали під проміння, падали й визискували можливість порушатися після двох днів. Але муравлі й інші цього роду створіння були на проміння цілком невразливі.

Опісля ми рушили на запасний пункт. Наш похід з вантажами харчів був дуже трудний. Ми посувалися поволі, так, щоб сліди нашого переходу були якнайменш

помітні. Ми слабли від вогкості й утоми; не помагали ніякі підсилюючі ліки. Та все-таки ми завдання виконали, і я зголосив про це дядькові. А тоді повідомив бойову групу про наше основне завдання. Хлопці прийняли мої слова майже з недовір'ям. Не було ніяких запитань, і всі розійшлися. Це були останні години відпочинку. А тоді почали розпитувати мене про подробиці нашої акції. Я розповів їм усе, що можна було. Все-таки треба було рахуватися з тим, що дехто може потрапити в полон і тоді під впливом усяких медичних засобів може сказати зайве. Дещо я навіть навмисно подав неправдиво, як, наприклад, місце, з якого вистрілюємо ракети. Воно, мовляв, віддалене звідси на кількасот кілометрів, але запусками кермуємо з нашого центру.

Після цього я подався до дядька.

- Що трапилося? - спитав я, побачивши стурбовані обличчя друзів.

Вони мовчали.

- Ми переловили й записали шифровані вістки, - промовив нарешті дядько. - Вони відносяться до когось, хто діє в цій околиці. Можливо, до ворожої залоги, що має літак і скидає парашутистів. Напряма хвиль наставлений на нашу околицю, а їх джерело - Москва.

Тепер ми спільно старалися розшифрувати таємну вістку. Дядько спеціалізувався в цьому й мав уже чималий досвід, проте нові шифри ставили великі труднощі. Врешті спільними силами нам поталанило відкрити, що це були накази, щоб ворожа група взяла несподіваним наскоком три пункти в терені. Їх подано було теж шифром.

- З цього можна догадуватися, що ворог підозріває нашу централь в трьох місцях. Одне з них може бути наша поляна. Наскок готовлять завтра раннім ранком. Що нам робити? Ми ж вирішили саме завтра світанком почати наш наступ!

- Відкласти чи ні? - питав Семен.

- А може пождати на насок ворога? Розправитися з ним, і тоді почати наш наступ! - пропонувала Гаська.

Ми ставили різні пропозиції, вислухували їх, і ні однією не були переконані.

- Відкладемо! - вирішив дядько. - Будемо принаймні знати, чи між тими невідомими трьома пунктами знаходиться і наша централь.

- Що ж зробимо, коли і вона є ціллю наступу? Або коли завтра відбудеться поки що наступ на три, а післязавтра на нашу? - висловила сумнів Гаська.

- Справа складна, і ми не маємо всіх її елементів у руках! - відповів дядько. - Що б ми не вирішили, завжди буде якийсь сумнів. У такому випадку треба вибрати таке рішення, що дає приблизно можливі більші користі. Тому пождемо. Думаю, що до полудня все виясниться!

Вечором ми почули гудіння літака, але він перелетів кудись боком, по той бік провалля. Півгодини пізніше ми побачили на екрані гелікоптер, що летів біля нашої поляни.

- Обсервація терену!

- Значить, ми є таки одним з таємних пунктів!

Уночі я спав погано, врешті після півночі сів біля телеапарату.

- Нічого нового?

- Ні! - відповів черговий.

Апарат показував нам постійно все, що діялось довкола нас. Скрізь був повний спокій.

О третій годині над ранок, після зміни чергового, я задрімав на кріслі. Прокинувся за годину вповні свіжий і бадьорий. За хвилину почувся дзвінок, я підійшов до телефону.

- Увага! - промовив дядько. - Зближається критичний час!

- У мене все наготові! - відповів я.

Справді, саме перед хвилиною я наказав повну готовість до бою. Але чи бій відбудеться? Які завдання матиме ворог? І чи появиться на нашому терені?

Біля п'ятої години на екрані появився гелікоптер.

- Сорок миль віддалення! - зголосив черговий.

- Напрям - наш терен!

- Двадцять п'ять миль!

Апарат повертався вгору.

Над нами!

- Скидає парашутистів! Один, два, п'ять...

Ми нарахували двадцять чоловік. Деякі з них не могли дістатися на поляну, вітер звів їх у провалля.

Дзвонив дядько:

- Тринадцять на поляні, сім пропало у проваллі! Ворог не рахується з людьми!

- Ті сім ніколи не вийдуть з прірви!

- Тринадцять наші вороги! Стежити за наступними літаками! Мусимо розвідати, де є три інші пункти.

Наш апарат виловив ще два літаки. Вони полетіли в інших напрямках, і ми втратили їх з очей, коли віддалилися на триста кілометрів від нас. Це був засяг дії наших апаратів. Цю новину я зголосив дядькові. По хвилині дістав відповідь:

- Обидва пункти віддалені від нас так, що нема небезпеки, щоб парашутисти могли нам пошкодити. З напряму лету я визначив їхні можливі цілі. Кінець.

Тепер ми стежили за парашутистами. Вони відчепили парашути і згуртувалися довкола свого старшини. І ми почули уривки наказів:

- Провірити, чи під землею нема яких хвиль. Можливо, вони порозуміваються телефоном чи радіом, і ці хвилі ми виловимо. Розшукати околицю за слідами! Моє становище на поляні.

Слідували накази про охорону командира, стійки, час повороту стеж і всі потрібні інструкції.

Але найгірше було те, що я не міг тепер порозумітися з дядьком. Ініціатива залежала тільки від мене, і за неї я був відповідальний.

Не минуло й п'ять хвилин, як парашутист, що стежив за підземними хвилями за допомогою розшукувача, раптом зупинився просто над нами і зголосив:

- Командире! Знайшов!

Парашутисти збіглися до нього. Укритий на дереві наш відборчий апарат показував нам цілу ворожу групу. Вона зібралася біля хатини, на яких двадцять кроків від неї, тобто просто над нашими головами.

Черговий прошепотів:

- Нас відкрили.

Я зрозумів: ми самі себе зрадили!

- Вимкнути екран! - наказав я, і сам зразу ж його вимкнув.

Так, ми самі себе зрадили! Наші телеапарати діяли, висилали хвилі, і їх відкрив ворог!

Я впав на крісло. Вояки дивилися на мене, ждали моїх наказів, а може, слідкували за моєю реакцією.

Відомо ж, що вояки найкраще орієнтуються, чи їхній командир знає, що має робити.

- Хлопці! - заговорив я цілком спокійно. - Цю ситуацію я передбачив. Вони відкрили випромінювання наших апаратів, але ми не могли скоріше вимкнути апаратів. Ми ж мусіли знати, що робить ворог, щоб на випадок потреби порозумітися з головною командою. Ну, а тепер ми, як табака в розі: не знаємо, що діється нагорі й не можемо ні з ким порозумітися.

Усі мовчали.

- Отож, - говорив я далі, а моя думка працювала невтомно, - будемо тепер сидіти тихо і не стежити за подіями ніякими апаратами. За якийсь час блимкнемо, щоб піймати ворога на екран, і знову загасимо апарат. Це буде наш контроль подій. Згодом побачимо!

Я сказав і помітно заспокоїв хлопців. Мабуть, і вони міркували, що в цій ситуації не було іншого виходу.

"Щастя, що дядька не відкрили, - подумав я. - Але дядько, напевно, бачив, як вони нас відкрили, і сам погасив свої апарати. Коли ж ворог попаде на вхід до підземного приміщення, або поспробує знищити нас іншим способом, тоді нам залишається одне: вжити тактики УПА, про яку я читав, тобто вискочити з криївки й ударити несподівано по них.

Я глянув на хлопців. Кожен з них був озброєний по зуби й готовий на все. Їх стомило постійне перебування під землею, вони горіли, щоб врешті піти в бій.

Це скріпило мене на дусі.

- Ану, поглянемо, що робить ворог!

Ми згуртувалися біля екрану. Блимкнуло на мить світло, і ми побачили, що парашутисти сиділи довкола свого командира.

- Нараджуються!

- А над нами нікого нема!
- Ото якби наскочити на них тепер!
- Сполучи екран! - наказав я.

Образ став чіткий. Парашутисти сиділи на поляні і слухали командира.

- Може, там хто і є, а може, і нема, - говорив він. - Голка порушилася, але більш нічого. Далі і знаку не було на будь-які хвили. Все-таки провіримо й викуримо їх. Наші прилади виявлять, де в них вхід, а тоді кінець їм. Іди ще раз, поспробуй, чи голка вкаже хвили!

Я негайно виключив екран.

- Тепер знаємо: вони провірюють ще раз. Опісля якимись своїми приладами будуть нас шукати. Ми мусимо їх випередити й ударити перші. Згода? - спитав я з усміхом.

- Згода! - скрикнули хлопці.

Очевидно, мій запит мав цілком не військовий характер. Але мені здавалося, що в цьому моменті він не вражав нікого.

За хвилину черговий знову блимнув екраном. Парашутист, що шукав хвиль, вертався до гурту.

- Хоч і нема, - заговорив їхній командир, - але все одно пошукаємо!

Він розподілив людей, роздав невеличкі прилади і ще щось, може, вибуховий матеріал, може, зброю. Не було потреби далі ждати. Я включив розмову з дядьком:

- Наступ?

- Наступ! - відповів дядько.

Було ясно, що він бачив усе й думки в нас були однакові.

- До виходу! - наказав я. - Поки вони в гурті, можемо їх заскочити й викінчити! Вперед!

Я подався скорим кроком до виходу. Перебіг вузький коридор, перед вихідними дверима приготував зброю й натиснув гудзик у стіні. Двері широко розкрилися.

Я вискочив з криївки, за мною інші. Завернув стежкою в напрямі поляни і раптом станув перед трьома парашутистами.

Поки вони опам'яталися, я пересік їх променистою зброєю. Тільки один з них тихо застогнав, але всі вони повалилися на землю, скорчені паралічем.

Тепер, як це було в наших маневрах, ми розвинулися в лаву й подалися бігом на поляну. Ще поки ми вибігли з-під прикриття дерев, побачили, що поляна була порожня.

Я миттю впав на землю, інші зайняли оборонні становища. Де ворог? У той момент сипнули в нашому напрямі кулі. Ворог обстріляв нас з-поза дерев.

Цілком ясно: виславши свою групу проти нас, ворог засів у лісі, щоб на випадок невдачі прийти групі з допомогою.

- Дозаду і оточити їх! - наказав я, хоч бачив, що й без наказу хлопці знали, що робити.

Великим колом ми обступили місце, звідки нас обстріляли. Я передав команду моєму заступникові, а сам подався ще далі в ліс, у напрямі, яким ворог міг відступати.

У віддалі п'ятсот метрів була в лісі галявина, яку парашутисти, втікаючи, мусли перебігти. Там я засів з моєю променистою зброєю і ждав. Хлопці знали, про що йдеться; ми вправляли вже раніше таку можливість. Ішлося про те, щоб ніхто з парашутистів не втік з цього місця.

Понад нами пролетів літак. Яке щастя! Нічого й нікого він уже не побачив, поляна була порожня.

Гукнули стріли машинових пістоль. Затарахкотіли ще раз і ще раз. Чути було бойові крики. Наші пішли в наступ! Я знав: наступ мусів відбутися несподівано, ворога треба заскочити вогнем і рухом! І хлопці це добре знали.

Знову стріли, тепер уже ближче. Ворог відступав у моєму напрямі, як ми й хотіли. Тому й наступ хлопців проходив так, щоб ворог мав тільки один напрям відступу...

Стріли рідшали, бій наближався до мене. Я приспособив зброю. І ось з лісу вискочили три парашутисти; бігли просто на галяву. Я націлюся: лягли як підкошені. За ними вискочила невеличка група. І вони не перебігли до лісу.

- Пугу! - кликнув я запорізьким звичаєм.

- Пугу! - відповіли хлопці і вийшли з-поза дерев.

Ми підійшли обережно до парашутистів. Ми вжили цю зброю вперше, хто знає, може, котрий з них міг ще орудувати рукою і посікти нас з машинової пістолі.

Але вони лежали нерухомі, з покорченими руками й ногами, деякі, мабуть, знепритомніли.

Ми станули над ними.

- Що зробимо? - спитав один з хлопців, вказуючи на парашутистів.

- Заберемо до нашого сховку, а далі побачимо! - відповів я.

Ми йшли поволі, несучи полонених.

- А де інші? - спитав я мого заступника.

- Погинули! - відповів. - Це теж клопіт, де їх похоронити.

- Треба поносити погіблх далеко в ліс, куди ворог ледве чи міг би зайти.

Це ми зробили негайно. Зібрали вбитих, і група хлопців відійшла вглиб лісу. А полонених ми поносили в підземну комірку й полили водою: хай очунюються!

Я сполучився з дядьком:

- Скінчено! Втрати ворога: одинадцять забитих і чотири полонених. Втрати наші: один легко ранений.

- Увага! - заговорив дядько. - Літак! Опісля приходить сюди!

Я перервав сполуку й увімкнув екран. Над поляною пролітав гелікоптер, кружляв, спускався над самі верховіття дерев. Відлетів і знову повернувся. Але поляна була порожня!

- От мають складне питання: що сталося з їхніми парашутистами? - засміявся один з хлопців.

Я підійшов до раненого, якому перев'язували руку. Це була легка рана.

Хлопці були горді. І я радів би з ними, якби не те, що аж тепер найшла на мене втома. Не фізична, а так би сказати, духова втома. Я відчув, що моя відповідальність

була велетенська. Від успіху нашого наступу, від такого чи іншого рішення, від найменшої помилки залежав увесь успіх нашої мети, врешті дальша історія України.

Ледве полонені очуналися, почалися допити. Їх уводили одним у малу кімнату. Допитував дядько. Всі вони були ще й досі ошелешені наслідками незнаної зброї. Розповідали, що, увійшовши в галявину, відчули сильний удар по цілому тілі й переважно втрачали свідомість. Оживали звільна і досі відчували болі у м'язах. На жаль, висліди слідства були майже ніякі. Деякі з них мовчали як закляті, інші не могли відповісти на запити, бо нічого не знали. Прилетіли в цей чужий терен, одержали накази, але не знали, про що йдеться.

Дядько розпитував коротко і скоро припинив ці зайві розмови. Наш час був дорогий.

Ситуація тепер докорінно змінилася. Немає сумніву, що ворог поцікавиться своїми пропалими парашутистами. Не буде ждати, а перейде до нової акції. Може скинути більший відділ і ще раз спробувати бойового щастя. Може перед тим збомбити поляну й ліси. Може окружувати нас звільна, очищуючи околицю. Коли нас не знайде на поверхні землі, шукатиме підземних сховищ. А ми? Ждатимемо на кінець?

- Єдиний вихід, - вирішив дядько, - почати акцію на Москву! Наступ на імперію поєднати з обороною і наступом на місці.

Це була єдина можлива розв'язка. Дядько розділив завдання: на мене припало боронити наш центр, наступати на ворога, де б він тільки появився, і знищити його всіма можливими засобами.

- Твоє завдання - не допустити ворога в наш терен. Що довше встоїшся, то більші вигляди для нашої боротьби. Нас не цікавитиме, що діється нагорі, бо всю увагу мусимо звернути на дії ракет. А людей маємо не багато. Ні стріли ні вибухи не будуть в'язати нашої уваги. Це твоя справа, Паньку! - сказав дядько.

Раптом несамовитий гук приглушив останні дядькові слова. Задрижали стіни, щось з бренькотом упало на землю. Я миттю вибіг з кімнати й подався до хлопців.

З-поміж дерев я глипнув на поляну. Велика яма чорніла над берегом провалля, над лісом гудів літак. Не було сумніву: ворог бомбив терен, щоб приготувати його до висадки парашутистів.

Я вхопив мою промінисту зброю і з трьома стрільцями вибіг нагору. Біля крайнього дерева стояв Семен.

- Твоя зброя не така певна, як моя! - засміявся. - Коли я промінням світла палив ракети, то куди легше літаки.

Саме надлетів літак. Він появився від сторони провалля. Семен прицілився: з літака блиснуло яскраве світло, і він, палаючи, впав у провалля. Далекий гук понісся звідти.

- Це розірвалися його бомби! - сказав Семен. - Думаю, що найкраще обстрілювати літаки, коли вони над яром. Тоді нема клопоту з ними.

Семен передав мені свою зброю.

- Я вжию її також проти парашутистів.

- О, так! Поцілений живим не вийде. І нема нам чого тепер ошаджувати життя

ворога.

Цього дня ні одна бомба не впала на поляну ні на ліс. Ми збили три літаки, усі над проваллям.

Чергові пильно слідкували на екрані за ворогом, але нічого підозрілого не відкрили. Після втрат ворог відпочивав, може, готовив наступний удар.

Я подався до схоронища "Сороки".

Ми не розмовляли, бо кожен був зайнятий своїм ділом. Я поміг Семенові примістити ракети у вистрільних ложах, що були розміщені під стіною кімнати. Незабаром тридцять перших ракет були готові до вистрілу.

Дядько глянув на годинник.

- За п'ять хвилин починаємо! - заявив нам спокійним голосом.

Я глянув на друзів: Гаська зблідла і ще раз перебігла поглядом свої прилади. Семен затиснув уста й стояв біля кермового стола.

- Відкрити засув! - скомандував дядько, споглядаючи на годинник.

Семен відсунув вузьку щілину у стіні. Голівки ракет висунулися помалу назовні. Блискучі поверхні похилилися, усе було готове до вистрілу.

- ... п'ять, чотири, три, два, один! - числив дядько.

Почувся легкий шум, і всі тридцять ракет зникли поза стіною. Семен закрив щілину.

- Друга серія! - командував дядько.

За хвилину других тридцять ракет блистіло у своїх ложах. Ми приступили до столу. На світлій мапі скоро пересувалися конфігурації нашої Землі, ракети летіли ще досить низько, яких п'ять тисяч метрів над землею. Але з кожним моментом вони збільшували свою висоту, і образ ставав щораз чіткіший. Проходили на ньому прибережні острови, ще було видно поодинокі кораблі, а згодом розкрився перед нами безмежний океан.

Дядько кермував польотом, а ми приглядалися вже берегам Європи. Я глянув на Гаську й Семена, і ми посміхнулися. Все йшло гаразд, ракети летіли громадою чорних пунктів, а низом пересувалися гори, ледь помітні ріки та хмари, що заслоняли іноді вид.

Коли ракети минули радянський кордон, над територією ворога налягла ніч. Дядько включив ультрачервоні прилади ракет. Хоч менше виразно, проте достатньо, щоб їх розпізнати, пробігали на образі російські міста і врешті передмістя Москви. Тепер ракети спіралею обнижували свій лет. Ми побачили шереги світел на вулицях, врешті появилися велетенські урядові будинки. Слабі блиски довкола наших ракет вказували, що ворог відкрив їх і старається злокалізувати їхню швидкість і висоту. Дядько натиснув додолу кермовий прилад. Тридцять малих ракет з шаленою швидкістю помчали вниз. Ціла картина на столі блиснула вогнем, посіріла й згасла.

- Кінець! - сказав дядько. - Центр московської імперії не існує! П'ять хвилин! - глянув на годинник.

Ми підійшли до другої серії ракет. Семен відсунув засув, усе повторилося з тією

самою докладністю. Цього разу ціллю був Ленінград.

- Перерва! - вирішив дядько. - За годину, коли над містами вляжуться дими, випустимо розвідну ракету.

- Скільки там людей згинуло! - заломила руки Гаська.

- Ми зруйнували центри московської влади. Згинули провідники імперії, ті, що придумували плани поневолення і ті, що наказували. Згинули наші вороги. Ті, що організували в Україні масові вбивства, ті, що наказували в'язнити й засилати. Це кара на них. Проте, певности не маємо, чи дехто з найважливіших не скрився своєчасно у певних сховках, не виїхав у віддалені місцевості, словом, чи не врятував своє життя. Але ми їх досягнемо, де б вони не були.

- Не час жаліти ворога! - додав Семен. - Як осягнемо свободу, як будемо вільні і сильні, тоді можемо навіть вибудувати цим жертвам - якщо їх можна так назвати - великий пам'ятник у Москві. З написом: "Згинули за катування і нищення українського народу!" І підпишемо: "ОУН".

Розвідча ракета пересилала картини після вибухів. Цілі адміністративні й військові центри стали згарищами й руїнами. Інші ділянки міста були цілі.

- Тут, - заговорив Семен, - врятувалося чимало тих, кому належить кара.

- Коли переможемо, тоді їх не мине судова кара.

Ми завважили, що тисячі авт тяглися на схід, і це зацікавило дядька.

- Заціліла верхівка втікає! Побачимо, куди.

Як виявилось, вони всі простували до міста, що його москалі означували числом 273.

- Приготов, Семене, десять ракет! З операцією пождемо, аж заїдуть туди й розташуються!

Поки Семен приготував ракети, я вийшов до своїх хлопців. Вечоріло, і на небі загоріли перші зорі. Далеко над проваллям сховався місяць.

Я віддихнув свіжим повітрям. Який гарний світ!

Знічев'я я почув далекий туркіт гелікоптера.

Я вбіг у підземелля в той час, коли черговий збирався телефонувати до мене, сповіщаючи про літак, що летів у нашому напрямі. Виявилось, що ворог наступає проти нас ескадрою шести літаків. Моя група була готова до бою.

22

Але літаки не атакували нас. Навіть не перелетіли понад поляною, а промчали повз неї і зникли.

Що це означає? Куди вони полетіли? Чому нас не чіпали?

Цього напруження я вже не витримував. Чи не дурна історія - ждати на ворога, прийде він, чи ні? Залежати від рішень ворога? Такий стан я сприймав не тільки як виснажливий, але й образливий!

І ось прийшла мені спасенна, як здавалося, думка: напасти на їхнє летовище, на

їхню базу! І викінчити їх!

Я підстрибнув з радості, рушив до виходу, щоб поділитися моїми думками з дядьком. І... зупинився. Думки? Проекти? А що вони варті, коли не опрацьовані як слід!

Я знав, що дядько відповість: а де ворог? Яка його сила?

Коли я щось пропоную, мушу мати аргументи, мушу бути приготований. Інакше мої слова – це тільки січка. Можу, наприклад, розпинатися за те, щоб усі народи були вільні від московського терору. І що з того? Як це зробити? Сама балачка нагадує тільки наші газети з-перед кількох десятків років. Ні, я мушу справу обдумати!

Перше завдання – це довідатися, де ворог. Але як? Він має своє летовище десь недалеко, може, двісті чи чотириста миль звідсіля. Напрям знаю, вони налітають завжди з півдня. Але з якого місця?

Нагло виринула щаслива думка: полонені!

Я пішов до них. Одні сиділи мовчки при столі, інші дрімали на своїх ліжках. Схопилися, коли я ввійшов.

– Як же, хлопці? Як почуваєтеся?

Вони мовчали.

– Маєте досить їсти?

– Маємо! – відповіли гуртом.

– Неволя це не воля! – засміявся я. – Нарікати будете все одно. Але можу вас потішити. Ще тиждень-два – і звільнимо вас.

Так ми почали гутірку. Вкінці я сказав, що прийшов їх допитувати. Як хочуть поодиноці – в сусідній кімнаті, а ні, то тут-таки гуртом. Вони погодилися на гуртові запити і відповіді. Мабуть, думали, що коли виводитимуть їх одним, то підуть не на допити, а за московським звичаєм, на смерть.

– А не будете стріляти нас?

Я впевнив їх, що в нас нема такого звичаю. Ми українці.

Я розклав мапу.

– Скажіть, як довго ви летіли на поляну?

– Я не дивився на годинник, – відповів один, – але думаю, якої півгодини.

Інший заперечив, запевняючи, що довше, ще інший переконував, що не більше двадцяти хвилин, вкінці погодилися таки на півгодини.

Я нахилився над мапою:

– Ви прилетіли ось цим шляхом, отже вистартували десь у цій околиці.

Усі почали студіювати мапу.

– Тут є дорога, якою приїжджають командири. А ось туди привозять нам харчі й погінне.

– Це поле дуже добре надається на летовище, – вказав я на біле місце мапи.

– Так, ми його вирівняли і пристосували на летовище! – сказав один з полонених.

– А все-таки багато літаків тут не може стартувати!

– Вісім! А тут ангари й житлові бараки! – хвалився один, що ніби вмів добре відчитувати мапу.

Так я довідався, що на полі є тимчасові ангари, два дерев'яні бараки, малий domeк для команди і сто людей обслуги й парашутистів. Команда складається з полковника, вісьмох пілотів і шістьох старшин.

Довідавшись, що мені було потрібне, я почав з ними дружню гутірку про їхні родини й оселі. Опісля я дозволив їм вийти з кімнати в ліс.

Два бойовики зав'язали їм очі й вивели надвір.

- Скиньте перев'язки! - скомандував один з них.

Стояли тепер у лісі й не знали, де вони. Водили їх вправо й вліво, повертали назад, і вкінці ціла громада опинилася таки кілька кроків від замаскованого входу до підземного захисту.

- П'ятнадцять хвилин для віддиху! - сказав я.

Ми роздали їм цигарки й після п'ятнадцяти хвилин увели знову з зав'язаними очима в підземелля. Я подався до дядька.

- Що трапилось? - здивувався дядько, бо я прийшов без попереднього зголошення.

Дядько стояв проти мене в білому лабораторному халаті, Семен підійшов, і Гаська глянула на мене з другої кімнати.

- Я прийшов до вас з новою думкою, - почав я і розклав на столі мапу.

Тут я з'ясував усе, що придумав, подав становища ворога і його силу.

- Шість літаків кудись відлетіли; залишилося на місці два. Ми повинні зробити наскок на них і знищити їх до тла! Тоді будемо мати спокій!

- Прекрасна думка! - зрадів дядько.

- Але як туди дістатися? Чи не замало в нас людей? - висловив свої сумніви Семен.

Гаська аж горіла:

- Пусте! Дістатися туди можна "Сорокою"!

- При несподіваному наскоці можна легко всіх знищити! - додав я.

Ми почали нараду. Вирішили, що пілотувати "Сороку" буду я. Це була для мене несподіванка. Чому я, а не Семен?

- Бо Семен зайнятий, працює двадцять годин на добу. Ледве тримається на ногах.

- А ти, - докинув Семен, - провадив "Сороку" як черговий цілими годинами там, у просторах. Яка різниця, там чи тут?

Я боронився: там було все одно, куди і як, тут треба стартувати й осідати, є всякі інші труднощі.

- "Сорока" як дитина, - відповів Семен. - Покажу, чого не знаєш, і готово.

- Я з дітьми досі не...

- Годі! - перебив дядько. - Ти ведеш акцію, і це твоя справа.

Ми обговорили ще технічні подробиці й вирішили стартувати завтра ранком.

Я вийшов, ніхто більше мною не цікавився. Семен готовив ракети, дядько засів до очищування К7, Гаська щось там довбала біля своїх апаратів.

З моїм заступником я ще раз обміркував цілість виправи. Тільки два бойовики залишилися на місці. Вони мали сторожити полонених і на зміну чергувати при апаратах.

Вдосвіта ми в повному озброєнні перейшли до "Сороки". Хлопці з дива не могли вийти на вид прозорого космічного корабля.

- І це літає?

- А де крила?

- А ти не чув про літаючі тарілки?

- Та це не тарілка, а добра-таки миска.

Семен дав мені останні вказівки. Відкрилася механічна брама, і я рушив. "Сорока" лагідно висунулася, на хвилину повисла, легко похитуючися в повітрі, і скоро піднялася вгору.

- Дуже добре! - почув я похвальні слова дядька в мікрофоні.

- Дякую, - відповів я, - і до побачення!

Ми піднялися на висоту 3 000 метрів і полетіли в напрямі ворожого летовища. Я глянув униз - час уже знову обнизити лет. Ось дорога, на якій засідали на нас боївки, ось ліс, а там два літаки на поляні. Це наша ціль.

Поволі я зменшував висоту. Виразно стало видно бараки, дімок команди й ліс, що розтягався аж до обрію. Але поблизу летовища дерева проріджувалися, і в деяких місцях я бачив невеличкі галявини. На одній з них ми могли осісти.

Ворог не бачив нас, бо на тлі блакитного неба ми були майже невидні, а крім цього, він не мав потреби обсервувати небо, тим більше, що летіли ми без жодного шуму.

Я вибрав одну галявину приблизно півкілометра від ворога і скерував туди "Сороку". За хвилину ми торкнули землю.

Єдиною небезпекою було те, що вислані кудись шість літаків повернуться й помітять наш космічний корабель. Але, врешті, якийсь ризик ми мусіли брати до уваги. Така можливість вимагала від нас прискіпленої бойової акції.

Ми обдумали план наступу. Якийсь час ми підглядали з-поза дерев, що діється у ворога. Там було тихо, тільки один вартовий ходив біля бараків сюди й туди. Його треба було знищити тихо, без галасу. Я видав потрібні накази. Ми були готові до скоку.

Усе пройшло так скоро, що й важко описати. Один з моїх бойовиків скочив на вартового, повалив на землю і здушив так, що він навіть не застогнав. Тоді ми поділилися на три групи і вскочили до бараків і комендатури. Серії з машинових пістоль викінчили ворога продовж секунд. Один з бойовиків, що назовні вартував, чи не втече хто з цієї облави, залишився цілком без діла.

У комендатурі я випорожнив скоро шухляди, визбирав решту паперів зі столів, і ми були готові вертатися. Не було кого брати в полон. Наприкінці ми підпалили літаки й будинки та подалися до "Сороки".

- Якби ми зустріли їхні літаки, - промовив один з моїх бойовиків, - постріляли б їх у повітряному бою.

Але літаки не поверталися. І так ми опинилися знову дома. Я здав звіт з наскоку, і ми негайно сіли розглядати захоплені папери.

Раз-по-раз хтось із нас видавав оклик здивування. У паперах ми знайшли копії всіх акцій проти нас, плани нових бойових дій ворога і, що найважливіше, шифри, якими

вони порозумівалися з Москвою.

Та найцікавіший документ попав мені. Датований учора, повідомляв групу, куди висилати радіограми. Ми не помилялися. Провіривши на мапі напрям радієвих променів, ми вимірили, що відбір був призначений таки в околиці міста 273, сто кілометрів на схід. Мапи, які ми одержали з нашої розвідної ракети, виявили дуже докладно, що саме в цій віддалі від міста є сліди дороги, яка кінчається несподівано в терені, тобто, входить у підземне сховище.

- Це ми знищимо! - звернувся дядько до Семена, подаючи йому мапу.

У документах ворог не подавав причини зміни місця осідку. Зате ми довідалися, що шість літаків були відкликані "на родіну".

Далі ми знайшли зміст висиланих повідомлень, знали отже і коди, і стиль, яким вони послуговувалися. З тих радіограм виходило, що ворог підозрівав нашу присутність біля поляни, але певности в цьому не здобув. Знахідка документів була, отже, для нас неабияким скарбом.

Начальне командування ворожої імперії мало приготовану квартиру поза Москвою. Можливо, що таких пунктів було більше. Але знайти їх було важко.

З документів ми не могли довідатися, що говорить про ці важливі події світова преса й політичні керівники держав. Це було для нас поки що таємницею, до якої ми, однак, не прикладали великої ваги. Голоси преси, якщо вони є, нам не допоможуть і не пошкодять.

Дядько взявся досліджувати ще далі документи, а ми поки що наставили нашу радіостанцію на знайдену в паперах хвилю і ждали вісток. Семен запропонував надавати звідомлення, нібито ворожий пункт далі існує, але дядько відповів:

- Це ми зробимо. Висилатимемо такі звідомлення. Однак мусимо перше пождати на вістку з 273. Останній звіт був про висилку літаків, а жодні інші накази досі не наспіли. Вони висилали свої повідомлення нерегулярно, тож і нам нема чого спішити.

З радости я випустив полонених знову на п'ятнадцять хвилин у ліс.

23

Тепер прийшли для мене години відпочинку. Мої вояки перебували цілий день у лісі, вилежувалися в тіні дерев і подрімували. Тільки вартові виконували свої сторожові обов'язки.

Прийшла відвідати мене Гаська. Переказала дядькові слова: "Панько дістає в нагороду 24 години вільні. Може робити, що хоче". Я не показав перед Гаською ніякого задоволення.

- У нормальних обставинах, - сказав я, - за такий бойовий вчинок дають відзначення й підвищення старшинської ранги. А тут у нагороду дозволяють чи наказують 24 години ледарства.

- Чому ледарства? - здивувалася Гаська. - Я ясно сказала: можеш робити, що хочеш.

- А що я можу робити в цій дикій околиці? Корчувати дерева? Садити редьківцю? Навіть читати нема що.

Гаська подумала.

- То послухаймо радіо. Може, зловимо який концерт.

Це була непогана думка. Я знайшов якусь станцію, і ми почали слухати.

Ударили бляхи, несамовитими тонами забулькотів плинний алюміній, металічні виття й дзенькоти наповнили кімнату. А згодом у ці дикі тони ввірвалися чудні шепоти й уривчастий трагічний голос оперової співачки. Спів просікали акустичні ефекти неземського типу, і знову шепотіли голоси хорів, і рвонула музика металічними тонами. Кінець першої дії. Гаська сиділа з прижмуреними очима, переживаючи цю мистецьку подію.

- На мене модерна музика робить велике враження! - сказала.

- Бо ми є дітьми нашої епохи. Але наші бабуні? Не тільки не розуміють цього, але й слухати не хочуть.

Ми послухали ще другої дії і вийшли на прохід.

- А ти не тужиш за своєю дівчиною?

- Якою дівчиною? - ніби здивовано відповів я.

- Не вдавай! Цією, з літака!

- О, - відповів я недбало. - По-перше, вона не моя дівчина, а по-друге, не знаю, чи вона взагалі дівчина.

На цьому розмова на цю несподівану тему закінчилася, але впродовж решти з дарованих 24 годин я втратив настрої. Я усвідомив собі, що, засинаючи, часто думав про цю дівчину. А тепер почав справді тужити за нею. Якби не Гаська, я й досі, може, не знав би, чого мені бракує.

Після 24 годин я зголосився у дядька.

- Сьогодні починаємо другу серію наступу ракетами. Знищимо базу біля міста 273 і саме місто. Крім цього, заатакуємо підземні сховки атомових бомб, якщо таке вирішимо.

- Де вони?

- Ми відкрили їх нашими розвідними ракетами. Кожна атомові бомба висилає поза відомими променями ще й ультраядерні, дуже тверді промені, які переходять грубі шари металу і землі. Їх можна знайти за допомогою К7. Це ще один з моїх винаходів. Коли ти відпочивав, ми, власне, відкрили три підземні магазини бомб. Вони розміщені в пустелях радянської Азії, але не це важне. Справа в тому, що вибух цих бомб може спричинити затруєння атмосфери на довгі роки і втрати в населенні Землі. Отож я думаю, що москалі не вжиють цих бомб, бо що будуть бомбити? Капіталістичні країни? Дуже можливо, що їх не вжиють взагалі, а щоб так було, треба нам якнайскоріше викінчити їхні керівні бази. Поки що знаємо тільки одну. Яка ваша думка?

Ми признали дядькові слушність.

- Якщо так, то обстріляємо базу 273.

За хвилину кількадесят ракет помчало в напрямі цього міста. Ми бачили на екрані

потужні вибухи в місті, а опісля на полі, під яким була централь Московської імперії. Густі дими закрили вид.

- А тепер до радіо!

Ми мали три апарати, якими можна було викрити і найслабші пересилання. Наставили їх на відому нам хвилю і напрям, але даремно трудилися. У просторі панувала повна мовчанка.

- Я вишлю обсерваційні ракети. Провіримо, що діється на місці вибухів, - заговорив Семен.

А дядько сказав:

- А я йду до своєї роботи.

- Якої? - здивувалася Гаська. - К7 маємо по достатком, і ракет стільки, що вони нам залишаться.

Дядько засміявся:

- Ви думаєте, що на цьому кінець? Це нагадує мені наших селян, коли робили бунти. Розбили ворога, сіли й не знали, що далі. Ні, ми мусимо довести діло до кінця. Ви слухайте тепер, чи не обізвуться якісь радянські станції, але головну увагу присвятіть звідомленням західних держав.

Семен узявся вислухувати радянські радіовисильні, а я з Гаською - комунікати Заходу. Усе схоплював магнетопис і записував зараз же на папері.

Ми чули музику й торговельні реклами, певне, ще не прийшов час на звідомлення.

- А як у тебе? - гукнув я до Семена, що сидів у другій кімнаті.

- Тишина! - відповів.

- А в Україні?

- Те саме! Усі радіовисильні Радянського Союзу залежать від Москви і з цієї централі розподіляють висилання на інші міста. Коли московська радіовисильня мовчить, усі інші не мають матеріалу, а локальні вістки бояться без наказу висилати. Ось чому така мовчанка!

Врешті, ми зловили комунікати. Ми просиділи так кілька годин. Спочатку чули короткі звідомлення про події в Індіях, про Африку й південний полюс. Врешті перша вістка, яка нас зацікавила.

"Урядові кола затривожені труднощами, в яких опинився Радянський Союз. На пресовій конференції в Об'єднаних Націях секретар цієї установи відмовився відповісти на запит, що саме трапилося в Московській імперії. Уряди Заходу зберігають ці події в таємниці, щоб не поширювати зайвих вісток, проте студіюють у безперервних нарадах складне міжнародне положення. Дальші комунікати подамо за хвилину".

Тепер ми всі згуртувалися біля радіо. Знову заграла музика, яку незабаром перебив голос коментатора подій:

"Труднощі, які переживає Радянський Союз, зберігаються поки що в таємниці. Наради з останньої хвилини не дали ще висліду щодо становища Заходу до цих подій".

Після цього коментатор у довшій передачі з'ясував статті визначних політичних газет та журналів. З натяків виходило, що заіснувала можливість розвалу Московської імперії. Коментатор не подав причин такої можливості й зупинився тільки на міркуваннях преси. Більшість авторів висловлювала свої турботи з приводу захитаної політичної і господарської рівноваги у світі.

"Від двісті років світова політика, зокрема англосакських держав, спирається на відомій у дипломатії системі рівноваги сил. Наприклад, Франція мусить рівноважити сильну Німеччину, щоб стримувати її господарську експансію, звернену проти Англії. Німеччину шахує зі сходу СРСР, а його знову Японія. Тому з точки погляду такої системи Англія доклала всіх зусиль, щоб сторпедувати французько-німецьке порозуміння з-перед двадцяти кількох років, не допустила до переваги комунізму в Італії і так далі. Одним з найважливіших чинників цієї рівноваги, силою свого існування, є Радянський Союз.

Школа дипломатії Заходу, яка існує вже триста років, у своїй політиці не може змінити концепції рівноваги з цілком практичних мотивів. Така зміна викликала б хаос у способі мислення політиків, але важливішим є те, що іншої концепції досі не знайдено. Вона найкраще відповідає вимогам вдержати політичну позицію Заходу, хоч з постійними втратами впродовж століття. Вона зберігає теж економічний рівень, а господарські справи дуже вразливі на всякі зміни.

Тому, наприклад, Захід довів до співіснування з Радянським Союзом. І тому Захід постійно відкидав усі аргументи розподілу СРСР на національні держави. Коли б ми прийняли ідею визволення поневолених народів і почали переводити її в діло, ми насамперед створили б хаос на Сході і, замість одного господарського ринку, мали б десятки малих, з якими було б трудніше дійти до ладу. Крім цього, розвал Радянського Союзу довів би до захитання або і знищення політичної рівноваги, а з цим непридатност и цієї нашої методи. Така ситуація була б просто нашим національним нещастям, бо ми не мали б іншої бази, яка могла б вдержати наші держави Заходу на їхньому провідному становищі ".

- Ось хід думок! - не втерпів Семен.

- Розумієте, куди вони гнуть?

- Висновки такі, щоб удержати цілим Радянський Союз!

Ситуація була ясна. Дотеперішня політика Заходу обстоювала цілість Московської імперії, чи то з наведених мотивів рівноваги, чи зі страху перед комуністичною потугою. У дипломатичній грі зисків і втрат непорушною тезою було не реагувати на визвольні змагання поневолених Москвою народів.

Дядько закурив:

- Те, що сказав коментатор, насторожує мене! Мабуть, матимемо другий фронт. Гасю, звари нам кави!

Ми снували наші здогади. А може, в обличчі повного розвалу московської влади Захід усе таки опритомніє?

- Ні! - продовжував дядько. - Вони докладуть усіх зусиль, щоб до цього розвалу не

допустити! Дай Боже, щоб я помилився.

Кава нам смакувала, дарма що над нами нависли нові непередбачені проблеми.

- Чому непередбачені? - заперечив дядько. - Адже ми їх сподівалися, і тому на самому початку...

- Увага, увага! - залунало з радіо.

Ми насторожилися, я включив магнетопис.

"Згідно з офіційним повідомленням, на закритому засіданні Спільноти Народів вирішено: з уваги на те, що уряд Росії тимчасово не є у спроможності виконувати свою владу і є небезпека, що поодинокі народи у стремлінні створити свої незалежні держави викличуть важкий у наслідках господарський і політичний хаос, Спільнота Народів є примушена для добра всіх держав світу вислати на загрожені території, зокрема в Україну, свої міжнародні війська. Завданням тих збройних сил буде вдержати порядок і спокій до часу, коли легальна влада зможе виконувати свої обов'язки".

Слідували пояснення, закриті дипломатичними банальностями. Говорилося далі про ідеали людства, про свободне вирішування політичних справ, про господарський рівень, одним словом, груба й нездарна пропаганда.

Дядько підвівся:

- Друзі, нас тут четверо, ми знаємо одне одного і спільно виконуємо наші обов'язки. Проте до нашої науково-бойової групи належать ще дві особи: дівчина, що є зв'язковою між нами й Україною, і провідник великої визвольної організації в Україні, який є нашим безпосереднім шефом і якого накази я виконую. Члени організації - українські націоналісти. Це вибрані люди, віддані ідеї визволення нашої батьківщини. Це відома вам з оповідань батьків ОУН. Та сама організація, що перед сорок роками створила Українську Повстанську Армію, що опісля перейшла в підпілля і боролася іншими засобами, і що нині ліквідує Московську імперію!

- Та, що її так ненавидять москалі всіх мастей.

- Ненавидять і бояться! І врешті ми досягнули нашу мету, і ви, друзі, є свідками цієї історичної події! Та ще її співучасниками. Як бачите, ми тільки мала ланка в ОУН. Але ми виконуємо наші завдання, і за це я вам дякую в імені нашого провідника!

Коли дядько підійшов до мене, я прошепотів:

- Але я не є членом організації!

- Бути членом ОУН - це незвичайна почесність! На це треба заслужити особливими вчинками!

- Дівчина з нашої шістки, - продовжував дядько, - живе постійно в місці осідку Спільноти Народів. Зв'язок з краєм відбувається за допомогою апарату, схожого на радіовисильню. Різниця тільки в тому, що не висилаємо довгих речень. Наші розмови конденсуємо в одній сотій частині секунди, в одному ударі хвиль, і тому їх годі переловити. А той, хто відбирає, при своєму столі розтягує переслане до розмірів нормальних слів. Це так, як операції логаритмами в математиці. Трудні чи скомпліковані обчислення перекидаємо у світ інтегралів і диференціалів, там

розв'язуємо їх уже простими математичними методами й вислід переносимо знову у нижчу математику. Зрозуміло?

– Зрозуміло! – поспішився я відповісти.

Про математику й логаритми я не мав найменшої уяви. Гаська глумливо глянула на мене.

Для відбору дальших вісток залишилася Гаська, а ми подались у кімнату дядька обговорити наші нові завдання.

24

Нас дивувало тільки, пощо це обмотування в таємницю, чому не сказати світові цілої правди? Ми ж не ховалися, коли починали нашу боротьбу, цілий світ знав про нас у першій фазі боротьби.

– Я думаю, – відповів дядько, – що ми заслухали офіційного повідомлення, а в ньому не давали пояснень ні аргументів за чи проти. Далі, люди сьогодні скоро забувають, і те, що діялося перед тижнем, уже засуджене на забуття новими й новими подіями. Врешті, преса. Ми її не маємо, а вона напевно пише про події в Радянському Союзі.

Проте всі ці питання не стримували нас від дії. Ми виготовили заяву, видрукували її на тоненькому пластиковому папері й вислали, як і раніше, в головні столиці світу. Одночасно дядько послав сконденсований шифр в Україну і до нашої зв'язкової в місті Спільноти Народів.

Наша заява мала такий зміст:

"Ще раз звертаємо увагу, що будь-який політичний крок у користь колишньої Московської імперії буде суворо караний революційними силами України. Ми відкидаємо рішення Спільноти Народів вислати в Україну і на терен колишньої Московської імперії інтернаціональні війська. Звертаємо увагу, що кожна держава, яка вишле туди своїх вояків, знайдеться негайно у воєнному стані з нами, що рівняється її повному знищенню".

Ми спостерігали на екрані, яке велетенське враження зробила на мешканців столиць поява наших ракет і розкинені летючки. Тепер навіть Спільнота Народів не зможе закрити правди про нас.

А другого дня прийшов дядько з радісним обличчям.

– Сідайте і слухайте! – сказав, розсівшись у фотелі.

У руках тримав кілька листків паперу.

– Отож, учора я переслав до нашої зв'язкової деякі накази. І сьогодні маю звіт. А саме я переслав їй зміст нашої летючки, який вона мала помножити електрично й розкинути в головній залі засідань Спільноти Народів.

Виявилося, що саме відбуваються головні збори делегатів з цілого світу, які обмірковують якісь там дрібні справи. Цікаво, що не було в залі представників Радянського Союзу, ні радянських республік, між цим і України, ні сателітних держав. Не знаю, чи вони самочинно не появилися, чи, може, виїхали, або дістали такий наказ

з Москви? Та це не важне.

- А як зв'язкова дісталася у залу? - поцікавилася Гаська.

- О, звичайно, засідання було публічне, бо теми нарад не мали великого значення.

Отож зв'язкова взяла з собою пропагандивну ракетку...

- Яку? - спитав я, зацікавлений появою нової зброї.

- Це невеличка ракетка, от так розмірів мізинного пальця. У наших акціях ми ставили її де-небудь під стіною і йшли на свої місця. У відповідному моменті запалювали її електрично, от так, як вмикається телевізію на віддаль. Бувало, шукали тих, хто був близько ракетки, і арештовували іноді підозрілих, але успіху не мали ніколи. Отже, наша зв'язкова зробила те саме в залі Спільноти Народів. Ракетка піднялася вгору, спочатку безгомінно, а опісля почала кружляти під стелею з характеристичним свистом - ну, і розкинула наші летючки. А на кінець, як звичайно, згоріла дотла..

- І що далі? - не втерпіла Гаська, коли дядько замовк на хвилинку.

- Далі? Великий галас у залі й велика втеча делегатів. Було багато потоптаних і побитих. Кожний рвав до виходу, щоб рятувати життя. Відомо, що дипломати й політики не відзначаються мужністю. Воліють спиратися на силу інших. А що це завдання не було нашою акцією, тільки певного роду забавою, то зв'язкова, що є теж начальником психологічної війни, дозволила собі змінити стиль летючки на такий, щоб налякати дипломатів. Летючка звучала так:

"Утікайте! Саме на тайній нараді Спільноти Народів вирішили обстоювати цілість Московської імперії. Це розлютило нас до краю, і ми починаємо проти вас боротьбу. Бачите нашу силу? Наша ракета досягне вас у кожному місці, тут і у вас дома. Ніхто не сховається від нас! Знаєте, що діється в Московщині? Те саме буде з вами, якщо будете підпомагати Москву!"

Шоста ".

- Що значить Шоста? - спитала Гаська.

- Нас п'ять, а вона Шоста! - відповів дядько.

- Летючка мені не подобається, - закинув я. - Неповажна, написана жіночим стилем.

Гаська щось заговорила обурено. Але дядько припинив нашу розмову:

- Летючка добра, саме для дипломатів Спільноти Народів. А тепер інша справа: існувала небезпека, що багато москалів схорониться для власної безпеки в Україні. Там вони певніші за своє життя, знаючи, що ми не будемо нищити території нашої батьківщини. Там вони могли б завчасу захопити провід, завести дисципліну в московських організаціях, одним словом, вчинити нам неабиякі пакості. Хочу повідомити вас, що цю небезпеку ООН усунула. Просто повідомлено, що тимчасовий український уряд віддасть під воєнний суд усіх, які будь-яким способом шкодили Україні.

- Тепер московським злочинцям ясно, що їх чекає.

На цьому ми скінчили розмову й перейшли послухати радіо.

З повідомлень преси, переданих по радіо, виходило, що рішення Спільноти Народів остаточно не затверджене, як теж і наставлення цієї організації до подій в Московській імперії неодностайне. Багато членів Спільноти Народів відмовилися не тільки дати свій контингент війська, але взагалі брати будь-яку участь у цій справі. Дехто почав навіть обстоювати права народів до вільного державного життя.

Врешті, хтось підніс питання відомого з-перед декількох десятків років непередрішенства. У пресі піднявся крик захоплення. Непередрішенство, яке колись було звернене проти свободи народів у Радянському Союзі, тепер стало клапаном безпеки для переляканих дипломатів. Наголовки газет зарясніли словами: "Не передрішаймо! Наша традиція - непередрішенство!"

А московська преса з країн з-поза СРСР стала раптом ангельсько-сентиментальна. Живемо, мовляв, у часах високої цивілізації, і не місце нам на війни й революції. Усе можна налагодити по-доброму, мирними розмовами, тим більше, що всі народи Радянського Союзу стали вже однією спільнотою, якій не личить розв'язувати деякі дрібні непорозуміння воєнним шляхом.

- Шкода, що не можемо прочитати цих міркувань у цілості, - засміявся Семен.

- І хто їм повірить?

- Думаєш? А я тобі ручу, що тисячі корисних ідіотів, як їх назвав ще Ленін, будуть співчувати не нам, а москалям. Але цю страшну недугу дурноти ми вилікуємо. Або докладніше, вона зникне разом з Московською імперією.

Ми довго розмовляли на цю тему. Було б цікаво перебувати тепер у цивілізованому світі й вичитувати всі ці небилиці.

Під вечір ми вийшли на поляну. Був спокій і тиша, тільки з лісу доносилися голоси птахів і нявкання диких котів. Появилися перші зорі, і з провалля виповзли мряки.

Під час вечері ми почули раптом сигнал відборчого апарату. Три короткі, три довші.

- З України! - схопився дядько, не ховаючи вже перед нами своїх таємниць.

Вслухувався хвилину, а тоді перевів сконденсовані слова на звичайні і врешті повідомив нас:

- За годину дістанемо звіт про Україну.

Глянув на годинник.

- Довго ждати... - прогомонів наче до себе. - А тепер, Гасю, дай нам кави!

25

- Події розвиваються, як передбачено! - радісно розповідав нам дядько, вислухавши звіт про Україну з рідних земель.

Ми перемінилися у слух: це ж бо перша вістка з України, безпосередньо після нашої бойової акції.

- Усі окупантські наказодавці зникли. Як догадуються, вони виїхали у свою Московщину. За ними провалилися кудись і всі прислужники ворога. Всюди панує

спокій. У містах потворилися громадянські комітети, які подбали про доставку харчів та інших дібр, потрібних населенню. Під проводом ОУН у Києві створиться тимчасовий уряд вільної української держави. Це все.

- А ми? - продовжив дядько по хвилині. - Ми не маємо потреби сидіти в цій пустелі. Ти, Паньку, звільни своїх бойовиків, вони знають, куди йти. Хай візьмуть з собою полонених, які відтепер є вільними людьми. Поки вони дійдуть до автостради, маємо два дні часу. Ти підеш з ними, витягнете авто із сховку, візьмеш з собою двох-трьох бойовиків і помчиш до нашої фабрики. Там зорганізуй автобус, хай забере решту. Не забудь зустрітися з Раулем. Можеш повідомити його, що скоро буду в нього. Опісля полетиш до батьків Гаськи. Вони вже повідомлені про твій приїзд. Від них дістанеш адресу Шостої, вона розповість тобі, що далі маєш робити. Зрозумів?

- Зрозумів! - відповів я і, за військовим звичаєм, повторив наказ.

Я не рухався з місця, був цікавий, що дядько скаже Семенові і Гасьці. Але дядько глянув запитливо на мене:

- Ти що, захворів?

- Ні!

- Тоді рушай у дорогу!

- Я хотів тільки знати...

- Маєш наказ, тож нічого тобі більше знати. Ми ще не розв'язали нашої організації.

Прощаючись, я помітив, як злорадісно гляділа на мене Гаська. Кожна моя поразка була її перемогою і навпаки.

Я пішов до моїх хлопців. Повідомив їх про звільнення із служби. Усю зброю, за винятком малих пістоль і однієї рушниці для оборони в часі подорожі, вони залишили на місці. Опісля ми звільнили полонених.

- Можете йти собі окремо, або з нами. Як вам краще й вигідніше.

Вони радо погодилися маршувати разом з нами.

Другого дня ми дійшли до сховку, у якому стояло наше авто. Я взяв з собою трьох хлопців, усі інші з моїм заступником залишилися на місці; автобус приїде по них завтра.

Рауль зрадів моїми відвідинами.

- Куди ви ділися? Що трапилося з вами? - почав розпитувати, але я відповів, що все розкаже йому Семен.

Вечором я летів уже ракетним літаком. У дорозі трохи подрімував, трохи пригадував собі минулі події. Ось тут, при пересадці на цьому летовищі, схопили мене москалі. У цьому літаку я з нудьги залицявся до дівчини. Чомусь і серце сильніше забилося. Вчарувала мене, чи що?

Другого дня я стояв перед батьками Гаськи. Мати поплакувала з радості й невпинно розпитувала про Гаську:

- А як почувається? Чи змарніла? Чи хворіла?

- Дуже добре почувається, придбала кілька фунтів ваги, що її хвилює, і не хворіла ні разу, - відповів я.

Коли мати Гаськи вийшла приготувати перекуску, батько спитав мене нишком:

- Дядько Павло натякав мені радіовисильнею, що ви вибралися у фантастичну подорож!

- О, - відповів я. - Нічого надзвичайного. Були на Венері, опісля ще на загубленому небесному тілі, вилетіли поза нашу планетарну систему, було більш-менш цікаво.

Я обіцяв розповісти все пізніше, бо спішуся до Шостої.

- А втім, сама Гаська розповість вам усе з подробицями.

- Шоста живе один поверх над нами, - відповів. - Тож нічого вам спішити.

Новин з України не було ніяких, наша летючка, розкинена в Спільноті Народів, відразу втихомирила всіх охочих поласувати в Україні, а преса розписується про події в колишньому СРСР, подаючи видумані подробиці й ситуації.

- А вранішні газети поміщують на першому місці характеристику обличчя нової кінової зірки, міркуючи, що приходить мода для жінок розмальовуватися під її стиль.

Годину пізніше я дзвонив до нашої Шостої.

Двері відкрилися і... хто стояв переді мною? Дівчина з літака!

- Вибачте, я до Шостої! - заговорив я, скриваючи моє хвилювання.

- Заходьте! - промовила дівчина, пильно споглядаючи на мене. - Це я! - сказала коротко, коли ми опинилися в її кімнаті. - Сідайте, прошу!

Я всміхнувся:

- Ми давні знайомі, правда?

Я захоплено дивився на неї. Так, очі глибоко чорні очі, ці тендітні пальці й така естетична поява!

- Ксеня?

- Ксеня! - засміялася. - До того з роду гуцулка. Мої дідуні ніяк не можуть звикнути до долин, і я теж мрію про гори. Але не такі, як тут.

- А які?

- Сама не знаю - вимріяні!

Та ось Ксеня споважніла:

- Усе це гарно, але перед нами діло. Для певности, будь ласка, кличка?

Ми обмінялися кличками, і тоді вона повідомила мене про останні події та про мої завдання в цьому місті.

Я довідався, що в Україні по містах і селах постали національні комітети, які наводять лад в країні. За тиждень відбудеться в Києві з'їзд делегатів, на якому уконститується Національна Рада, і вона перебере на себе завдання парламенту до виборів. Крім цього, створено місцеві органи безпеки, які бережуть кордонів України. Великі впливи силою обставин має ОУН, і члени організації мають завдання подбати про нормальний стан у державі до часу виборів. На з'їзді делегатів буде потверджене, згідно з міжнародним правом, відновлення самостійного життя української нації. На це свято має прибути, за окремим запрошенням, наша група. Моїм завданням буде приготувати все до подорожі. Летіти маємо нашою "Сорокою". Маю теж подбати, щоб ми приїхали на час, отже порозумітися з дядьком у цій справі.

Ксеня мала небагато часу, вона мусіла зліквідувати свій зв'язковий пункт. Я попрощався, не забувши домовитися про наступну зустріч нині вечором.

- Порозмовляємо, - пояснив я невинно. - Ми ж маємо свої таємниці, і то симпатичні таємниці!

Ксеня всміхнулася і я бачив, що радо зустрінеється зі мною.

Я знову відвідав батьків Гаськи. Пані Ірина розплакалася, побачивши мене, і я повні дві години мусів розповідати про Гасю. Батько розпитував мене, як Гася почувалася в міжпланетарних просторах, чи подорож не пошкодила їй на здоров'ї і на психіці.

- Ні, - відповів я. - Здоров'я Гася має добре, а про психіку подбав Семен.

Я додав ще, що всі приїдуть незабаром, і тоді пані Ірина побачить свою улюблену доню.

Опісля я пішов до мешкання дядька Павла. Треба було дещо довести до ладу, але я обіцяв собі зробити це завтра, бо тепер усі мої думки булизаняті Ксенею і я ледве діждався означеної години зустрічі.

Що там багато говорити! Дівчина як золото, і я відчуваюся щасливим. Поки приїдуть наші, я потайки від Ксені купив два золоті перстені. "Ця хвилинка прийде", - міркував я. Але коли, сам не знав. Може, тут, може, в Україні, на всякий випадок я носив перстені в кишені.

З Києва повідомили нас про збори делегатів чотири дні наперед. Труднощі були в тому, що Гася вперлася взяти до Києва своїх батьків, а дядько не міг прибути до міста з "Сорокою". Появу космічного корабля в будь-якому терені цивілізованої держави не можна б зберегти в таємниці. Цілу годину ми дискутували при телерадіоапараті і врешті вирішили, що батьки Гаськи, Ксеня і я полетимо до "Сороки", а не навпаки.

В дорозі я мусів немало розповідати про наші переживання, не згадав, однак, нічого про знищення московських міст ракетами. Це ніби не наше діло. Захоче дядько розказати, хай розповість сам.

Зустріч на поляні була зворушлива. Описувати її не буду, бо сентиментів не люблю, тобто, чужих сентиментів. Про власні і не згадую, ми ж були разом з Ксенею і мали багато часу перебувати на самоті.

Врешті прийшов час відльоту. Наш шеф повідомив нас, де маємо причалювати. "Сорокою" кермував Семен, і це сповнило Гаську невимовною гордістю. Мабуть, тому, що хотіла Семеном заімпонувати батькам. Але я не звертав уваги на інших. Сидів біля Ксені, і світ нас не цікавив - ми були закохані.

26

Не відриваючи очей від української землі, ми розглядали крізь прозорі стіни "Сороки" околицю. Зараз на кордоні Ксеня скрикнула захоплено:

- Що це? Карпати?

- Еге ж, українські гори! - відповів Семен. - Летимо тепер над Карпатською

Україною, а перед нами Говерла.

Він сповільнив лет, бо досі ми летіли з шаленою шкорістю.

- Гори! - прошепотіла Ксеня. - Мої вимріяні гори!

А далі Львів з святим Юром, старинними церквами, ринком і ратушею, і далі, над Поділлям, до Києва.

Захоплено ми дивилися на панораму Дніпра і золотoverxoї столиці нашої батьківщини. Але до міста ми не долетіли. Треба було причалювати в лісі, на ледь видній поляні, не багато більший від нашої "Сороки". Коли "Сорока" торкнула землю і ми вийшли з корабля, підійшов до нас гурт людей. Чотири були в одностроях, один у цивільному. Він висунувся до передy і, швидко обвівши поглядом нашу групу, підійшов до дядька:

- Дядько Павло?

Дядько простягнув йому руку.

Це був легендарний провідник ОУН.

Батьки Гаськи залишилися позаду, а провідник привітався з нами:

- Приємно мені познайомитися з вами! - заговорив. - Цікаво, чи вгадаю ваші прізвища!

І він підійшов до нас:

- Семен?

- А це, певно, Гася! - засміявся. - Не трудно вгадати, коли стоїть біля Семена!

- Ксеня! Вітаю, три роки не бачив! Тоді, - пояснив, - я їздив як експерт від алюмінієвих заводів за кордон, і там ми зустрілися.

Підійшов до мене:

- Ну, як останній, то мусить бути Панько! - стиснув мою руку.

Поки йшла розмова, отака товариська гутірка, я приглядався до провідника. Невелика ростом людина, навіть і незамітна, коли б зустріти на вулиці. І обличчя таке змінливе, що збагнути його характер зразу важко.

За кілька хвилин з ліска виступили вояки, накрили "Сороку" маскувальним полотном і поставили біля неї сторожу.

- Це забезпечення проти цікавих! - пояснив провідник. - Мусимо зберігати наші таємниці, бо майбутнє непевне, а береженого Бог береже! При нагоді, як дозволите, оглянy ваш корабель, а поки що поїдемо?

Ми рушили автами до міста. Їхали вулицями, якими проходили люди, і ніхто не звертав на нас особливої уваги. Місто вражало нас красою, зокрема алеями та квітами, що прикривали часто старі, запущені, давно не відновлювані доми.

- Усе буде тепер як слід! - говорив провідник.

- Україна багата держава, і ніхто вже не буде її визискувати. Україна перестала бути колонією Москви.

- І нічиєю іншою не буде! - відповів дядько.

Ми завернули в обширне подвір'я і зупинилися перед гарним старинним будинком.

- Це тут головна квартира ОУН. Вибачайте, коли не все наладане, але маємо

важливіші справи, повірте!

- О, напевно! - заговорив я. - На все прийде свій час.

Ми увійшли до невеличкої кімнати, прикрашеної портретами наших історичних постатей. Провідник станув за столом і звернувся до нашої групи:

- Друзі, маємо перевести скромну церемонію. Ви всі з нашої шістки, крім одного Панька, є членами ОУН. Сьогодні прийшов час, щоб і Панька за те, що зразково виконував свої обов'язки, за його гідну національну поведінку нагородити членством в Організації Українських Націоналістів!

Я глядів на провідника, не чув його дальших слів. Не знаю, як це сталося, я запам'ятав тільки Хрест і Тризуб на столі, прикритому синьо-жовтим прапором, і слова присяги: *"Завжди і всюди боротися за Суверенну Соборну Українську Державу!"*

Наче непритомний, я приймав привітання з великим відзначенням, одне пам'ятаю, як Ксеня обняла мене й щиро розцілувала.

А по полудні було свято проголошення державности. Площа перед Софійським собором була повна народу, на вулицях і по залах закладено гучномовці, цей день мав стати навіки державним святом України.

Ми, як гості, дістали місця на балконі зали, в якій відбувався історичний акт. Під оплески делегатів і гостей увійшов у залу тимчасовий уряд з президентом на чолі. Після кількох вступних слів президент відчитав ухвалений делегатами акт відновлення української держави. Усі присутні вислухали його стоячи, після чого збори закрито.

- Ось, дорогі мої, - промовив до нас дядько, - ми були свідками події, про яку писатимуть історики, яка залишиться в пам'яті багатьох генерацій нашого народу! Яка приносить щастя і світле майбутнє Україні!

- І до якої ви, друзі, приклали багато зусиль та праці! - почувся голос провідника, якого ми досі й не завважили.

- Усі в більшій чи меншій мірі виконали свій обов'язок, - відповів дядько. - Та нема про що згадувати! Ось перед нами ще багато завдань, ворог змагатиме за допомогою інших відвоювати те, що захопив і втримував століттями. Мусимо бути сторожкі, бо приятелів не маємо і сили наші ще слабкі!

- О, - усміхнувся провідник. - Сила в нас є! Вона тільки ще незорганізована, ще не схоплена в тверді державні рамці!

- Я вірю, що наші провідники подолають усякі труднощі.

- І я вірю в те, - відповів провідник, - але сторожким треба бути.

І він попросив дядька Павла на коротку розмову вдвох.

Ми перейшли до бічної кімнати, де подали нам перекуску. Скоро появився і дядько.

- Друзі! - сказав. - Наші обов'язки не закінчені! Ми мусимо зберегти таємницю сили, якою володіємо ми, наша шістка. Наші ракети і наш К7 збережуть молоду українську державу від ворожих затій наших близьких і далеких сусідів. Наша шістка стерегтиме таємницю нашої науки. Опісля, коли держава розбудує всі свої ділянки, військо й безпеку, тоді передамо нашу таємницю українському народові. Не забуваймо, що міжнародні сили, які обстоюють велику московську імперію, не загинули разом з

кремлівськими бандитами, а навпаки, будуть скрито і хитро працювати проти нас. І ми мусимо відбити всі ворожі зазіхання.

Тому, друзі, ми мусимо вертатися, змінити трохи наше життя. Воно, мабуть, не буде таке небезпечне як досі, над цими справами треба подумати дуже докладно.

Дядько глянув на Семена і Гаську, а опісля перевів погляд на Ксеню.

- Вірю, що для ваших приватних справ залишиться тепер багато часу!

Гаська глипнула на мене і глумливо посміхнулася. А мені досадно було: чому дядько глянув тільки на Ксеню, а я ніби повітря, ніби ніщо!

У день нашого відльоту я мав цілу низку невдач. Спізнився на прощальний візит у провідника і над'їхав у таксі, коли наші вже виходили з будинку. Опісля я напосівся керувати "Сорокою" - і дядько дозволив мені, але при старті я забув чергування різних підойм і гудзиків. Через те "Сорока" ледь підірвалася від землі і сіла скісно, так що ми мало не попадали. З великим соромом я мусів передати кермо Семенові. Врешті, над столицею України ми ще вчора вирішили відбути невеличку врочистість. Гаська і Семен, Ксеня і я мали заручитися в присутності дядька Павла й батьків Гаськи та прийняти від них благословення. І що трапилося? Коли треба було вкладати на пальці заручинові перстені, виявилось, що я маю тільки один. Нашвидку я перешукав усі кишені - не знайшов!

Ситуацію врятувала Ксеня:

- Нам вистачає один! - заявила, коли всі накинулися на мене.

- Хай! - махнув рукою дядько.

Тоді Ксеня вложила мені перстень на палець.

- Важливіше, щоб Панько його мав. Перстень зв'язує і прив'язує! А мені не треба!

Я зняв його і глянув на вигравійоване ім'я. Це був справді мій перстень - я загубив Ксенин.

Під час лету всі розважалися веселими розмовами, тільки я сидів похнюплений. Як можна загубити заручиновий перстень?!

Підсвідомо я почав ще раз перешукувати кишені. І враз - о, щастя! Знайшов! Перстень був у малій внутрішній кишені, біля запальнички!

Я не сказав нікому ні слова. Соромливо взяв Ксенину руку і вклав перстень на її палець.

Вона мене зрозуміла, кохана дівчина! Глянула тільки на мене своїми темними очима і не сказала ні слова.

,

Минуло кілька тижнів. Наші обидві пари були вже по шлюбі, відбули подорожі в тропічні околиці, але мешкали ми все ще в кімнатах підземелля біля "Сороки".

Ми вже почали нудьгувати. І хвилюватися! Бо як можна жити спокійно і бути вдоволеним з нашими молодими жіночками, коли ніякого справжнього діла не було, жити треба було тимчасово, а цілі дні проходили на вислухованні радієвих передач з України. Там родилося нове життя, люди були повні ентузіазму, здійснювали нові проекти в усіх ділянках життя, а ми сидимо тут у пущі, наче на засланні!

Якби не це радіо! А то ми вислухували, що маємо національних представників при Спільноті Народів, що всі держави світу визнали український уряд і обмінялися амбасадорами, що повертаються колишні засланці з далеких земель Азії. Відкрито в Києві врочистим актом Українську Академію Наук, маємо своє військо.

Нещодавно подано вістку про те, що в Московщину виїхали комісії, яких завданням є відібрати наші історичні пам'ятки і скарби, що досі знаходилися в архівах і музеях московських міст. Для наведення ладу в Московщині війська визволених народів окупували московську країну, а інші комісії визначають контрибуцію за шкоди, які московські уряди вчинили в Україні. Усі ці засоби, включно з окупацією Московщини, мають на меті перевиховати москалів, зокрема їхню державну еліту, на нормальних людей.

Як повідомляють у радіо, в архівах Москви знайдено безцінні скарби, що походять з розкопок археологів та знахідок з часів праісторичної України. Ті скарби науки, які досі були недоступні для наукових дослідів, докорінно змінять дотеперішнє знання про ці давні часи в Україні. Знайдено теж пограбовані впродовж віків скарби українського мистецтва, заховані досі в підвалах московських музеїв.

В Україні планують розбудувати ті ділянки промислу, які досі не були дозволені Москвою. Також появляється велика кількість книжок письменників, поетів і науковців, нові їхні праці і давні, тобто написані потайки під московською окупацією.

Врешті сьогодні передали вістку, що зловлено визначних комуністичних бандитів Москви, які відповідальні за довголітнє винищування українських діячів науки і культури та за московський терор.

Уже навіть спокійний дядько Павло, який цілими тижнями просиджував у своїй лабораторії над студіями про інші прикмети К7, і той почав хвилюватися, хоч я не певний, чи з причини нашого відокремлення, чи, може, з інших турбот.

Врешті, одного дня ми дістали радіотелеграму. Відібрав її сам дядько, і ми не прив'язували до неї ніякої уваги. Ми вже голосно ремствували на нашу долю, а наші жінки були вже прибиті до краю. І коли ми, похнюплені й роздратовані, сиділи в кімнаті, дядько прийшов до нас і поглянув на кожного з-поза своїх окулярів. Опісля сів вигідно у фотель і промовив:

- Друзі, я давно помітив ваше невдоволення, а й сам не був у надзвичайно втішному настрої. Але я знав, що так само важко йти в боротьбу, як і бездільно ждати на накази. А може, це друге ще важче.

І дядько похитав головою.

- Перші величні творці і діячі ОУН залишили нам заповіт, знаєте його: беззастережно служити Україні! Служити своїм розумом, знанням, силою волі, бойовими ділами, життям і, врешті, вмінням ждати і ждати! Наші національні герої – від керманичів революції й держави двадцятих років до революціонерів другої світової війни, творців наших збройних сил і нашого підпілля – усі вони мусіли вміти не тільки діяти, але й ждати! А тепер повернемося до наших справ. В Україні потрібно сьогодні фахових людей. Їх чимало в краю, але бурхливий розвій державного життя вимагає їх

більше і більше. Про нас не забули. Але ми маємо особливе завдання, до якого потрібно було починити великі приготування. Одним словом, в Україні постав Дослідний Центр Національної Оборони, установа, в якій наші справи мають визначне місце. Головою центру призначено мене, і я маю дібрати собі потрібних мені людей. Для Центру вже вибудовано комплекс будинків, у яких примістяться державні таємні засоби оборони, отже і наші лабораторії, і наша "Сорока". Саме я одержав радіограму. Все готове, можемо їхати хоч би й зараз. Отже, як? Коли вилітаємо? За п'ять хвилин? За годину? Чи завтра?

Я схопився:

- Летимо негайно! Нема чого тут сидіти!

Семен мовчав, вичікуючи думки Гаськи. Він завжди слухає, що каже йому Гаська.

Вчинився шум і галас. Жіноцтво радило, а дядько, послухавши хвилину, махнув рукою і пішов до себе. Я заповів Ксені, що йду готуватися до лету.

Після кількох хвилин у кімнаті втихло. Певне, радять тепер, що їм робити. Я повкидав усе потрібне у валізи й поспішно переглядав свою кімнату, чи не залишив чого потрібного.

Увійшла Ксеня.

- Ти вже готова? - спитав я, трохи дивуючись.

- Їдемо завтра! Завтра вполудне!

Мені опали руки.

- Як то завтра? Та ж, зібравши наші дрібниці, можемо за годину бути в Києві!

- Як ти собі це уявляєш? - засміялася Ксеня. - Ми ж не можемо приїхати як дикунки! Треба приготувати сукні, білизну, і це, і те, а сьогодні не зможемо цього зібрати. І подумати треба! Хто знає, чи й завтра до полудня впораємося.

Я скаженів. Розкинув усе, що було у валізах і, топчучи по одягах і білизні, вибіг з підземелля. Ні, це вже годі! Годі і годі! Якщо так - добре! Я лечу за тиждень, я маю час! Можу і за місяць! Певно, треба ж приготуватися.

Я ледве дихав. Ішов кудись перед себе, аж гущавина стала непрохідною і опам'ятала мене. Де я?

Я мало не загубився в пущі, але мав щастя. Віднайшов поляну по двох годинах і появився в підземеллі в подертому й заболоченому одягу.

Що далі було - неважне. Згадаю тільки, що з трудом вдалося мені перепросити Ксеню й Гаську за мою диковинну поведінку. Так, перепросити! З трудом!

А другого дня вполудне ми рушили. "Сорокою" керував Семен. Ми помчали високо вгору, якщо у просторах поза Землею є гора й низ. Помчали поглянути здалеку на нашу планету.

- Ти не знаєш, яка я щаслива! - Ксеня пригорнулася до мене.

Дядько підійшов до нас:

- Що там ваше щастя! Гляньте униз! Там щаслива вся Україна!

- І ціла наша планета! Гляньте, яке сяйво!

Перед нами видніла Земля із своїм блакитно-фіолетовим ореолом. Із її полюсів

витрискували в чорне небо тендітні світла полярного сяйва. Горіли всіма кольорами веселки. Земля вітала своїх мешканців, звільнених назавжди від страху й неволі. Семен скерував "Сороку" вниз, туди, де жила новим життям наша Україна.

Кінець

Додаток

ЗАМІСТЬ ВСТУПНОГО СЛОВА

Жанр літературної фантастики давній, як сама література, писана чи усно переказувана. Фантастика колись насичувала багато літературних жанрів, і тому в окремі рамки не замикалася, як це сьогодні ми звикли її визначувати пригодницькими, а ще більше науково-фантастичними романами, повістями й оповіданнями.

Славні подвиги предків різних народів зберігалися в переказах, легендах й епосах. Чого не донесла пісня сучасників, доповнювала уява нащадків. Елементи фантастики лишили нам міти, в яких віддзеркалилися прагнення людини доповнити своє обмежене пізнання інтуїцією та уявою.

Літературна фантастика як плід творчого слова людини, образів і подій та героїв із невідомого, концентрувалася головню на тому, що найбільше цікавило сучасників. Питання про потойбічне життя, якому не все відповідь могла дати Біблія і Св. Письмо, зокрема в деталях образів того життя, створило окрему літературу апокрифічного характеру, напоєну фантастикою; походи хрестоносців у Св. Землю, війни з "невірними" дали романтику лицарського епосу, що в нас за цвів незрівняною перлиною – "Слово о полку Ігоревім". Народна пам'ять зберегла ще старших лицарів – героїв, змальованих рисами фантастичної сили і характеру, лицарів старого Києва: Святогора, Іллю Муромця, Микулу Селяниновича, Олексія Поповича, Михайлика, князя-характерника Олега і Кожум'яку, що силою, хоробрістю і відвагою та шляхетністю серця дорівняв лицарям.

Гуманізм, нові відкриття континентів йшли в парі з новими ідеалами європейської літератури. Горизонти "Паломника ігумена Руської землі" поширюються з інших мотивів далеко за моря, в нові континенти, заселені незнані цивілізації і раси людсьми. Ідея здобуття золота і пригод в нових краях, подорожі через океани захоплюють уяву письменників аж до наших часів. Біла раса, поширюючи свої володіння в Африці, Азії і Америці, – створювала нові контакти, кольорове життя певних груп людей, що давали матеріал з екзотики, повної фантастичного життя, багатого в пригоди. Постав пригодницький роман, повість й оповідання, зокрема в літературах народів з багатим досвідом мореплавства, здобування колоній...

Останні два століття багаті науковими винаходами, як вислід людської уваги до матеріальних дібр і технічного розвитку в ділянках промислу та індустрії.

Розвинулися засоби транспортації і зв'язку на суші й морі, розвиваються нові – в повітрі.

Відомості про землю, її суші і моря мало лишили місця фантазії. Про все маємо точні відомості, всюди фантастику, мов казку, витискає наука. Але наука не все ще розв'язала. Наш світ у Сонячній системі ще криє багато таємниць, і таємницею є й наша Земля у майбутньому. Туди стріляє ум та уява письменника. Науково-фантастичний роман, повість і оповідання – це цінний жанр нашої сучасної літератури. Можливо, наша українська література не може хвалитись великими досягненнями в цьому новому жанрі, але вона вже багата в інших народів. Людська уява ніколи не заспокоїться і постійно намагається випередити факти пізнання. І не міняється природа людини. Вогонь творчої волі ніколи не гине, і не вигасає боротьба за вільну творчість. Не вигасає боротьба за основні підстави людського життя одиниць і народів, їх волю, що гарантує свободну творчість.

Наш автор – Юрій Тис – уже відомий своїм пригодницьким твором "Рейд у невідоме". Цим разом він обдаровує українського читача новим твором з наукової фантастики. У ньому письменник проникає фантазією у майбутнє своєї нації і її боротьби за визволення. Героями твору є українські емігранти, науковці, що новою зброєю змушують ворога до капітуляції і тим допомагають визволенню свого народу. Автор ніби солідаризується з Іваном Франком, здійснюючи його поради молодому поколінню: "Мовиш: нині інші війни. Ну, то іншу зброю куй..." На цю нову зброю вказує автор.

Але Юрій Тис не з тих проповідників утопії, що в науці бачать чародійну паличку того пізнання, яке з чортів чинить ангелів. Він її оцінює лише як новий засіб у старій боротьбі за вічні ідеали добра і правди та свободи. Лицарі майбутньої України продовжуватимуть плекати прикмети душі запорозьких воїнів, тільки новими формами, новою зброєю їх виявляючи.

Б. С.

Примітка

Текст представлено за виданням: Юрій Тис, "К7". 1964. Накладом Видавництва "Гомін України". Торонто, Онтаріо. Канада. Серія: "Бібліотека видавництва "Гомін України"" – 25.